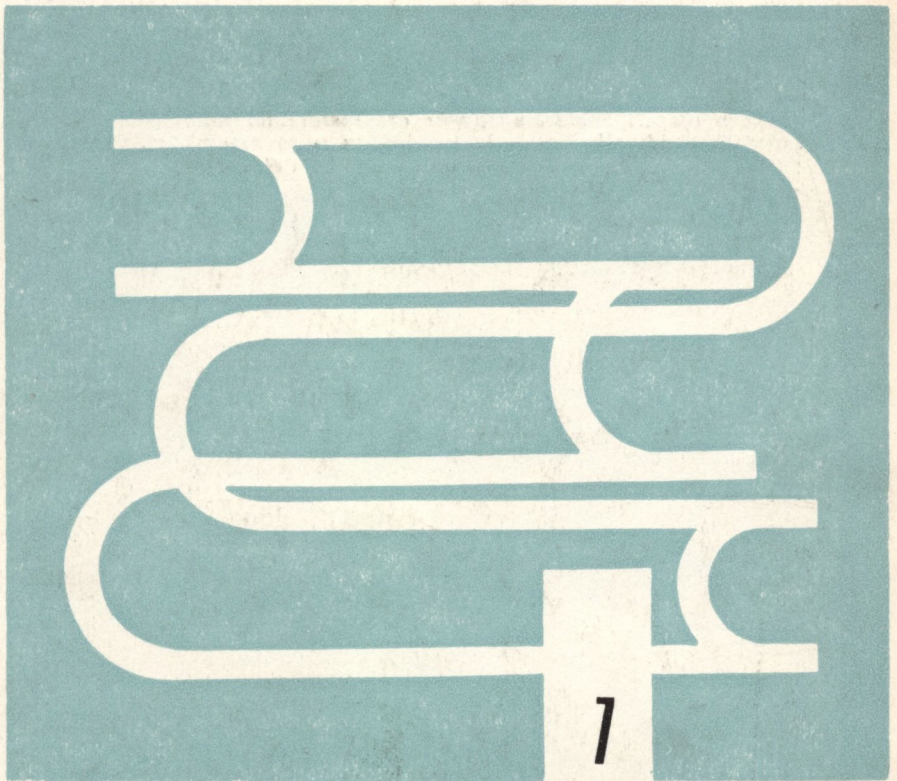

7 400(2)

KÖNYVTÁROS

19

7

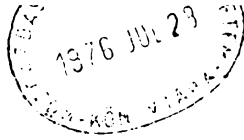
1976

Kölcsönözhető

Fiatlok a csepeli Szerszámgépgyár célgépszereldei műhelykönyvtárában (felső képünkön) és a Metallochemia könyvtárában (alsó képünkön). Cikkünket lásd a 392. oldalon (MTI Fotó)

TARTALOM

FOGARASSY MIKLÓS: Magyar—szovjet szeminárium a könyvtári ellátás központosításáról	379
A könyvtárosegyesület újabb rendezvényei (V. M.)	382
SÁRDY PÉTER: Észrevételek a könyvtári statisztikai rendszerről (Fórum) ...	383
MÁNDY GÁBOR: Általános részleg, kérdés-polc, funkciók (Fórum)	387
SIMAY NORBERT: Egy szakszervezeti könyvtáros harminc éve (Könyvtáros sorsok — könyvtáros pályák)	389
BALOGH FERENCNÉ: A 14 éven felüli fiatalok könyvtári ellátása	392
DR. BARDÓCZ ANTAL: Nógrád megye közművelődési könyvtárai az újjáépítés időszakában (A könyvtárak történetéből)	397
A Mindenki iskolájához (K. S.)	401
MARTOS ETA — GARTNER ÉVA: Felnőttoktatás a Rádióban	401
Irodalomjegyzék a Mindenki iskolája c. Rádió-sorozathoz (Zimáné Lengyel Vera)	413
A könyvtárak életéből (dr. Csukás Istvánné, Dénes Pál)	416
Olvastuk... (pr)	418
Olvasószolgálat?! (Dr. Szabó Ernő)	419
Hírek	386, 391, 400, 419
A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelete a könyvtárakról	403
A Minisztertanács 17/1976. (VI. 7.) számú rendelete a könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról	407

TÁJÉKOZTATÓ

FÁBIÁN ZOLTÁN: A lelemény mozgósítása. Az Írószövetség közgyűlése után	420
Beszélgetés MOLNÁR GÁBORRAL (Pál Ottó)	421
Olvások és könyvtárosok pályázata	424
LENGYEL JÓZSEF: Kötelezni: nem — Megszerettetni: igen	425
Vasvári Pál 1826—1849 (Katona Jenő)	427

KÖNYVEKRŐL

Napjainkról — négy műfajban (Pomogáts Béla)	423
ARISZTOTELÉSZ: Eudemoszi etika. Nagy etika (Dr. Pais István)	430
A Rákóczi-évforduló könyvei (Végh Ferenc)	432

KÉZIKÖNYVTÁR

Természettudományi kisenciklopédia (Csomor Tibor) ...	435
---	-----

KÖNYVTÁRI SZAKIRODALOM

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár története (D. Szemző Piroska)	436
--	-----

BIBLIOGRÁFIÁK

Állam- és jogtudományi bibliográfia (<i>Pálvölgyi Endre</i>) 439
DR. DERSI GYULÁNÉ: Kémiai szakirodalom-kutatás (<i>V. F.</i>) 439
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK 427, 434, 440
A borító hátlapján Fery Antal ex librise

Из содержания

Фогараш Миклош: Совещание венгерских и советских библиотекарей о централизации библиотек (379);
Балог Ференц: Библиотечное обслуживание молодежи выше 14 летнего возраста (392);
Образование взрослых в венгерском радио и библиотеки (401);
Новый чрезвычайный закон о венгерских библиотеках (403).

From the contents

Miklós Fogarassy: Conference of Hungarian and Soviet librarians on library centralization (379);
Mrs. Ferenc Balogh: Library services for adolescents above 14 (392);
Adult education in the Hungarian Radio and the libraries (401);
New Presidential Council decree on libraries (403).

Aus dem Inhalt

Miklós Fogarassy: Beratung von ungarischen und sowjetischen Bibliothekaren über die Zentralisierung der Bibliotheken (379);
Frau F. Balogh: Bibliotheksversorgung der Jugendlichen über 14 Jahren (392);
Erwachsenenbildung im Ungarischen Rundfunk und die Bibliotheken (401);
Neue Gesetzesverordnung für die ungarischen Bibliotheken (403).

Cikkeink szerzői

Balogh Ferencné, a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa; *dr. Bardócz Antal*, a KPVDSZ Központi Könyvtárának igazgatója; *Fábián Zoltán*, az Írószövetség titkára; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Csomor Tibor*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályvezető-helyettese; *Gartner Éva*, a Magyar Rádió szerkesztője; *Katona Jenő*, a Könyvtáros ny. főszerkesztője; *Mándy Gábor*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Martos Eta*, a Magyar Rádió szerkesztője; *dr. Pats István* egyetemi docens; *Pál Ottó*, a Könyvtáros helyettes felelős szerkesztője; *Pálvölgyi Endre*, a Felsőoktatási Kutató Központ osztályvezetője; *Pomogáts Béla* irodalomtörténész; *Sárdy Péter*, az OSZK Tudományos Információs Titkárságának vezetője; *Simay Norbert*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *D. Szemző Piroska*, az MTA tudományos kutatója; *Végh Ferenc*, a Műegyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársa; *Zimáné Lengyel Vera*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa.

A szerkesztő bizottság tagjai: Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gönczi Imre, Győri Erzsébet, Karácsonyi Jánosné, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kondor Istvánné, Kovács Dezső, Mártyán Gyula, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné.

KÖNYVTÁROS

A KULTURÁLIS
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Felelős szerkesztő: **Páldy Róbert**
A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.
Telefon: 451-758, 864-805.
Kiadja a Lapkiadó Vállalat
1073 Budapest, Lenin krt. 9-11. Tel.: 221-285.
Levélcíme: 1906 Budapest, Pf. 223.
Felelős kiadó: **Siklósi Norbert**
76.5070 Egyetemi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: **Janka Gyula** igazgató
Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, 1900 Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Elfizetési díj 1/2 évre 36 forint. Egy szám ára 6 forint. Külföldön terjeszti a „Kultúra” Könyv és Hírlap Kékeskedelmi Vállalat, H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Magyar—szovjet szeminárium a könyvtári ellátás központosításáról

A szovjet könyvtárügy „új hullámáról”, a központosítási törekvésekről a hazai könyvtáros társadalom az elmúlt években több ízben olvashatott beszámolót, tájékoztatást lapunk hasábjain (ld. Könyvtáros, 1974. 3. sz., 1974. 12. sz., 1975. 7. sz.). A szakszervezeti könyvtárügyben végbemenő központosítási törekvésekről pedig éppen az előző, a júniusi számban írt *Gönczi Imre*. Az a központosított könyvtári ellátási rendszer, mely vitathatatlanul a legjobb megoldást ígéri a cél, a lakosság minden rétegének könyvtári ellátásában, ezúttal nem csupán a könyvtárosok javaslataként, ajánlásoként fogalmazódott meg, hanem a világ egyik leghatalmasabb országának hivatalos rendeletében is testet öltött. A szovjet könyvtári központosítás ügyében a döntő év 1974 volt: ekkor jelent meg az SZKP Központi Bizottságának határozata (ld. Könyvtáros, 1974. 10. sz.), mely a fejlődés fő irányaként a központosítást jelölte meg, s ezt követően — első lépésként — 1975 elején napvilágot látott a szovjet kulturális minisztérium rendelete az állami közművelődési könyvtárak központosításáról.

Sem a modern könyvtár eszméje, sem valósága már nem képzelhető el lépcsőzetesen és mélyen tagolt rendszerű felépítés nélkül. Az információk, a dokumentumok számának hatványozott növekedése, a képzettségi színvonal, s ezzel kapcsolatban a könyvek, a folyóiratok és az egyéb dokumentumok iránti fokozott érdeklődés világszerte arra ösztökéli a könyvtárak irányítóit, fenntartóit, hogy az ilyen szervezetek életrehívását sürgezzék. Nem véletlen tehát, hogy a könyvtárosok világszerte mind nagyobb figyelemmel fordulnak a szovjet könyvtárügy nagy vállalkozása, a központosítás felé.

A magyar könyvtárosoknak, különösen a közművelődési könyvtárügy szakembereinek figyelmét ugyancsak felkeltette a szovjet kezdeményezés. A közművelődési könyvtári ellátás az 1950-es években ugyanis nálunk szintén a központosított ellátás formájában valósult meg, s a szakszervezeti könyvtárügyben ma is él.

A legutóbbi magyar—szovjet könyvtári szemináriumon megfélelő időzítéssel választották tehát a könyvtári központosítás témáját a szakmai párbeszéd anyagául. A Kulturális Minisztérium meghívására három vezető szovjet könyvtáros érkezett május közepén hazánkba, hogy előzetesen elküldött előadásaik szövegét kiegészítve, válaszoljanak a magyar könyvtárosok kérdéseire, s tájékoztatást nyújtsanak a könyvtári ellátás központosításának megvalósulófélben levő folyamatáról.

A szemináriumra Tatabányán és Budapesten került sor. Tatabányán a Komárom megyei Tanács látta vendégül a szeminárium résztvevőit. A fővárosban a Szovjet Kultúra és Tudomány Házában folyt a tanácskozás, amelyet *Garamvölgyi József* kulturális miniszterhelyettes vezetett be.

R. Z. Zotova és *Sz. V. Mitrofanova* — mindketten a Lenin Könyvtár módszertani osztályának munkatársai — a központosítás irányzatairól számoltak be. *R. Z. Zotova* a közművelődési — járási, városi — központosított könyvtári rendszerek létrehozásának elvi alapjairól és megvalósításának folyamatáról beszélt. *Sz. V. Mitrofanova* a különféle felüyleti és fenntartói rendszerekhez tartozó központosított könyvtári egységek kooperációjának kérdéseit fejtegette. *A. A. Deglava*, a lett nemzeti könyvtár, a *rigai V. Lucis Könyvtár* igazgatója a balti köztársaság könyvtárközpontosítási tapasztalataival, eredményeivel és problémáival foglalkozott. A Lett SZSZK tapasztalatai azért is kerültek előtérbe, mert bizonyos szempontból ez a köztársaság volt a szovjet könyvtári központosítás kísérleti műhelye. Az itt, már a 60-as években kísérletként megvalósított városi és járási egységes ellátási rendszerek kedvező tapasztalatai szolgáltattak elvi modellt, és számokkal is alátámasztott érveket a legfelsőbb szervek döntéséhez.

A tatabányai és a budapesti szeminárium azonos előadásokhoz kapcsolódott és egyező „szerkezetben” zajlott le, noha a meghívottak köre eltérő volt (a tatabányai tanácskozáson a dunántúli, a budapestin a fővárosi, a Dunától keletre eső és az északi megyék könyvtárigazgatói és népművelési vezetői vettek részt). Mivel a referátu-

mokhoz kapcsolódó, a magyar közművelődési könyvtári szakemberek érdeklődését jellemző kérdések mindkét helyen azonos gondolatkörben mozogtak, a következőkben együtt számolhatunk be az eszmecserék tanulságairól.

A megvalósítás útján

Megújításra vár a szétaprózott — a számszerűen mintegy 70 ezer könyvtári egységet számláló — állami közművelődési könyvtári rendszer a Szovjetunióban. Új, magasabb színvonalú szolgáltatást kell nyújtania. A szociológiai felmérések, az olvasáskutatói vizsgálatok ugyanis — különösen vidéken — arról tanúsították, hogy a könyvtárak nem felelnek meg a társadalmi követelményeknek: a szakemberek, a társadalom állandóan emelkedő szakmai, művelődési igényeit a kis, nem eléggé élő állományú és szétszórtnan telepített kiskönyvtárak nem képesek kielégíteni. A szakemberek szerint a városi, a járási és a falusi könyvtárak nincsenek felkészülve a termelési-szakmai információs igények kielégítésére. A széttagolt szolgálati egységekbe a könyvtermés kis hányada jut el: a fontos szakirodalom helyett jobbra csak az ismeretterjesztő művek. A szovjet könyvtári viszonyok között ezt a széttagolódást fokozta a szakszervezeti, a kolhoz- és a szovhozkönyvtárak párhuzamos hálózata; a szakirodalmi ellátás szakkönyvtári bázisai viszont az egyre több tudományterületet is érintő témák szerepének növekedése miatt a gyűjtésben sok párhuzamosságra kényszerültek. Az olvasók érdeke és a gazdaságos, ésszerű területi ellátás követelményei minden oldalról a központosított ellátás megvalósítását sürgetik.

A szovjet könyvtárügy alapelveinek újraértelmezéséről van szó a kor, a társadalmi és a gazdasági igények jelenlegi szintjén. Mindezeket, valamint a belőlük szükségszerűen következő feladat, ti. a központosítás szükségességét R. Z. Zotova előadása összegezte, amelyből az is kitűnt, hogy 1974 és 1980 között — az állami közművelődési könyvtárak jelenlegi nagyszámú egysége helyett — 4000—5000 centralizált ellátó rendszert hoznak létre.

A szemináriumokon a szovjet előadók részletesen ismertették a központosítás előzményeit és megvalósításának lépcsőfokait is. Elmondották, hogy az egyik fontos előmunkát a városi és a járási központosítási kísérletek — már említett — részletes elemzése, tanulságainak általánosítása volt. A másik: a könyvtárügyi vezetés tájékoztató akciónak sora; a központosítás országos megindítása előtt a párt- és az állami vezetők előtt igen sok formában — üléseken, előadásokon, szemináriumokon — ismertették a felügyeletük alá tartozó könyvtárak központosításának elvi jelentőségét, gyakorlati tennivalóit és a várható problémákat.

A megvalósítás során — ma az 1980-ig megjelölt határidő félidejében vannak — igen sok tapasztalat gyűlt össze a „helyi önállóság”-nak, a helyi szovjetek fenntartói jogkörének és a központosítás ellentmondásainak témakörében. A szovjet vendégek elmondták, hogy az anyagi eszközök területi — járási — összpontosításához ugyan elégséges a központi közigazgatási szerv döntése, mégis mindenütt egyedi megbeszélések alapján alakították ki az egységes ellátó rendszert. Sőt, sok esetben nem is törekednek azonnali teljes személyzeti, gazdasági és könyvtártechnológiai koncentrációra, hanem átmeneti jelleggel — az állami könyvtárakban csak a fő könyvtári munkafolyamatokat (állománygyarapítás, feldolgozás, a központi tájékoztató-bibliográfiai apparátus kiépítése stb.) egységesítik. A második fázisban: a státusoknak és a béralapoknak a központosított szervezetbe való bevonása után is megmarad a helyi intézmények kettős függése: a helyi — községi — fiókkönyvtárak beszámolási kötelezettséggel tartoznak a helyi szovjetnek, amely ellenőrzést gyakorol az intézmény fölött. Ezenkívül joga van a központi költségvetést kiegészítő fejlesztési összegeket juttatni saját helyi intézménye számára.

A feltételek javulása

R. Z. Zotova kérdésekre válaszolva és előadásában is hangsúlyozta azt az elvet, amely a minisztériumi rendeletben megfogalmazást nyert, hogy ti. a központosítást a korábbi anyagi erők hatékonyabb kihasználásával kell megvalósítani. A központi könyvtár megnövekedett igényeit a rendszer tagkönyvtáraitól elvont, központosított költségkeretéből kell kielégíteni. A könyvtári állomány mozgatása és a mozgókönyvtári ellátás kettős feladatát a bibliobuszok végzik, ám az ezzel kapcsolatos gondok (a technikai felkészültség fokozása) még megoldásra várnak.

A szovjet központosításnak természetesen voltak és vannak olyan vonatkozásai, amelyek nehezen hasonlíthatók össze a magyar könyvtári körülményekkel. A szovjet közművelődési könyvtárügyben a részfoglalkozású, illetve a tiszteletdíjas könyvtárosok helyett a tagkönyvtári ellátást — esetleg egyszerre több szolgálati ponton — főhivatású könyvtárosok alkalmazásával oldják meg. Szó volt arról is, hogy a közpon-

tosított könyvtár — méreteinek, forgalmának növekedése következtében — jobb bérezési lehetőséget nyújt. Az sem közömbös, hogy a tagkönyvtárak számának emelkedésével együtt jár a gazdaságossági mutatók javulása: a járási ellátó rendszerek legfeljebb 20 könyvtári tagintézmény bevonásával számolnak.

A hozzászólások, a kérdések egyébként jelezték, hogy a magyar közművelődési könyvtárosok a hivatalos dokumentumokkal újtára indított központosítási folyamat nemcsak elvileg értenek egyet, hanem indokolásából érveket merítenek saját szakmai felismeréseiknek megfogalmazásához, s eredményességének számadatait is saját könyvtárfejlesztési elképzeléseik igazolásának tekintik.

A használók igényeihez igazodó ellátási rendszer természetesen végső soron az egységes állomány kialakítását, a teljes rendszer bőségesebb választékának megteremtését és a tájékoztató, visszakereső apparátus teljesítőképességének lényeges növelését szolgálja. A gyarapítás központi megszervezése, a részletesen tagolt és elhatárolt központi és helyi gyűjtőkörök, a rendszeres gyarapodási jegyzékek és azok kumulációi, a kiépítendő központi katalógushálózat tényleges működése, a tárolókönyvtárak országos hálózata több igényes olvasó beiratkozását, jobb ellátást, a kielégítetlen kérések csökkenését eredményezi már a megvalósítás első szakaszában is.

Központosítás és együttműködés

Valamennyi referátum és a hazai szemináriumi viták is megerősítik: a szovjet szakemberek tudatában vannak, hogy a központosítás nem lehet elszigetelt és megalapozatlan intézkedésekre ösztönző kampány. A könyvtári ellátás átforgalmazásának nagy vállalkozása csak lassan, fáradságos és módszeres munkával valósítható meg. Noha a Központi Bizottság ajánlása minden hálózat számára a központosítást jelölte meg távlati programként, a hosszú idő óta működő önálló ellátó rendszerek létét és szerepét nem lehet és nem szabad szem elől téveszteni.

A szakszervezeti fióktintézményeket például csupán a falvakban szüntetik meg, s olvasztják a területi központosított rendszerbe. A városi ellátásban egyelőre kísérleti jelleggel, csak néhány városban hoztak létre olyan könyvtári rendszert, ahol a vállalati szakkönyvtárak, a szakszervezeti könyvtárak és az állami közművelődési könyvtárak egységes szervezete működik. Ebben a formában a hálózatok felügyeleti, fenntartói és pénzügyi önállósága megmarad, de a szakmaközi könyvtárak és a központosított rendszerben működő állami közművelődési könyvtárak alapvető könyvtári-bibliográfiai tevékenységét összevonják (tehát részleges központosításról van szó). Sz. V. Mitrofanova példaként a *Lipeckben* kialakított szervezetet említette, amely az állami könyvtárak központosított rendszerére, az iparvállalatok szakkönyvtáira terjed ki, s amelyet „központosított könyvtári-információs egység”-nek nevezett. Ebben a modellben a szakmaközi könyvtár hoz létre központi gyarapítási és feldolgozási, bibliográfiai, tájékoztatósi és könyvtárközi kölcsönzési, olvasószolgálati és letéti részleget, amely az egész rendszer szervekét működik.

A hazai és a szovjet adottságok közötti eltérések e témakörben is előbukkantak. Vitatéma volt például, hogy sok helyütt — különösen a nagyvárosokban — külön ellátó szervezetté erősödött gyermekkönyvtári hálózatokat helyes-e „bevonni” az egységes ellátásba. A Szovjetunióban ebben a kérdésben is rugalmas, helyi döntésekhez és viszonyokhoz alkalmazkodó megoldások születnek. A magyar problémák tükröként viszont az iskolai és a közművelődési gyermekkönyvtárak összevonásával kapcsolatos időszzerű kérdések merültek fel a hozzászólásokban.

Úgy tűnik, hogy a teljes központosítást a szovjet szakemberek is függőben hagyták, s a jelenlegi — 1980-ig terjedő időszakban — elsősorban az állami közművelődési könyvtárak központosított rendszereinek megalapozására törekednek. Ez szintén arra vall, amire az előadók körültekintő, higgadt megfogalmazásai egyébként minduntalan utaltak is, hogy a szovjet könyvtárügy „új hulláma”, a könyvtári rendszer minőségi igényű átszervezése nem gyors lefolyású akcióorozatban valósul meg, hanem nagyon körültekintően, a valósághoz igyekeznek hozzáigazítani a „tempót”. Az állami és a szakszervezeti hálózatok egységes, központosított rendszereinek létrejötte után természetes következményként adódhat majd a munkahelyi és a területi közművelődési könyvtári ellátás további közelítése (összevonása) — ehhez azonban addig az együttműködés útjait, pályáit kell „bejártni”.

A szemináriumi párbeszéd egyébként olyan, a referátumok szövegében nem érintett témaköröket is felszínre hozott, mint például a központosítás feltételeinek megfelelő könyvtárosképzés. A minőségileg magasabb követelményeket támasztó szakmai munka új képzettségi szintet is kíván. A hálózatok saját tanfolyamokon igyekeznek „továbbképezni” a könyvtárosokat; a könyvtárosképző intézmények tananyagának „szintemelése” a közeljövőben megoldandó feladatok körébe tartozik.

A központosítás első kísérleti műhelye — hazai tanulságok

A Lett SZSZK-ban, mint arról korábban említés történt, már 1968-ban megkezdtek a központosítást. Az eltelt csaknem évtizedes időszak helyi tapasztalatait A. A. Deglava, a rigai nemzeti könyvtár igazgatója összegezte referátumában. A köztársaság könyvtári mutatóinak javulása a 16 központosított járási és városi rendszerben igen beszédes eredmény. Az első, a rigai „Október” kerületben létrehozott ellátási rendszerben két év alatt 22%-kal növekedett az olvasótábor, a kielégítetlen kérések száma pedig — a központi állomány minőségjavulásának eredményeként — egyharmadára csökkent. A jelenlegi szervezési periódusban évente 4—5 járás és köztársasági alárendeltségű város könyvtárhálózatának központosítását végzik el. A szövetséges köztársaság közművelődési könyvtáraiban különösen fejlett az olvasószolgálati és a propagandamunka: a gyarapodási jegyzékeket igen széles körben terjesztik, s nem csupán a könyvtári hálózatok tagintézményeihez juttatják el, hanem vállalatokhoz, intézményekhez is. Igen figyelemre méltóak azok az elvek, amelyek alapján a központi könyvtárak belső szervezetét s ezen belül a raktári munkát, az állománymozgatást végző osztály tevékenységét megszervezték.

A központosítás szovjet példája könyvtári rendszerünk fejlesztésének alapvető kérdéseivel érintkezik. *Kondor Istvánné* elnöki zárszava is ezt hangsúlyozta, jelezvén, hogy a modern társadalmi igények támasztotta követelmények és a könyvtári célok ugyan azonosak, de az ellátási rendszer magyar és szovjet útja közötti eltérések is figyelembe veendők. Az új könyvtári törvényerejű rendelet, amely a szakterületi és a regionális együttműködés kettős kapcsolatrendszerének elvét emeli jogerőre, a központosítást ugyan nem teszi minden könyvtártípus számára irányadó elvvé, de lehetőséget teremt az ilyen irányú kísérletekre. Néhány városi ellátási rendszerben (Debrecen, FSZEK) a gyarapítás, tájékoztatás további egységesítésében közvetlenül is hasznosíthatók a szovjet szervezeti megoldások, de talán ennél is fontosabb, hogy a tanácsi könyvtárhálózatunk legkritikusabb terepén, a kisközségek könyvtári ellátásában éppen a központosítási kísérletek ígérhetnek kiutat. Sőt, az 1972-ben megjelent minisztériumi szakmai Irányelvek szövege is „újraolvasásra”, „újraértelmezésre” vár: némelyik helyi könyvtári vezetést a közelmúltban mintha túlságosan is az egyes típusok követelményrendszerére vonatkozó elveket, s nem az ellátási rendszer egységére utaló megállapításait állította volna előtérbe.

Fogarassy Miklós

A könyvtárosegyesület újabb rendezvényei

Az MKE elnökségének és a műszaki könyvtáros szekciónak május 20-i közös rendezvényén *Fügedi Péterné*, az Országos Széchényi Könyvtár főosztályvezetője *A bibliográfiai leírás helyzete és fejlődési irányai* címmel tartott előadást. Áttekintette a bibliográfiai leírások egységesítésére irányuló törekvések történetét; elmondotta, hogy még az 1961-es párizsi konferencián elfogadott nemzetközi ajánlások nyomán készült nemzeti szabványok is sokban eltértek egymástól, ami nagyon megnehezíti a könyvtári feldolgozó munkában alkalmazott számítógép-használatát. Ezért a Könyvtárosegyesületek Nemzetközi Szövetségének, az IFLA-nak katalógizálási szakbizottsága felülvizsgálta a szabványokat, s a tanulságok alapján kidolgozta a monografikus kiadványok nemzetközi bibliográfiai leírásának szabványát, amelyet angol nevről — International Standard Bibliographic Description (Monographie Publication) — rövidítve ISBD (M)-nek neveznek. Ma már számos nemzeti bibliográfia készül az ISBD (M) előírásai szerint, melyeket

az új magyar szabvány is követni fog. Az előadó ezután részletesen ismertette az ISBD (M) alapelveit, és alkalmazásukat példán is bemutatta.

A zenei szekció április 28-án Dunaújvárosban tartotta tapasztalatcserével összekötött klubnapját, amelyre több mint negyven résztvevő érkezett. Az összejevitelen *Pethes Iván* a hangdokumentumok raktározásáról, selejtezéséről és a másolatok készítésével kapcsolatos rendeletekről tartott beszámolót.

A Heves megyei szervezet május 20-án a városi könyvtárhálózat társadalmi kapcsolatait és a szakmunkásképző iskolák oktató-nevelő munkáját tárgyalta meg.

A Hajdú-Bihar megyei szervezet május 25-i összejevitelén vendég előadók (*Lengyel Lajos*, *Pogány Frigyes*, *Kovács Kálmán*) a mai magyar könyvművészetéről és a könyvvvel kapcsolatos elményeiről beszéltek.

A könyvtártechnikai és gépesítési bizottság május 3-i ülésén *Horváth Tibor* a mágnesszalagos szolgáltatások hazai problémáiról tartott előadást. (V. M.)

Észrevételek a könyvtári statisztikai rendszerről

A statisztika ingoványos területe a magyar könyvtárügynek. A gyakorló könyvtáros irtózása a nagy terjedelmű, feleslegesen bonyolult és gyakran változó tartalmú statisztikai adatlapoktól ritkán hangoztatott, mégis közismert tény.

A probléma magva az, hogy statisztikai rendszerünk alapja nem a cél, melyet szolgálnia kellene, hanem a forrás: nem azokat az adatokat gyűjtjük és dolgozzuk fel, melyekre a könyvtárpolitikai döntésekben szükségünk van, hanem azokat, amelyeket — úgy véljük — a könyvtárak szolgáltatni tudnak.

A továbbiakban ezért azt vizsgáljuk, megfelelnek-e a statisztikai adatok, a statisztika rendszere az említett cél szolgálatának.

Mire jók a statisztikai adatok?

A statisztikai adat nem alkalmas arra, hogy a könyvtár munkájának minőségét, tényleges teljesítményét — egymagában — mérje. Következésképpen nem alkalmas arra sem, hogy a könyvtárat ennek alapján ítéljük meg. Csak arra alkalmas, hogy a könyvtár működési feltételeiről bizonyos információkat nyerjünk, s megismerhessük működésének bizonyos mennyiségi jellemzőit. Ezek az adatok a tényeknek, jelenségeknek csak egyik — mint mondtuk mennyiségi — oldalát mutatják be, és így minden ítélet, megállapítás, mely csupán ezeken alapul, szükségszerűen egyoldalú.

A fentiek alapján — tartalmuk szerint — két fő csoportba sorolhatjuk statisztikai adatainkat: a működési feltételekre, illetve a működésre vonatkozó adatokra. Ez az elhatárolás azonban nem lehet merev. Az állománygyarapodás mennyiségét jelző adat például mindkét csoportban elhelyezhető: az állományba bekerült „friss” dokumentumanyag működési feltételnek tekinthető, viszont mint az állománygyarapítás, feldolgozás stb. munkafolyamatainak tárgya a tevékenység mennyiségi vonatkozásaira utal.

A viszonylag gyakrabban előforduló, vagy legalábbis statisztikailag mérhető feltételek és eredmények, teljesítmények közül az első csoportba sorolhatjuk a következőket: az állomány (és egyes állománycsoportok) nagysága; a lehetséges olvasók száma; költségvetési jellegű adatok (elsősorban az állománygyarapítási keret); elhelyezési adatok (pl. alapterület); munkaerő adatok.

A második csoportba az alábbi adattípusok tartozhatnak: az állománygyarapodás és állománycsökkenés adatai; a beiratkozott olvasók száma; a látogatók száma; a kölcsönzött kötetek száma; a könyvtárközi kölcsönzés számadatai; a nemzetközi kiadványcsere adatai; a „tájékoztató” tevékenység (kiadványok, fordítások stb.) adatai; a reprográfiai és sokszorosító tevékenység számadatai; a rendezvények adatai.

Mit mondanak és mit nem árulnak el nekünk ezek az adatok?

A működési feltételek adatai

Nem szorul bizonyításra, hogy egy könyvtár tevékenységét döntően befolyásolja működési feltételei. Ebből viszont az következik, hogy egy könyvtár eredményeinek megítélése, tevékenységének mélyoly rövid távú tervezése sem lehetséges ezek ismerete nélkül. A működési feltételek tehát — s ezért szükséges ismerni azokat — alapul szolgálnak a helyi, a hálózati, a regionális és az országos könyvtárügyi, könyvtárpolitikai tervezéshez, illetve az ebből származó feladatok ellenőrzése során a figyelembe veendő tényezők között kell szerepelniük.

Vajon az e csoportba tartozó statisztikai adataink milyen mértékben felelnek meg e céloknak?

A kérdésre aligha adható megnyugtató válasz. Könnyen belátható ugyanis, hogy adataink csak rendkívül töredékesen alkalmasak a megfelelő — a tervezést és az ellenőrzést megalapozó — információk megszerzésére. Vizsgáljuk meg ennek érdekében kissé részletesebben fenti adatscsoportjainkat.

Szerkesztőségünk a szerzővel egyetértésben a cikket vitára készített írásnak tekinti és várja a hozzászólásokat.

Az *állományadatok* körében a teljes állományra vonatkozó mennyiségi adatok mellett általában rendelkezésünkre állnak bizonyos állománycsoportok (dokumentumtípusok, durva szakcsoportosítás, esetleg nyelv szerinti csoportok) számadatai is. Eltekintve attól, hogy e csoportosítások rendszerint elvileg is támadhatók, sőt időnként megtevesztő képet szolgáltatnak az állomány valamely részéről (hadd utaljak csak arra a közismert tényre, hogy a bűnügyi történetek egy részét a társadalomtudományi szakirodalomba sorolják), meg kell kérdőjeleznünk létjogosultságukat is. Abból, hogy egy könyvtár állományában mennyi a könyv és mennyi a folyóirat, mennyi a természettudományi irodalom és mennyi a szépirodalmi mű, levonhatunk-e következtetéseket arra vonatkozólag, hogy ez az állomány mennyiben mozdítja elő, vagy hátráltatja a könyvtár érdemi tevékenységét, feladatainak betöltését? Röviden: tudhatjuk, hogy az ilyen vagy olyan csoportba sorolható művekből mennyi van, de azt nem, hogy ezek mik és milyen tartalmi értékrendbe sorolhatók. Nehéz elképzelni az országos könyvtárstatisztikai rendszerbe építhető olyan adatgyűjtést, amely az állomány minőségét képes volna feltárni. Nem is erre kellene törekedni, mivel a meg lehetősége nagy fáradsággal megszereshető bontott állományadatok egyáltalán nem érnek annyit, mint amennyi energiát összegyűjtésük és feldolgozásuk felemészt.

A *lehetséges olvasók* számát kevésbé ismerjük, pedig ez a szám a könyvtári tevékenységre vonatkozó adatok közül a jelenlegi gyakorlatban a talán legnagyobb súllyal latba eső adatnak, a beiratkozott olvasók létszámának egyetlen, némileg valós összehasonlítási alapjául szolgálhatna. A legkedvezőbb esetben is csupán egyetlen összesítő adat áll rendelkezésünkre (a település lélekszáma, az üzemben dolgozók száma stb.), de ennek felhasználható volta eléggé kétséges.

A költségvetési adatok közül általában csak az *állománygyarapítási keret*, illetve az állománygyarapításra fordított összeg ismeretes. Ez az adat igen fontos, de nem minden esetben megbízható! Az állománygyarapítási összeg különféle forrásokból és különféle rovatokon jelentkezhethet, a gyarapodás nem minden esetben kerül teljes egészében a leltárba stb. Ebben a vonatkozásban — a tapasztalatok szerint — a könyvtárak statisztikai adatszolgáltatási gyakorlata nem egységes.

A könyvtár *elhelyezését* illetően igen ritkán áll rendelkezésünkre statisztikai adat. Nem is baj, hiszen ez a rendkívül fontos jellemző alig mérhető. Bár az alapterület ad valamiféle első jelzést a működési térről, pontosabb kép csak több mérhető és nem mérhető tulajdonság együttes figyelembevételével alakítható ki.

A könyvtári *munkaerőre* vonatkozólag is általában különféle adataink vannak: alkalmaztatási minőség (vagy munkaidő) szerinti, munkakör szerinti, iskolai végzettség és szakképzettség szerinti stb. Ezek az adatok kétségkívül igen fontosak, és akár a tervezésben, akár az ellenőrzésben lényegesen nagyobb szerepet kaphatnának, mint jelenleg. Fel kell hívnunk azonban a figyelmet arra, hogy — nagyrészt szakképzésünk régóta húzódó megoldatlansága miatt — nemegyszer összehasonlíthatatlan kategóriákat vonunk össze.

A működésre vonatkozó adatok

A könyvtár működési feltételein kívül a könyvtár teljesítményei, eredményei azok, amelyeknek elbírálásában a legnagyobb szerepet játszanak a statisztikai adatok. Miről szerezhetünk tudomást a könyvtár működésére vonatkozó adatokból?

Az *állományalakítás* — igen fontos — adataira többé-kevésbé az érvényes, amit magáról az állományról mondottunk. Különösen az állománygyarapodás mennyiségi jellemzésével kell óvatosan bánnunk, hiszen ezúttal is hiányzik az az összehasonlítási alap, amely az állománygyarapításra fordított összeg elbírálását is nehezíti: a legkedvezőbb (a szakirodalmi termék és a könyvtár funkciói által nagyjából meghatározott) gyarapodási mennyiség. Az állománygyarapodáson belül további nehézséget okoz a folyóiratok adatainak megítélése: itt a leltárbevételrel kapcsolatos eltérő szokásokból származhatnak összehasonlíthatatlan eredmények.

A beiratkozott olvasók száma helyett, amely igen sok esetben elsődleges szerepet játszik, vizsgáljuk meg a közvetlen *könyvtárhasználat* három fő adatcsoportját: az olvasók, a látogatók és a kölcsönzött kötetek számát.

A cél talán világos: minden könyvtár kiemelkedően legfontosabb feladata a használók igényeinek kielégítése. A könyvtárak nagy hányadában ez a funkció a közvetlen könyvtárhasználat formájában fejeződik ki, erősen leegyszerűsítve: az olvasó beiratkozik a könyvtárba, s a számára szükséges irodalmat használja, esetleg kikölcsönzi.

Ismeretes, hogy a *beiratkozott olvasók* száma igen sok könyvtári, hálózati vagy regionális (sőt országos) összesítésben különös és nehezen magyarázható ingadozást mutat. E tény számos lehetséges oka közt, sajnos, szerepel az adatszolgáltatási bizonytalanság (fegyelmetlenség) is, bár aligha ez a döntő. Inkább gondolhatunk bizonyos

olvasótoborzási akciókra, amelyek közelebb vihetik a könyvtárakat olvasószervezési céljaik eléréséhez, s így végső hatásukban eredményesek lehetnek, a könyvtár „statistikai képét” azonban hátrányosan befolyásolják. (A kampányszerű toborzások hatására tömegesen beiratkozók jövőre „lemorzsolódhatnak.”) Ez persze csak akkor baj, ha ez a statisztikai kép túlságosan nagy súllyal esik latba a könyvtár tevékenységének elbírálásakor, és ha elkövetjük azt a hibát, hogy egy könyvtár (hálózat stb.) adott évi teljesítményét csak a közvetlenül megelőző egy-két évben elért teljesítményhez viszonyítjuk.

A szakkönyvtárak esetében az olvasói létszám-adatokra nem érdemes részletesen kitérni. Amennyire lehet és kell is figyelembe venni a közművelődési könyvtáraknál azt a kört — akár csak létszámadatként is —, amelyre a könyvtár „kiterjeszti” tevékenységét, annyira jelentéktelen ugyanez a szakkönyvtárak döntő többségénél.

Még mindig a beiratkozott olvasók adatainál maradvá: ezeket (főként a közművelődési könyvtárak) többféle bontásban is szolgáltatják, leggyakrabban életkor és foglalkozás szerint. Az olvasók lehetséges számára vonatkozó hasonló és összevetési alapként használható adatok azonban szinte sohasem állnak rendelkezésre, vagy róluk szinte elfeledkezünk. Ráadásul a foglalkozási kategóriák rendkívül sűrűn változnak, ami megnehezíti mindenfajta időbeni elemzést és összehasonlítást.

A közvetlen könyvtárhasználat másik, talán leginkább vitatott és legkevésbé értékelte statisztikai jellemzője a *látogatók száma*. Hagyjuk ismét figyelmen kívül a szakkönyvtárakat, amelyeknél ugyan ez az adat nagyobb jelentőségű, mint a beiratkozott olvasók száma, viszont mérési nehézségek miatt a szakkönyvtárak többsége vagy nem vállalkozik a látogatások számának figyelésére, vagy csak becslött adatokat szolgáltat. (Felhívjuk a figyelmet Zallár Andornak a Könyvtáros júniusi számában a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárában bevezetett gépesített forgalomszám-lálásról beszámoló cikkére, amelyet a szerző cikkének megírásakor nem ismerhetett. — A szerk.)

Maradjunk tehát a közművelődési könyvtárak látogatóinál. Az első kérdés: ki számít látogatónak, pontosabban, mi számít látogatásnak? Hiszen — a megnevezéssel ellentétben — itt nem a látogatók, hanem a látogatások számáról van szó! Az egész könyvtárat vegyük, vagy kezeljük külön részlegeit (kölcsonzó-, olvasóterem, zenei részleg, gyermekrészleg, kiállítás, előadóterem stb.) Minden eddigi egységesítési törekvés ellenére máig is úgy tűnik: a könyvtárak elhatárolásán múlik, hogyan értelmezik a látogatás fogalmát.

A következő problémák már inkább gyakorlatiak, és a látogatók (látogatások) megszámlálására vonatkoznak: hol lehet számolni, hogyan, kit, hányszor stb.

Végezetül a *kölcsonzótt kötetek* számáról szólnék. Napjainkban a könyvtárhasználatnak egyre kevésbé meghatározó része a kölcsonzés. És ezúttal ismét hagyjuk figyelmen kívül a szakkönyvtárakat, amelyekben a kölcsonzés igen sokszor a teljes állományhasználatnak csupán a nulla körüli töredéke. A fejlődéssel és az igényekkel valamelyest is lépést tartó közművelődési könyvtár ma már nem teszi meg, hogy kizárólagos vagy csaknem kizárólagos használati, illetve szolgáltatási formaként a kölcsonzéshez ragaszkodjék. Ha viszont igyekszik tág teret adni a helybenolvasásnak, a referenzállomány helyben történő használatának, a zenehallgatásnak és reprográfiai szolgáltatásoknak s a legkülönfélébb más, egyéni vagy csoportos, de nem kölcsonzésben végződő könyvtárhasználati formáknak, statisztikailag hiányos, nem ritkán (saját kárára) hamis képet ad magáról.

Ne vizsgáljuk most a kölcsonzótt kötetek számának bontási lehetőségeit és gyakorlatát, ezekre ugyanis többnyire szintén vonatkozik a bontott állományadatokkal kapcsolatban említett ellenérv. Lényegesen fontosabb és nehezebb kérdés, hogyan kaphatnánk a könyvtárhasználatról, de legalább a könyvtári állomány használatáról olyan adatokat, amelyek annyira-amennyire megközelítik a valóságot. E ponton kívánatos lenne a jelenlegi statisztikai rendszer valamiféle bővítése, hiszen a kölcsonzótt kötetek számának ismeretére szükség van, csak ez önmagában nem elegendő.

A helybeni állományhasználat mérésére már történtek kísérletek. Ez a mérés, amíg a használó a könyvet zárt raktárból kéri ki lehetséges, és megvalósítása nem is túlzottan nehéz feladat. A valóság azonban más, mivel a könyvtár is, az olvasó is jobban jár, ha a szükséges dokumentumot szabadpolcon találja meg. Nyilvánvaló, és helyes tehát, ha a könyvtárak minél nagyobb szabadpolcos állomány kialakítására törekednek, és a szabadpolcon a leginkább keresett állományrészeket igyekeznek elhelyezni. De miként vehetnék számba azt az állományhasználatot, amelynek legfőbb jellemzője, hogy az olvasó maga keresi és találja meg a számára szükséges kötetet, a könyvtáros segítsége nélkül? Ha a használt köteteket minden esetben a könyvtáros tenné vissza a szabadpolcra (és ezt elsősorban nem is statisztikai célok indokolnák), közelebb kerülnének a megoldáshoz, bár a referenzállománynak többnyire a polcnál történő használata így is kiesnék a mérhetőség köréből.

A könyvtárközi kölcsönzés mennyiségi adatai — bár kersegekívül kiegészítő jellegű adatok — használhatók volnának, ha végre el lehetne érni, hogy minden könyvtár pontosan ugyanazt értse a könyvtárközi kölcsönzés fogalmán. Úgy érzem, erre van lehetőség, sőt biztató kezdeményezés is történt.

A nemzetközi kiadványcsere adatainak jelentősége ezzel szemben számomra igen kétséges. Hiszen, ha feltételezhető is, hogy a könyvtár, vásárlásai során igyekszik anyagi lehetőségeit a legjobban kihasználni, a csere révén bekövetkező állománygyarapodás tartalmi, minőségi oldalának mérhető volta kérdéses marad.

Már felsorolásomban idézőjelbe tettem a könyvtár „tájékoztató” tevékenységét. Statisztikai rendszerünkben ezek az adatok csak a tudományos és szakkönyvtárakkal kapcsolatban fordulnak elő, ott is évről évre meglehetősen változatos tartalommal és még inkább változó megbízhatósággal. A könyvtár által készített fordítások, kiadványok, bibliográfiák, irodalomkutatások stb. összesített adatai csak igen keveset tükröznek a könyvtár érdemi tevékenységéből s nem utalnak ennek minőségére. Szeretném remélni, hogy az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság által kidolgozott, általában a tájékoztató tevékenységre vonatkozó statisztikai rendszer szolgáltatni tudja majd azokat a statisztikai információkat, amelyeket a könyvtári statisztikai rendszer megfelelő része sohasem tudott szolgáltatni.

A könyvtárak *reprográfiai és sokszorosító tevékenysége* jelentőségében is, terjedelmében is egyre növekszik. Mivel pedig ez a tevékenység igen sokat mond egy könyvtár törekvéseinek korszerűségéről, s könnyen mérhető is, hiba volna ezeknek az adatoknak a mellőzése. Megfontolandó azonban, hogy a jelenlegi gyakorlatot — amely egyébként helytelenül csak a tudományos és szakkönyvtárakra terjed ki —, miként lehetne úgy módosítani, hogy valóban a használható, összevethető, és a más-honnan származó információkat hasznosan kiegészítő adatokat szolgáltatassa.

Befejezésül néhány szó a könyvtári rendezvényekről.

A jelenlegi statisztikai rendszer lényegében a rendezvények számát nyújtja. Kétségtelen, hogy ez az adat így bármire is használható volna. Hiszen az, hogy egy megye tanácsi közművelődési könyvtárai egy év alatt például kétezer rendezvényt bonyolíttak le, még azt sem jelzi, milyen típusúak voltak ezek a rendezvények, mennyien vettek részt ezeken, a könyvtárnak mekkora idejébe, energiájába és költségébe kerültek, hogy csak a mérhető jellegzetességeket említsük. Ha ezen az összegező és így tartalmatlanná váló adaton belül részletesebb információk szerzésére nincs lehetőségünk, ne ragaszkodjunk hozzá, ha van — használjuk ki!

Vitathatatlanul könnyebb egy meglévő statisztikai adatszolgáltatási rendszer hiányosságait, fonákságait feltárni és bírálni, mint módosítására jó javaslatot tenni. Én sem akartam — nem is tudnék — megoldást javasolni valamennyi felvetett problémára. Meggyőződésem azonban, hogy könyvtárstatisztikai rendszerünk megjavítása nem is lehet egy ember feladata: az adatok szolgáltatóinak és felhasználóinak tartós együttműködése vezethet csak eredményre.

Álláspontom szerint — mindenestre — két „ágúvá” kellene alakítani azt az információcsatornát, amelyen keresztül a könyvtárpolitikai döntésekhez, a tervezéshez és ellenőrzéshez szükséges statisztikai adatok beszerezhetők. Az általános és rendszeres (azaz: minden könyvtárra kiterjedő és évenkénti) statisztikai adatszolgáltatásból el kellene hagyni mindazt, aminek jelenlegi formájában nem vehetjük hasznát, vagy aminek felhasználhatósága kérdéses, különösen akkor, ha tekintetbe vesszük, hogy az adatgyűjtés milyen nagy munkával jár. Ily módon a rendszeres adatszolgáltatás terjedelme lényegesen csökkenthető volna. Viszont a jelenleginél lényegesen szervezettebb és megbízhatóbb kereteket kellene kialakítani a reprezentatív, a könyvtárak egy részére kiterjedő és nem szükségképpen évente ismétlődő adatgyűjtés számára. A reprezentatív adatgyűjtések esetében már lehetséges volna a felhasználás szempontjainak lényegesen alaposabb figyelembe vétele is. Kétségtelen, hogy ez a megoldás bizonyos könyvtáraknak munkatöbbletet okozhat (bár úgy érzem, ez sem szükségszerű), országosan azonban a statisztikai adatgyűjtésre fordított munkaidő, energia lényegesen csökkenthető volna, s a szerzett adatok mégis jobban szolgálnák céljainkat.

Sárdy Péter

A KÖNYV ÉS AZ IFJŰ- programok szerepeltek: emberekkel stb. A rendez-
SÁG ünnepi találkozója gyermekkönyv-kiállítás, vények a kerületi FSZEK
került sor Kőbányán május irodalmi műsor, író-olvasó könyvtárban, s a kőbányai
17 és 21 között. A rendez- találkozó, ankét, előadá- iskolákban zajlottak le.
vényssorozatban változatos sok, beszélgetések neves. (Z. I.)

Általános részleg, kérdés-polc, funkciók

Megjegyzések Havas Katalin cikkéhez

Egy külföldön született elképzelés hazai megvalósítása jó alkalom az alaptételek ismételt végiggondolására. *M. A. Overington* magyarul kivonatolva olvasható műve (A szakrészleges általános nyilvános könyvtár. 1971. OSZK—KMK), amelyre Havas Katalinnak a Könyvtáros ez évi 4. számában megjelent Kérdés-polc — kísérlet a könyvvajánlás megújítására című vitaindító írása is hivatkozik, az amerikai gyakorlatot foglalja össze, utalva ennek néhány nyugat-európai alkalmazási formájára is. Bár az így elének állított modell igen szemléletes és vonzó, egy-két vonatkozásban megkérdőjelezhető, illetve a nagy közművelődési könyvtár egész tevékenységét érintő új koncepció kidolgozását igényelné. A következőkben néhány olyan szempontot szeretnék felvetni, amelyet célszerű lenne figyelembe venni ennek az új elképzelésnek a kimunkálása során.

„Emberközpontú” általános részleg

A nagy közművelődési könyvtár szakrészlegei a felsőoktatáshoz, a kutatáshoz vagy egy szűkebb kérdéskör alapos tanulmányozásához adnak megfelelően válogatott könyv- és folyóirat irodalmat, illetve szakfajékoztaást, az általános részleg viszont elszakítva a felvilágosítási (elgázi-tási) pontoktól és az általános tájékozta-tástól, a meghatározott cél nélkül érkező „valamit olvasók”, „általános érdeklődé-sű olvasók” szolgálatára létesül, az állomá-ny duplumából kialakított, redukált könyvanyaggal, lehetővé téve a „böngé-szést”. Véleményem szerint az általános részleg akkor válhat önálló „részleggé” a nagy közművelődési könyvtáron belül, ha meghatározott funkciókat fejleszt ki, s azoknak magas színvonalon, sajátos formában felel meg.

Helyesebb lenne a nem szakirányú in-formációs forrásokat egyetlen nagy egy-ségként kezelni (megengedve a térbeli tagolódást), amelynek közös szemlélete, azonos alapfunkciója van, s rendelkezik is az alapfunkció teljesítéséhez szükséges eszközök teljes tárával.

Mi lehet az alapfunkció? Mi az a több-let, amit az általános részleg magasabb fokon tudna nyújtani, mint a nagykönyv-tár bármely más része? A tudományköz-pontú szakrészlegekkel szemben vissza kellene térni az ember nézőpontjához. Vagyis az általános részleg sajátosága az emberre irányultság legyen, s ebből ere-dően alapfeladata a könyvtárba belépő

olvasónak mint személyiségnek szolgálta információkkal, illetve irodalmi-művé-szeti élményekben való részvételére. Ennek megvalósítása töltene meg tartalommal azt a keretet, amelyet a szakrészleges ál-talános nyilvános könyvtár gondolatá-nak kifejlésztői elsősorban az állomány-nagyság, illetve a könyvtárépítés szem-szögéből vázoltak fel.

Az ilyen módon elképzelt, emberköz-pontú általános részleg tehát nemcsak az „általános olvasókat” szolgálná. (Ter-mészetesen a differenciálatlan igényeket is kielégítené.) Legfontosabb feladatai a következők lehetnének: az olvasó eliga-zítása, segítése a könyvtár használatában, a megfelelő szakrészleg, szakember és szolgáltatási mód kiválasztásában; a leg-általánosabb igények kielégítése (a „sze-relmes” könyvektől a hobbyk irodalmáig); az aktuális témakörök (szenzációs esemé-nyek, propagandakampányok, tévé-soro-zatok stb.) irodalmának az olvasó ren-delkezésére bocsátása; a könyvtárhaszná-ló személyiségét figyelembe vevő, „test-reszabott” pszichológiai, pedagógiai tevé-kenység, gyakorlati tanácsadás például a könyvvásárlásban, kutatások, tanulmá-nyok önálló megszervezésében, az élet-ben felvetődő személyes problémák infor-mációs igényeinek kielégítésében. Ezek-nek a feladatoknak megvalósítását kom-plex eszközzrendszer szolgálná (katalo-gusok, bibliográfiák, feliratok, könyvkieme-lések, személyes beszélgetések stb.).

Milyen helye, szerepe lehet a Havas Katalin által részletesen ismertetett kér-dés-polcnak ebben az amerikai mintánál szélesebb horizontú, határozottabb alap-funkcióval rendelkező általános részleg-ben? Mielőtt a kérdésre válaszolnánk, nézzük meg, milyen követelményeket tá-maszt az általános részleg az állomány vonatkozásában.

A gyors reagálás és a propaganda

Gyakorlati okokból az lenne célszerű, ha a nagy közművelődési könyvtár kur-rens állománya két nagy egységben he-lyezkedne el: a szakrészlegek csoportjá-ban és az általános részlegben. A szép-irodalmi műveknek legalább egy-egy pél-dánya is az irodalomtudományi szakrész-legbe kerülne (mint a szaktudomány tár-gya). A nagy általános részleg állomá-nya olyan duplumokból tevődne össze, amelyek az általános emberi igényeket (műélvezet, kikapcsolódás, világképalko-tás, politikai tájékozódás, a társadalmi

szabályok elsajátítása, egyéni életstratégia kialakítása, a problémamegoldás módszereinek elsajátítása stb.) elégitik ki. Mivel ezek az igények átfogóak, viszonylag állandók, állandó lehetne az elrendezés (nem feltétlenül az ETO alapján!) és a feltárás (katalógus), s ily módon megoldható a művek egyedi visszakeresése is. Mivel az egyes művek segítségével megválaszolható kérdések erősen függnek a kérdező egyéniségétől, továbbá a könyvek is gazdagabb tartalmúak annál, hogy egyetlen kérdés megválaszolására szűkítsük le használatukat, szélsőséges és megvalósíthatatlan az az elképzelés, amely az általános részleg egész állományát kérdések szerint csoportosítaná. A kérdés-polc tehát csak korlátozottan alkalmazható: valóban „polc”-ként és nem általában, a „szabad polc”-cal egyező értelemben. Kiegészítő szerepe azonban lehet, az állomány egészének szükségképpen „durvább” tagolódása miatt.

A kérdés-polc másik előnye a kérdés-ként kiemelt probléma irodalmának összegyűjtése, függetlenül attól, hogy a „válasz” könyvben vagy folyóiratban, regényben vagy szakművekben fogalmazódik meg. Ennek az elvnek az egész állományra kiterjedő érvényesítése lehetetlen volna. Igaz, a jelenleginél jóval kiterjedtebben élhetnének a reprográfia lehetőségeivel (folyóiratcikkek kifényképezése, mikrofilmek bizonyos oldalainak „visszanagyítása”), a folyóiratcikkek különlenyomatait is rendszeresebben gyűjthetnének, az ilyen megoldások azonban anyagilag, sőt formailag is (például hanglemezek) korlátozottak lehetnek. Az információk „összehozásának” alkalmas eszköze az ajánló katalógus vagy a bibliográfia (az utóbbi hazavihető, sőt lakcímrre is elküldhető). A bibliográfia például a „Születnek-e manapság is eredeti népművészeti alkotások?” fiktív kérdés megválaszolására egyszerre ajánlhatja a monográfiát, vitacikket, albumot, hanglemezt, sőt a helyi múzeum néprajzi kiállítására is felhívhatná a figyelmet a nyit-

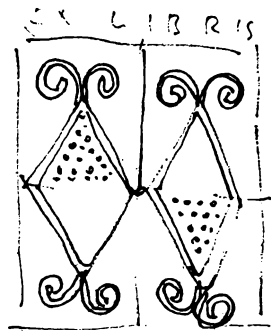
vatartási idő közlésével, stb. A kérdés-polcnak e tekintetben is elősorban kiegészítő szerepe lehet, valamint gyorsabb reagálóképessége következtében: az eseményt követően gyorsan összeállhat az új kérdés, az esemény előzményére, hátterére vonatkozó „válaszirodalommal” együtt.

Mire alkalmas hát a kérdés-polc az általános részleg eszközrendszerén belül? A gyors reagáláson kívül mindenekelőtt a propagandára. Ösztönző hatásából, kézzelfogható közelségéből következik ez. S az is nyilvánvaló, hogy a kiemelésnek ezt a módját nem érdemes „túlnöveszteni”, hiszen 30—40 kérdés kevésbé szuggesztív, mint a jól kiválasztott öt vagy hat. (Az ajánló bibliográfia választékára ez a megkötés nem vonatkozik, hiszen azt az érdeklő olvasó kezébe lehet adni.)

Hogy az általános részleg itt bemutatott változata betöltse hivatását, annak több feltétele is van. Szükség lenne például a könyvtári szervezés „rendszer szemléletére”, annak tudatosítására, hogy az egyik területen bekövetkező változás (polcra kiemelt anyag stb.) milyen változásokat idézhet elő más területeken (forgalom, visszakeresés, munkaerő, költségvetés stb.); a könyvtári dokumentumok egységes megítélésére, integrált tartalmi feltárására; a központi megoldások ésszerű kifejlesztésére („kérdés-bank”, bibliográfiai-tájékoztatói központ, a szépirodalom tematikus feldolgozása stb.); az állomány könyvtáron belüli forgalmának ellenőrzött, mégis rugalmas megvalósítására, az adminisztráció korszerűsítésére; az olvasók érdeklődésének nyomonkövetésére, a népszerű témák feltárására; az eszközrendszer változtatossá tételére, sokoldalú és harmonikus fejlesztésére; s mindezek életre keltéséhez: pszichológiailag, pedagógiailag képzett, emberi kapcsolatok kialakítására, illetve célirányos befolyásolására alkalmas szakemberekre.

Végezetül még egy megjegyzés a kérdések szerepéről. Tény, hogy a kérdésfeltevés általában hatásosabb, mint a kijelentő módban megfogalmazott címek. Meg lehet azonban unni a sok kérdést is. Ezért nem a megfogalmazás nyelvtani formáját érzem döntő fontosságúnak, hanem sokkal inkább a valóságos problémák kellő időben történő felismerését, a megoldáshoz szükséges információk felkutatását, rendelkezésre bocsátását — egyszóval azt a szellemi készenlétet, ami a könyvtárügy korszerűségének is kulcsa, fokmérője. A kérdés-polc gyakorlati megoldása, a különféle lehetőségek közötti döntés ennek a készenlétnek is jó próbája, a kifejtett általános részleg szolgáltatási stílusának gyakorlóterepe lehet.

Mándy Gábor

Egy szakszervezeti könyvtáros harminc éve

— 1946-ban, egy borús őszi reggelen elindultam munkát keresni. Lehetőleg lakásomhoz közel, mert két idős ember és csöppnyi kisfiam várt haza minden este — kezdte a múlt felidézését *Pintér Jánosné*, a Textilszakszervezet III. kerületi körzeti könyvtárvezetője.

— Így kerültem az óbudai Textilfestőgyárba. Két évig fizikai munkás voltam, aztán észrevettem, hogy máshoz is értek. Jól tudtam összeadni, szorozni, osztani. Bérleszámoló lettem.

A könyv, a tudás, a világ sokszínűsége mindig érdekelt, hamarosan eljutottam az üzemi könyvtárba. Nemcsak könyvet cserélni jártam oda, hanem érdeklődve figyeltem a könyvtáros munkáját is. Tetszett, ahogy az olvasókkal foglalkozott, könyveket ajánlott nekik. Hamarosan megbarátkoztunk a könyvek révén.

Egy alkalommal azzal fogadtok, hogy egészsége végleg megromlott, nem dolgozhat tovább. Az első pillanatban sajnáltam, hogy elmegy, kitűnő embernek, könyvtárosnak ismertem meg. Aztán forogni kezdett körülöttem a világ. De hisz akkor... Hiába, ilyen önző az ember. Már csak magamra gondoltam. Istenem, ha az utóda lehetnék.

Sikerült. Így lettem könyvtáros.

Mit tudtam a könyvtáros munkájáról? Természetesen semmit, vagy, mondjuk így, majdnem semmit. Egyszerűen úgy éreztem, ez az a munkaterület, ahol megvalósíthatom önmagam.

Első ténykedésem az volt, hogy — női módra — igyekeztem a könyvtárt minél vonzóbbá, barátságosabbá varázsolni: virágokat, függönyöket, kényelmes fotelokat szereztem. Mai „szakmai” eszemmel vizsgálva akkori serénykedésemet, úgy látom, valóban ráéreztem a lényegre: vonzó könyvtári környezet nélkül mit sem ér a még oly változatos, gazdag könyvállomány sem. Ami akkor sok minden volt, csak nem gazdag és változatos.

Eltelt néhány év, dolgoztam, jól éreztem magam, és elégedettséggel töltött el a növekvő olvasótábor, meg az olvasók kedvessége, amivel honorálták igyekvésemet, hogy mindenki elégedett legyen, aki a könyvtárba eljön. A helyemen vagyok, jó érzés reggel bejönni a könyvtárba. Minden a legnagyobb rendben van...

1957-ben hívtattak az szb-re. Közölték velem, hogy „beiskoláztak” a középfokú

könyvtárosképző tanfolyamra. Vita nincs, el kell végezni. Rövidebb ezután újabb hírelleptek meg. A III. kerületi textilgyáraiban működő könyvtárak hálózattá szerveződnek, az „én könyvtárom” lesz a központi könyvtár, ahol másodmagammal beosztottként fogok dolgozni.

Ezek a hírek megijesztettek. Lehete csodálkozni ezen? Éveim számát tekintve ugyan fiatal voltam, de nem gondoltam, hogy nekem az életben valaha még iskolapadba kell ülnöm. Ráadásul a munka mellett. Családot ellátni, tanulni. És most mindezek mellé ez a hálózati központi dolog.

A két és fél éves könyvtárosképző tanfolyamot jó eredménnyel elvégeztem. Számítalan, tanulással átvirrasztott éjszaka árán.

A hálózat megszervezését 1958-ban kezdtük. Nehéz, de úgy érzem, eredményes évek voltak. Leraktuk egy minőségileg magasabb színvonalú, korszerű könyvtári szervezet alapjait.

Mindenekelőtt felmértük a „terepet”. Az immár hálózati központtá előléptetett textilfestőgyári könyvtárral együtt nyolc kisebb-nagyobb üzemi könyvtárát kellett hálózattá szerveznünk, köztük olyan nagyüzemét is, mint a kétszáz éves, patinás Goldberger gyáré.

Elveszik a könyvtárunkat? — Hányszor hallottam ezt a méltatlankodó kérdést. A főkönyvelőknek rögtön az jutott eszükbe, melyik rovatba fogják elkönyvelni ezentúl az üzemi „tulajdonát képező”, s melyikbe a hálózati központtól kapott könyveket. A könyvtárosok is idegenkedtek az új szervezettől.

Hát még amikor előálltunk azzal, hogy adják nekünk, vagyis a hálózati központnak a pénzt is, amit eddig maguk költöttek el állománygyarapításra. Mi pedig türelmesen elmagyaráztuk, hogy nem veszünk el semmit. Sőt, adni jöttünk: szak tudáson alapuló tervszerűséget az állomány kialakításában, a gyarapításban, alapvető szakmai ismereteket a könyvtárosnak, és így tovább.

De tudtuk, mi képviseljük a jövőt. S ez a tudat erőt adott a győzködéshez. És közben állományba kellett vennünk az üzemekben talált könyveket: szakozni, katalogizálni stb. Emlékszem, a kölcsönzés mellett, nyolcvan kötet feldolgozása volt a napi normánk. Csak akkor voltunk elégedettek, ha ezt teljesítettük. Bizony nemigen néztük az órák, hogy letelt-e a munkaidő.

A könyvtárhoz csak a valóban értékes, használható könyveket vettük át. Azóta eltelt majdnem két évtized, s tartalmi okból nem igen kellett selejtezniünk. Rászorítottak minket az igényes állományépítésre a könyvtárak kétségbeejtő helyiség, illetve raktározási körülményei is. Akadt olyan könyvtár, amely nem volt képes átvenni tőlünk a kéthetenként küldött új könyveket, mert nem volt hová tennie őket. (Kezdetből ügyeltünk arra, hogy rendszeresen érkezzenek hozzájuk könyvszállítmányaink; ez volt a leghatásosabb csatolata aggályainknak, s bizonyítéka annak, hogy nem jártak rosszul „a hálózatba csatolással”).

Igen, a helyiség gondok... Ezek miatt hallatlan nehézségekbe ütközött a legapróbb előrelépés is. Meggyőződéssel valom: ma már nincs egyetlen még oly súlyos helyzetben levő üzem sem, amely, ha akarja, ne tudná elfogadható módon rendezni könyvtárának helyzetét. Van összehasonlítási alapom bőven. Miért képesek azonos adottságok mellett helyiséget adni a könyvtáraknak X üzemben, s miért képtelenek erre éveken át Y-ban?

Szerencsére a fenntartók többsége hamar szöveteségünkkel vált. Ma is szeretettel gondolkodik vissza a Textilfestőgyár egykori igazgatójára, aki kezdetől mellénk állt. S nemcsak erkölcsi segítséget adott. Lehetővé tette, hogy bővítéssel új, tágasabb helyiségben működhessen a könyvtár. A munkásművelődést minden téren támogatta. Örültünk, amikor megkapta a „Szocialista kultúráért” kitüntetést.

A hálózatfejlesztés közben nem feledtünk meg saját házunk tájáról sem. A Textilfestőgyár könyvtárát amolyan kísérleti terepnek tekintettük, ahol mód nyílt számunkra új vagy kevésbé új, de általunk még nem alkalmazott módszerek, szakmai fogások kipróbálására. Mire emlékszem vissza?

Igen, a *könyvtári híradókra*. Házilag stencilezett, szerény lapocskák voltak ezek. A múltkor valamelyik fiók mélyéről a kezembe került egy. Némi röstelkedéssel olvastam, milyen naiv — de őszintén átérzett — „szövegekkel” csábították olvasásra az embereket. Volt az üzemben egy nagyon lelkes, nagyon művelt olvasónk, aki az akkor újdonságnak számító magnetofonnal rendelkezett. Nos, megszületett az ötlet: hangoshíradót szerkesztünk, s időnként az üzemi hangosbemondón szétsugározzuk.

A könyvtári *hangoshíradó* ettől kezdve minden délben, ebédidő alatt jelentkezett „szenzációs” műsorával. Még saját zenés szignálja is volt. Könyveket ismertettünk, versrészleteket mondtunk (mi magunk!), s persze minden második mondat azt zengte, hogy mindez a sok

nagyszerű könyv, olvasnivaló megtalálható a könyvtárban. Sajnos, a hangoshíradó nem élt sokáig, magnós barátunk megvált az üzemtől, s nem akadt utóda.

Tapasztalatainkat tovább adtuk a hálózat többi könyvtárának. Azon voltunk, hogy minél szorosabb kapcsolat alakuljon ki a könyvtárak és az olvasók között. Ennek érdekében szorgalmaztuk a legaktívabb olvasókból szervezett *könyvtári tanácsok* létrehozását. Törekedtünk arra is, hogy gyümölcsöző legyen munkakapcsolatunk a letéti könyvtárak gazdáival, az szb-vel. Rendszeresen írásos tájékoztatót küldünk nekik könyvtárunk helyzetéről, s legalább negyedévenként — akár volt valami probléma, akár nem — felkerestük őket.

Később megkezdtük az író-olvasó találkozókat rendezését is. Megint a Textilfestőgyárnak kellett vállalnia kísérleti szerepet. Nagy fába vágtuk ugyanis fejcsóválva fogadták bejelentésünket. Előadás a görög—római mitológiáról. Néhányan fejcsóválva fogadták bejelentésünket. Előadás a görög—római mitológiáról — textilgyári munkásoknak? Mindjárt „ilyen” témával kezdeni?

Mi azonban, akik ismertük Devecseri Gábor szuggesztív előadói egyéniségét, bízunk a sikerben. S nyertünk. Devecseri nagyszerű érzékkel a meseelemekből bontotta ki mondanivalóját, építette fel előadását, s bármennyire hivatott előadóművész illusztrálta is az Iliászról meg az Odüsszeiából vett részletekkel az előadást, igazán akkor forrósodott fel a hangulat, mikor Devecseri maga idézett hosszú-hosszú részleteket csodálatos Homérosz-fordításaiból.

Másnap percenként szólt a könyvtárban a telefon. Munkások jelentkeztek. Gratuláltak nekünk. Hasonló előadásokat kérünk, mondták. Az ilyen programoknak köszönhetően, hogy beszédtema lett a könyvtár és — amiért az egészet csináltuk — szállingóztak, néha csapatostól is jöttek az új olvasók.

Nem topogtunk egyhelyben — erről az első öt év statisztikai adatai meggyőztek bennünket. A könyvállomány például az induláskor, 1958-ban számlált 3900 kötetből 32 ezerre nőtt (igaz, ennek nagyrészt a könyvtárak folyamatosan feldolgozott régi anyaga tette ki, de ezek már egytől egyig használható könyvek voltak, „ballaszt” nem terhelte az állományt).

Könyvbeszerezésre kezdetből mind a mai napig annyi pénzzel rendelkezünk, amennyire szükségünk van.

S akikért a könyvtárakban minden történik, az olvasók aránya, amely kezdetben (a hálózat átlagában) nem haladta meg a dolgozók számának 23 százalékát, az ötödik év végén már 32 százalék

Wéber Ede felvétele

föle emelkedett, de akadt könyvtár, nem is egy, amely megközelítette a 40 százalékos olvasói arányt.

De a mi szakmánkban sem csupán az az érdekes, ami volt. Eljött az ideje, elsősorban a Textilfestőgyár könyvtárában, hogy igazán korszerű, a hatvanas évek mind magasabb igényeit is kielégíteni képes könyvtár várja az olvasókat. (Időközben a hálózat többi könyvtára is többé-kevésbé megújult.) Felettes szerveink eszmei és anyagi támogatásával a hátunk mögött, merészen terveztünk. 1966 végére az utolsó könyv is helyére került az új, 120 négyzetméter alapterületű, korszerűen berendezett könyvtárunkban. Ezt 40 négyzetméteres tápraktár, illetve fel dolgozó szoba egészíti ki.

A könyvtár vezetésével 1966 decemberében bíztak meg. Ennek idestova tíz éve. 1968-ban megkaptam a „Szocialista kultúráért” jelvényt. 1972-ben a Textilfestőgyár könyvtárával beneveztünk a másodikban meghirdetett „Kiváló könyvtár” pályázatra. A kétéves verseny végén értesítést kaptunk, könyvtárunk a hat új kiváló szakszervezeti könyvtár egyike lett...

Pintér Jánosné az eredményekben gazdag évtizedek felidézését friss adatokkal egészítette ki: az elmúlt évben a Textilfestőgyár dolgozóinak 59,3 százaléka rendszeres könyvtári olvasó volt, és a hálózati átlag is megközelítette a 40 százalékot.

Simay Norbert

KÉT ÉVE MŰKÖDIK a Volán 7. sz. Vállalat szolnoki telepén önálló könyvtár, amely a múlt esztendőben olvasómozgalmat indított. A kitűzött feladatok teljesítését 22 szocialista brigád vállalta, közülük 8 jutott el a pályázat döntőjéig. Hat könyvvel kapcsolatban feltett kérdésekre kellett válaszolnia minden brigádnak, de akadt köztük olyan is, amely csaknem 30 könyv elolvasásáról tett bizonyosságot. A második lépcsőfok egy irodalmi totószelvény kitöltése volt, a következő pedig találkozás Iluh István szolnoki munkásköltővel. Az évközi eredményekről a vállalat üzemi lapja is beszámolt. Az egy évig tartó vetélkedés döntőjét a megszokottól eltérő módon rendezte meg a könyvtár. Nem volt zsűri, nem voltak lámpalázat okozó, lexikális tudást igénylő kérdések. Dénes Pál SZMT-könyvtárigazgató vezetésével három témakörrel beszélgettek, vitáztak a brigádok, s a legjobban szereplő három brigád pénzjutalomban részesült. A döntőbe került további brigádok értékes könyveket kaptak, s három beutalót is kisorsoltak a nyári zebegényi művelődési táborba.

A 14 éven felüli fiatalok könyvtári ellátása

A fiatalok olvasóvá, könyvtárhasználóvá nevelése ma két alapfeltételtől függ. Először: a könyvtár iránti érdeklődésük növekedése világszerte a pedagógiai módszerek megújulásával függ össze. Amilyen mértékben megvalósul az oktatásban az önálló gondolkodásra, ismeretszerzésre való nevelés, olyan mértékben nő meg a diákok körében a könyvtár iránti érdeklődés, munkaeszközzé válik a könyv, műhellyé a könyvtár. Sajnos, napjainkban még nem mindenki érlelődött meg az a felismerés, hogy a könyvtár nélkülözhetetlen segédeszköze az oktatásnak, s a könyvet szervesen be kell építeni a napi oktató-nevelő munkába. Ritka az olyan igazgatói értekezlet, továbbképzés, amelyen a könyvtárak funkciójáról és a velük kapcsolatos feladatokról van szó, vagy az olyan szakfelügyelő, aki számon kérné látogatásai során a tantárgyakhoz kapcsolódó irodalom felhasználását. A pedagógiai szaksajtó, a tantárgyak módszertani lapjai is csak elvétve ösztönöznek erre.

Másodszor: a fiatalok könyvtári ellátása nem választható külön könyvtáraink általános lehetőségeitől, szolgáltatásaik színvonalától, a könyvtárosok számától és szakképzettségétől. A közművelődési könyvtárak felnőtt olvasóinak 40%-a 25 éven aluli: s ők veszik igénybe az érdemi szolgáltatások többségét is. Nemcsak színvonalasabb ellátásuk, hanem megtartásuk érdekében is rendkívül fontos, hogy a fenntartók teremtsenek jobb működési feltételeket a könyvtárakban.

Az életformaváltás jelentősége

A könyvtárak működési feltételeiben és ellátási színvonalában nagyok a különbségek. A statisztika szerint a 15—19 évesek 38,7%-a, a 20—24 évesek 18,6%-a, de a 25 év felettieknek csak 13,3%-a könyvtári olvasó. A szervezett iskolai oktatás befejezésével tehát nagy részüknek megszűnik a kapcsolata a könyvtárakkal, de gyakran más művelődési intézményekkel is. Ez arra figyelmeztet, hogy sem az iskola, sem a könyvtár nem tudta szokássá tenni az olvasást. Hogy ezen az arányon javíthassunk, hogy a felnövekvő fiatalságból majdan valóban olvasó nemzet váljék, ahhoz a gyerekeket szerető és szaktárgyukat korszerűen oktató tanárok és a megfelelő körülmények között tevékenykedő könyvtárosok összefogására van szükség. Több figyelmet kell fordítani a tanuláshoz és az életformaváltás időszakaira: a gyermekkönyvtárból átkerülő (vagy át sem kerülő), valamint a munkába álló fiatalokkal többet kell törődni.

A 14 éven felüli fiatalok könyvtári igényei elsősorban nem életkoruk, hanem tanulói vagy dolgozói életformájuk függvénye.

Valamennyi tanuló (szakmunkás, gimnazista és szakközépiskolás, vagy éppen főiskolás, egyetemista) érdeklődését és igényeit elsősorban az iskola oktatási és nevelési céljai határozzák meg! Ezeket egészítik ki a szakkörök, a tanulmányi versenyek, a pályázatok, amelyek már erősebben építenek a tanulók egyéni képességeire, érdeklődési körére. Mindez már a pályaválasztás irányába mutat. A tanulók — kis túlzással állíthatjuk — annyit olvasnak, s olyan mértékben használják a könyvtárakat, amilyen mértékben azt az iskola megköveteli tőlük. Ebből a nézőpontból aggasztó, hogy a 14—18 éveseknek mintegy 40%-a egyáltalán nem látogatja a könyvtárakat, noha e korosztálynak csak 20%-a nem jár valamilyen iskolába. Ez annak a közfelfogásnak is „köszönhető”, amely még mindig a magyar szakosok hatáskörébe utalja az olvasóvá nevelést. Sajnos, lényeges szemléletváltást az új tantervek sem hoznak. Keveset utalnak a kézikönyvek használatára, a folyóiratok, másodfokú források felhasználására, s azoknak a tanmenetbe való beépítésére. A kérdés didaktikája most van kialakulóban: a *Fölfedezem a könyvtárat*, az *Órák a könyvtárban* című módszertani kiadványok legalábbis ezt jelzik. Ám több biztatásra lenne szükség a szakfelügyelőkhöz, az igazgatókhoz és a módszertani folyóiratok részéről.

Örvendetesen megnőtt az utóbbi években azoknak a szociológiai elemzéseknek a száma, amelyek az iskolások életkörülményeit, műveltségi viszonyait kutadják, s felhívják a figyelmet azokra az óriási indulási különbségekre, amelyek az azonos osztályban levők között vannak. A hátrányos helyzetű, „ingerszegény” művelődési környezetből jövő fiatalok esetében sokat tehetnek a könyvtárak a különbségek kiegyenlítéséért, a hiányok pótlásáért. A középiskolások 53%-a munkásülők gyermeke, a szakmunkástanulók között pedig sok a bejáró, sokan diákotthonban vagy munkásszálláson élnek.

A szakmunkástanulók több segítséget igényelnek mint a középiskolások. A továbbtanulóknak több mint 50%-a szakmunkásképző intézetbe jár, s a jövőben ez az

arány tovább növekedik. Még ma is a gyengébb tanulmányi eredményűek jelentkeznek szakmunkásnak. Esetükben még polgárjogot kell kapnia annak a felismerésnek, hogy a szakismeret mellett szükséges az általános műveltség fejlesztése, a világnézetet alakító könyvek olvasása.

E tanulók minden könyvtártípust felkeresnek: az iskolait (intézetit), a közművelődéseiket, sőt a kiemelkedő érdeklődésűek helyenként a tudományos és a szakkönyvtárak szolgáltatásait is igénybe veszik.

A dolgozó fiatalok olvasói igényei sokkal nehezebben körvonalazhatók. Részben munkájuk, választott hivatásuk határozza meg érdeklődésüket, amelyben fontos szerepet játszanak a hobbyk, a művészetek, a különböző sportágak és a szórakozások is. Önálló egzisztenciájuk megteremtésének ideje ez, amikor kialakul jövőendő életmódjuk kerete és tartalma, s ha valami ekkor kiszorul belőle, esetleg egész életükből hiányozni fog. Ekkor kezdődik — kezdődhet — a saját házi könyvtár erőteljesebb fejlesztése is.

Különböző életkorúak (16 és 26 éves munkábaálló egyaránt van), különböző iskolai végzettségűek, akik falun és városban, fizikai, alkalmazotti és értelmiségi pályán egyformán megtalálhatók. Elsősorban a lakóhelyi és a szakszervezeti könyvtárak feladata a kapcsolatok ápolása, hogy ne szakadjanak el a fiatalok ebben a meghatározó életszakaszban a könyvtáraktól. Ifjúsági könyvtári munkánk komoly gyengesége, hogy velük eddig jóval kevesebbet törődünk, mint a tanulókkal. Az olvasókkal való egyéni foglalkozás, a személyre szabott könyvajánlás, a sokféle szolgáltatás (zene, nyelvtanulás, témafigyelés, könyvtárközi kölcsönzés stb.) be tudja bizonyítani, hogy továbbra is szükségük van a könyvekre, folyóiratokra, a bennük levő ismeretekre, az embert formáló jó irodalomra, a színvonalas, szórakoztató időtöltésre.

Gyakori jelenség, hogy néhány évi szünet után a fiatalok esti vagy levelező úton tovább tanulnak. Az esti, illetve levelező oktatásban résztvevők 61%-a 15—20 év közötti. Az ő igényeikben fejeződhetnének ki a tanulói és dolgozói életforma ösztönzései, de időhiány miatt legtöbbször még a kötelező és ajánlott irodalom elolvasásáig sem jutnak el, számukra egyetlen könyv marad, a tankönyv. Egyre több azonban az olyan törekvés (ld. a Könyvtáros 1976. évi 4. számában Katsányi Sándor: A felnőttoktatás új modellje c. cikkét), amely a kommunikációs készség elsajátításában, az irányított önálló munkában látja az életkornak megfelelő oktatási formát. Ennek alapja csak a könyvtár lehet, s e feladatra is fel kell készülnünk!

Az iskolai könyvtárügy nehézségei

A fiatalok ellátásának legrégebb intézményei hazánkban a középiskolai könyvtárak. Egykor a tanárok és a diákok közművelődési és iskolai igényeit elégítették ki. Hírre, rangra közülük is csak az emelkedett, amelyben valamelyik lelkes tanár vagy könyvtáros az egyszerű olvasáson felül az érdeklődőbeket hozzásegítette a forráskutatáshoz, az összehasonlító-elemző készség kialakulásához is.

Középiskolai könyvtárainknak ma ezt a hagyományt kell továbbfejlesztelniük, hiszen az új pedagógiai törekvések is ezt kívánják. 464 középiskolai könyvtár rejt gazdag muzeális értékeket. (Lásd Kisfaludi Sándor cikkét a Könyvtáros májusi számában.) A legtöbb összezsúfolva, vagy éppen több teremben, szertárban szétszórva, szekrényekben szorong. Örvedetesen szaporodnak azonban a korszerű elvek szerint összeválogatott, szabadpolcos, egész tanulócsoporthoz befogadó könyvtárak. Világosan látunk kell, hogy az *iskolai könyvtár* magja, *legfontosabb része* a helyben használható, gazdag *kézikönyvanyag*. Összefoglaló művek, lexikonok, szótárak, folyóiratok bekötött évfolyamai, gyűjteményes verseskötetek és prózai antológiák, valamint a csoportmunkához szükséges könyvek — több példányban is — alkotják ezt az állományrészt. Sajnos, ma kevés iskola dicsekedhet jó kézikönyvtárral, különösen az újabban létesített iskolák helyzete rossz. Segíthetné a könyvtárosok munkáját, ha számukra kézikönyvtári alapjegyzék készülne. A kézikönyveket kiegészíti az oktatási célokat segítő szépirodalmi és szakkönyvanyag, amelyet kölcsönöznek is. Ma egy tanulóra 20,6 könyv jut, ami elég is volna, ha e szám mögött valóban élő anyag rejtőzne. Az iskolák nagy többsége azonban nem végezte el a szükséges selejtezést. Igaz, ehhez nemigen kaptak bátorítást, és gyakorlati segítséget. A beszerzésre fordított összegekben is túl nagyok a különbségek. Evi 2000 Ft-ból nem lehet könyvtárat gyarapítani, de 30 000-ból már elegendő jut a hiányok folyamatos pótlására is. Igen fontos, hogy az iskolák az összeg egy részét lekössék a Könyvtárellátónál, úgy legalább az új könyveket feldolgozva kapják meg, s részletesen tájékozódhatnak valamennyi megjelenő könyvről.

Az iskolai könyvtár állományához szervesen hozzátartoznak a *folyóiratok*. Sok helyen folyóirat-olvasót alakítottak ki, amely rövid idő alatt a könyvtár legkedveltebb része lett. Kazetták, lemezek, magnószalagok, diapozitívek egészíthetik ki a könyvtárt,

eszköztárrá bővítve szerepét. Az ilyen gazdag ellátottságú és szerepű könyvtárban feltétlenül kellene könyvtártechnikus is, aki a könyvtárost tehermentesíti.

Tanárok és könyvtárosok közösen keresik és használják fel a könyvtár lehetőségeit. A hagyományos kölcsönzésen kívül helyet adnak az utazásra váró diákoknak, a testnevelésből felmentetteknek, „lyukasorásoknak”, szemléltető anyagot keresnek az órákhoz, kiállításokat és irodalomajánlást készítenek az évfordulókhoz, propagálják az új könyveket, segítik a mozgalmi feladatok megoldását. A legfontosabb azonban, hogy az önálló keresésre, a helybenolvasásra, az órák, szakköri foglalkozások tartására helyet és segédeszközöket adjanak. A könyv- és könyvtárhasználatra nevelésnek innen kell kiindulnia, de el kell kalauzolni a diákokat a nagyobb közművelődési könyvtárakba is, hogy lássák és tapasztalhassák a gazdagabb állományban, katalógusrendszerekben, bibliográfiákban és a másodlagos forrásokban rejlő lehetőségeket is.

E sokoldalú munka sikere a könyvtáros tanáron múlik. A könyvtárosi és a tanári képzettség egyaránt szükséges. A tapasztalat szerint a könyvtárosi szakképzett-ségű iskolai könyvtárosok igen hamar tanári képesítést szereznek, a fordított esetre azonban kevesebb példát látunk. Pedig a könyvtár megszervezéséhez, az állomány és a katalógusok gondozásához, a könyvtárhasználati ismeretek oktatásához nem elég az alapfokú könyvtárosi tanfolyam elvégzése. Nincs megoldva az iskolai könyvtárosok továbbképzése sem. Budapesten 1965-től munkaközösség fogja össze őket és segíti munkájukat, de hasonló szerv csak kevés megyében található. Az iskolai könyvtári szakfelügyelők túlterheltségük miatt legfeljebb néhány összejövetelt rendeznek, a rendszeres továbbképzés megszervezésére már nincs erejük.

Mindezek a gondok még hatványozottabban jellemzik a *szakmunkásképző intézetek* könyvtárait: E könyvtárak az utóbbi évtizedben születtek, hagyományaik nincsenek, 1972-ben nagy központi állománygyarapítási segítséget és 54 főfoglalkozású könyvtárosi állást kaptak. Csaknem minden könyvtárnak igyekeztek önálló helyiséget juttatni, de csak néhányban tudják elhelyezni a következő évek könyvgyarapodását is. A tanórák megtartására szintén kevés a hely. Az utóbbi négy évben a fejlesztés lelassult, néhány helyen csökkentek a könyvbeszerzési keretek.

Ezek a könyvtárak még keresik helyüket az intézményen belül és a fiatalok ellátási rendszerében is. Elsősorban iskolai könyvtárak, de betöltenek közművelődési, sőt a szaktárgyak vonatkozásában szakkönyvtári funkciókat is. Kár, hogy az iskolavezetés gyakorta a rendezvények és a kölcsönzött kötetek számán méri a könyvtár munkáját, holott a lényeg maga az olvasás, a szaktárgyakhoz ajánlott és felhasznált irodalom, a könyvtárban tartott órák és az ízlésnevelés. A szakmunkásképző-intézeti könyvtárak kiállításokat, műsorösszeállításokat készítenek az évfordulókra, s rendhagyó irodalom-órák is jelzik a kísérletezés útját. Szinte megoldhatatlan nehézséget okoz azonban számukra a szaktárgyakhoz kapcsolódó irodalom kiválasztása és beszerzése. Könyvtárosoknak, szaktanároknak, gyerekeknek egyaránt szükségük lenne a szaktárgyi ajánló-bibliográfiákra, s a kézikönyvek alapjegyzékére is. Elkészítésük sürgős központi feladat! Felelősségteljes és nehéz a szakmunkásképzők könyvtárosainak munkája. A kezdeti lendület és lelkesedés után sokan elkeseredtek: nemigen ismerik sem egymást, sem módszertani szakfelügyeletüket, nagyon kevés segítséget kapnak. Szervezett továbbképzésükre sem kerül sor.

Az iskolai könyvtárak helyzetét áttekintve végeredményben megállapíthatjuk, hogy fejlesztésük az Irányelvek megjelenése után meggyorsult, különösen a tárgyi feltételek tekintetében. A tartalmi munka erősödését, a szakszerűtlen, felesleges munkák elkerülését tenné lehetővé, ha a szakmai kérdésekben a jelenleginél egyértelműbb állásfoglalások és hasznos módszertani kiadványok segítenék a könyvtárosokat: például az iskolai könyvtárosok kézikönyve, egységes munkanapló, állománygyarapítási és selejtezési segédeszközök, központi tantárgyi bibliográfiák, rendszeres továbbképzések, és ide sorolhatnánk a munkaköri kérdések tisztázását is, hiszen ez legalább annyira sürgető és szükséges, mint új könyvtárak építése és könyvtárosi állások szervezése. Jelenleg sem az Országos Pedagógiai Könyvtárban, sem a megyei kabinetekben, a szakfelügyeletnél nincsenek meg ehhez a szükséges személyi feltételek. Több megyében évek óta betöltetlen, vagy mellékállásként van betöltve az iskolai szakfelügyelői állás. Országosan jellemző, hogy 200—300 általános iskolai, középiskolai és szakmunkásképző intézeti könyvtár tartozik egyetlen szakfelügyelőhöz (aki néha még tanít is vagy a továbbképzési kabinet könyvtárát gondozza). Kedvezőtlen, hogy az iskolai könyvtári szakfelügyeletnek nincs vagy nagyon kevés a kapcsolata az iskolai szakfelügyelettel. Sajnos, az Országos Pedagógiai Intézetben sincs képvisellete az iskolai könyvtárügynek. Amíg a kabineteknél a szakfelügyelet nem erősödik módszertani közép szervvé, addig az egyedi próbálkozások, egyes iskolavezetők és könyvtárosok erőlködése ellenére is csak helyi és alkalmi eredmények születhetnek, és személyi változás-kor minden kezdető előlről.

Az Elektronikus Mérőműszerek Gyárának könyvtárában (MTI Fotó — Patkó Klára felvétele)

A közművelődési könyvtárak ifjúsági szolgálata

Mint arra már a bevezetőben utaltam, a közművelődési könyvtárak létrejöttük óta ifjúsági szolgálati feladatokat is ellátnak, mivel olvasóiknak mintegy harmada ebből a korosztályból kerül ki. A kezdeti kísérletezések után nyilvánvalóvá vált, hogy ellátásukat nem külön rendszerben, nem lehetőségeiket korlátozva kell megoldani, hanem az olvasószolgálati és a tájékoztató munkában kell az ifjúság igényeit figyelembe venni. Az Irányelvek igen mostohán bánt el e területtel: csak az „A”- és „B”-típusú könyvtárra vonatkozólag írta elő az ifjúsági szolgálat kiépítését, de a „miként”-re nem adott választ. A több éves gyakorlat alapján azonban már általánosíthatunk!

A *tanácsi könyvtárak* tanulóközpontúak, s módszereik elsősorban a 14—18 évesekre alkalmazhatók. Ma még fontos feladatokat vállalnak át az iskolai könyvtáraktól, különösen ott, ahol gyengék a középiskolai és a szakmunkásképző intézeti könyvtárak. Egyebek között mind nagyobb segítséget tudnak adni az oktatás során kapott irodalomkutatási feladatok megoldásához. A tájékozódásra nevelés elsődrendű közművelődési könyvtárosi feladat. Rendszeressé és igazán hatékonyra akkor válik, ha évente legalább egy alkalommal az osztályok számára könyvtárhasználati ismereteket „oktatnak” a könyvtárakban. Néhány könyvtár jól végiggondolt „tanmenet” szerint végzi ezt a feladatot. Tevékenységük a gyerekek iskolai munkájában közvetlenül is lemérhető. A megyei és a nagyobb városi könyvtárak lehetnének e célravezető módszerek kikísérletezői, de az alapul szolgáló tankönyv, Könyves—Tóth Lilla és Katsányi Sándor: *Felfedezem a könyvtárat* című munkája mindenkinek rendelkezésére áll.

A könyvtárak igen változatos módszerekkel segítik a tanulók iskolai és iskolán kívüli tevékenységét. Az irodalom népszerűsítésére és az ismeretek rendszerezésére rendhagyó órákat szerveznek. Kiállítást rendeznek és ajánlójegyzéket készítenek az évfordulók, ünnepek alkalmával. A tanulmányi versenyekhez ajánló bibliográfiákat állítanak össze, s módszertani segítséget is adnak az anyag feldolgozásához. A szaktanárok és a könyvtárosok kevéssé használják ki a szakközi tagok egy-egy téma iránt mutatkozó alaposabb érdeklődését. Az ő esetükben különösen fontos lenne a forrásismeret, az anyaggyűjtés és a feldolgozás módszereinek elsajátítása, a szakirodalom és a folyóiratok figyelemmel kísérése. Sajnos, az irodalmi szakkör tagjain kívül kevesen találják meg az utat a könyvtárba.

Az a fiatal, aki befejezi — vagy abbahagyja — iskolai tanulmányait, elhelyezkedik, családot alapít, gyakran lakóhelyet is változtat. Ilyenkor nem mindig keresi és találja meg a kapcsolatot új lakóhelyének könyvtárával, vagy ha megtalálja is, nem érzi otthonosnak magát benne, ezért könnyen elmarad. A beiratkozásor tehát nemcsak a könyvtár bemutatása a könyvtáros dolga, hanem törekednie kell az olvasók

olvasási szintjének megállapítására, érdeklődési körük megismerésére, könyvtári igényeik rögzítésére is. Ezeket a fiatalokat a személyre szóló könyvvajánlások, olvasótervek, témaajánlások, kis bibliográfiák segítségével lehet az olvasáshoz, a könyvtárhoz kötni. Ilyen vonatkozásban a tanácsi közművelődési könyvtárakon kívül kiemelkedő szerepet játszanak a munkahelyi *szakszervezeti könyvtárak*, amelyeknek többet kellene vállalniuk ebből a munkából.

Valamennyi közművelődési könyvtár arra törekszik, hogy megteremtse a fiatalok számára a közösségi művelődési formákat, lehetőségeket. A klubok, könyvbarátkörök, szocialistabrigád-vállalások, előadássorozatok és olvasótörzsek korlátlan lehetőségeket rejtenek magukban. A folyamatos olvasás, a jó irodalom propagálása, az izlésnevelés, a közérdekű témák megvitatása és feldolgozása a könyvtári segédeszközök segítségével, a permanens önművelés és a kellemes időtöltés feltételeinek megteremtése a legfontosabb feladatuk. Jó szövetségesünk lehet a KISZ és partnereink lehetnek a művelődési otthonok.

A különböző szintű szakszervezeti és tanácsi könyvtárak ifjúsági szolgálata között nagyok az eltérések. A fiatalok igényeit leginkább a közepes nagyságú városi és a szakszervezeti körzeti könyvtárak elégítik ki. Allományuk elég gazdag, de az ifjú olvasók itt még nem vesznek el a könyvek erdejében, s az olvasószolgálatosok emberközelit, bizalmas kapcsolatot alakíthatnak ki velük. A nagy könyvtárak állománya, raktári rendje, kétműszakos olvasószolgálata elvben nagyobb lehetőségeket kínál, mégis gyakori, hogy bennük idegenül érzik magukat az olvasók, nem tudnak tájékozódni. Különösen azok, akik megfogalmazatlan igényrel, bizonytalanok. A fiataloknak több mint egyharmada a kisközségi és a tiszteletdíjas munkatárssal működő munkahelyi szakszervezeti könyvtárakat használja. Ezek magasabb szintű szolgáltatásokat akkor tudnának nyújtani, ha központilag készült propagandaanyaghoz jutnának: könyvtárhasználati kalauz, a szépirodalom olvasását, valamint egyes témák feldolgozását segítő népszerűsítő ajánló bibliográfiák készüléneek; ha a feltett kérdésekre a nagy központi könyvtár segédeszközeivel adnák meg a választ; ha a könyvtárközi kölcsönzés megbízhatóbb és gyorsabb lenne.

Szólni kell még a honvédségi könyvtárakról is, amelyek az utóbbi években indultak erőteljesebb fejlődésnek. E könyvtárak egész tevékenysége olvasószolgálat fiataloknak. Helybenolvasási lehetőséget teremtenek, kellemes és színvonalas időtöltést nyújtanak a szolgálatukat töltő katonáknak. Népszerűsítik a jó irodalmat, ismeretterjesztő és szakkönyveket ajánlanak, s kapcsolódnak a néphadseregben folyó jó közművelődési tevékenységekhez, a klubok életéhez, a versenyekhez, a művészeti csoportok munkájához, az évfordulók megünnepléséhez is.

Fontos lenne, hogy jobb kapcsolatot tartsanak fenn a közművelődési könyvtárakkal, hisz' onnan jönnek és oda mennek vissza olvasóik. E könyvtáraknak nagy szerepük lehet éppen az életforma-váltás idején, a könyvtárhasználati és olvasási szokások erősítésében is.

Tervezés, irányítás, kapcsolatok

A települések távlati könyvtárfejlesztési tervéből sok helyen kimaradtak az iskolai könyvtárak. Az a terv, amely az Irányelvek nyomán a fiatalok ellátásával foglalkozott, elfeledkezett a szakszervezeti könyvtárakról. De az iskolai és a közművelődési könyvtárak fejlesztését is legtöbb helyen csak egymás mellett, s nem együtt szervezték meg. emiatt a megvalósulás sem mutat tervszerűséget.

1972-től iskolai szakfelügyelet, 1974 óta közművelődési szakfelügyelet hivatott segíteni a könyvtárosok munkáját. Sajnos, a szakfelügyelők nemigen tudnak érvényt szerezni sem az Irányelveknek, sem a távlati fejlesztési tervben foglalt követelményeknek. Az egységes szemlélet érvényesítését akadályozza, hogy a két szakfelügyelői hálózat „külön szálon fut”. A szakfelügyelők más-más munkaközösség résztvevői, jelentéseik a megyei művelődésügyi osztályok különböző csoportjaihoz futnak be, s ott megrekednek. Csak kirívó esetekben találkoznak a jelzések. Eredményesebb és színvonalasabb ellátást csak akkor várhatunk, ha jó az együttműködés. Együttműködés viszont csak ott lehetséges, ahol legalább két működő, életképes könyvtár van, és két könyvtáros. Az együttműködésért sokat tehet és igyekszik is tenni a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, amely külön szekcióban fogja össze a fiatalokat ellátó könyvtárosokat. Összejöveteleik tapasztalatcsere-lehetőségek is, előadásai, bemutató foglalkozásai a továbbképzésnek, a jó módszerek elterjesztésének fórumai.

Balogh Ferencné

Nógrád megye közművelődési könyvtárai az újjáépítés időszakában

Közművelődési könyvtárügyünk fejlődését 1949-től, tehát a fordulat évétől kezdődően viszonylag jól ismerjük. Ezzel szemben igen keveset tudunk a felszabadulást követő első évek közművelődési könyvtári helyzetéről. Ezeket az éveket tudatunkban — sommásan utalva sivár örökségünkre — valahogy mindig hozzácsapjuk a felszabadulás előtti időszakhoz. Pedig ott nyíladozott bennük — a Magyar Kommunista Párt ösztönzése és kezdeményezései révén is — a korszerű közművelődési könyvtári szolgálat megszervezésének igénye.

A közművelődési könyvtárak történetének e néhány éves szakaszát ma már jobbra csak levéltári kutatásokkal lehetne — kellene — feltárni. Jómagam a Nógrád megyei Levéltárat „bolygattam meg” ebből a célból. Ezért adatbázisom is csak erre a megyére korlátozódik. Mégis: a „fent” és a „lent”, azaz a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium és a megyei szervek folyamatos „párbeszédéből” kikerekedő megyei könyvtártörténet jól jellemzi az országos helyzet alakulását is.

Mit kezdtünk az örökséggel?

Az újjászerveződő államapparátusnak 1945-ben, de még 1946-ban is a könyvtárakkal kapcsolatban hármas feladata volt: egyrészt számbavenni a könyvtári örökséget, másrészt kielejtezni az állományból mindazt, ami metélyezőnek — fasiszta szelleműnek — bizonyult, s végül: ismét megindítani a munkát.

A községekben e hármas feladatkört a VKM 44 300/1945. VI./a számú, illetve a Nógrád vármegyei ideiglenes Népművelési Tanács 93/1945. számú rendelete szerint a korábbi népművelési albizottságok helyébe állított ideiglenes népművelési tanácsoknak kellett ellátniuk.

Az a VKM-állásfoglalás, amely a 71 293/1945. számú rendelet keretében megszabta a közművelődési könyvtárak helyét és szerepét a népművelésben, igen fontos könyvtárpolitikai alapvetet is kimondott: „...Mínthogy az iskolán kívüli népművelésben a jövőben is igen jelentős szerep vár a népkönyvtárakra, ezért azok újjászervezését és továbbfejlesztését különösen fontosnak tartom... A népkönyvtárak fenntartására is csak ott kell és szabad az állam részéről anyagi segítséget nyújtani, ahol a társadalom szabad művelődési vágya is meghozza e tekintetben a maga alapvető áldozatát...”

A megye Népművelési Tanácsának 1945. november 26-i körlevele intézkedik az idézett rendelet végrehajtásáról, kimondja, hogy a munkát a következő szempontok irányítsák:

A töredékkönyvtárakat — ha egy faluban több hiányos könyvtár van — össze kell vonni, mert „a nagyobb könyvtár kevesebb kezelési fáradsággal jár”. Továbbá „A minisztérium csak azokat a könyvtárakat fogja támogatni anyagilag, illetve természetben, amelyek az összevonást célzó munkában részt vesznek...”

Az persze más kérdés, hogy ezt az ésszerű elhatározást nem nagyon volt mivel végrehajtani, ugyanis az 1945. december 22-i alispáni jelentés szerint „a népkönyvtárak 89%-ban megsemmisültek. A megmaradtakban 30—120 drb. könyv van...” A megye 1944/45-ben és 1945/46-ban végzett szabadművelődési munkájáról beszámoló jelentés még pontosabban fogalmaz: „A törvényhatóság területén 34 töredék könyvtár maradt meg. Megtisztítás után 5896 darab könyvvel”.

A fasiszta szellemű művek kivonása a könyvtárakból, az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M. E. számú rendeletének végrehajtására kiadott 22 962/1945. III. ü. o. számú VKM-intézkedés jegyében folyt. Ez kimondja: „Valamennyi nép-, közép-, középfokú és szakiskola tanítói, tanári, ifjúsági, egyesületi stb. könyvtáraiból el kell távolítani minden fasiszta szellemű, szovjetellenes és antidemokratikus sajtóterméket, könyvet, folyóiratot, napilapot, hirdetőment”.

A bányatelepeken 11 könyvtár maradt meg. Ezeket a felszabadulás után a munkások vették birtokukba: az ideológiai szempontból károsnak ítélt műveket kielej-

tezték, a megmaradt — főleg klasszikus írók műveit tartalmazó — állományt pedig minden felsőbb utasítás nélkül kölcsönözni kezdték. E bányatelepi könyvtárak — a népkönyvtárakéhoz képest — meglehetősen nagy, 1000—5000 kötetes állománnyal rendelkeztek.

Adatok tanúsítják, hogy a selejtezés gyakran hozzáértés nélkül folyt. Ennek következményeként sok értékes mű is kikerült az állományokból, és sok értéktelen ponyva maradt meg bennük.

Egy későbbi, 1948 júniusában készült szabadművelődési felügyelői jelentésből még a következő könyvtáriptípusokról, illetve könyvtárpusztulásokról tudunk: „Földművelő lakosságunk szaktudását vannak hivatva emelni a Földművelésügyi Minisztérium által juttatott gazdasági irányú könyvtárak. Vármegyénkben a beérkezett jelentések szerint 10 ilyen könyvtár van... Sok elavult könyv van bennük, amelyek nem érdeklik a közönséget, így aztán olvasatlanul porosodnak. Tudományos, szakkönyvtáraink is elpusztultak. A balassagyarmati Nagy Iván Múzeum 24 ezer kötetes könyvtárából csak 15 ezer kötet maradt meg. Ugyanez a sors érte a középiskolák tanári könyvtárait és a lelkészek parochiális könyvtárait is...”

Így hát egyetlen megye adatai is igazolják a III. országos könyvtárügyi konferencia megállapításait: „A felszabadulásig hazánkban nem volt minden településre és nagyobb munkahelyre kiterjedő általános könyvtári ellátás. A nehéz körülmények miatt a munkásság és a parasztság haladó szervezetei is csak viszonylag szűk körben terjeszthették a haladó irodalmat. A háború a meglévő gyűjtemények nagy részét elpusztította. Ami pedig belőlük megmaradt, annak legnagyobb hányada tartalmilag volt alkalmatlan az épülő új társadalom szolgálatára”.

Az újrakezdés nehézségei

Már az örökség számbavételekor és megtisztításakor kitűnt, hogy a megmaradt „könyvtári vagyon” annyira elenyésző, hogy vele alig lehet bármit is kezdeni. A közművelődési könyvtárügyben tehát nem is annyira újjászervezésnek, mint inkább újjáalapításnak kellett következnie. Ehhez azonban — tanúsítja a már hivatkozott alispáni jelentés — központi segítségre volt szüksége a megyének. A VKM erejéhez mérten segítette a megyét ilyen törekvéseiben. Erről a következő levél tanúskodik: „Elküldök Felügyelő úr címére 3423 darab népkönyvtári felhasználásra alkalmas könyvet, azzal, hogy e könyvek megfelelő szétosztásával a körzetében elpusztult és vonatkozó jelentésében felsorolt 132 népkönyvtárat alapítsa meg újonnan”. Ezzel Nógrád megyében 1946 elején a népkönyvtárak száma 166-ra nőtt. Persze, ezek a könyvtárak olyan kis állományokkal rendelkeztek, hogy az általuk nyújtott szolgáltatás inkább csak névleges volt.

Időközben — a 720/1946. M. E. számú rendelet megjelenése után — stabilizálódott a szabadművelődés helyzete és szervezete is. A területtel való szervezett tördésnek volt köszönhető, hogy az említett kis állományok is megkapták a gondozóikat és propagandistáikat. Egy 1946. november 27-ről fennmaradt címjegyzék már 103 könyvtárost tart nyilván a megyében. Közülük 88 pedagógus volt, 7 hivatalnok, 4 földműves, 3 iparos és 1 munkás. Tehát, ha történetesen sikerült volna gondoskodni a sebtében létrehozott kiskönyvtárak további rendszeres gyarapításáról, ezekkel a könyvtárosokkal meglehetősen gyors fejlődést lehetett volna elérni.

A baj azonban az volt, hogy a VKM könyvtámogató akciói elapadtak. A tárcsa nyilván ezért szánta rá magát — 1946-ban — egy korai „tanácsosításra”. Az erről szóló rendelkezés szövege így szól: „A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium tulajdonát képező valamennyi népkönyvtárat a mai nappal a helyi szabadművelődési tanácsok gondozása alá rendelem. A tanácsok kötelesek a gondozásukra bízott népkönyvtárak fenntartásáról és további gyarapításáról saját hatáskörükben, de a helyi szabadművelődési ügyvezetővel egyetértésben gondoskodni... Amennyiben valamely helyi tanács a gondozására bízott népkönyvtárat megsemmisít, a szabadművelődés céljainak megfelelően felhasználni (aminek egyik jelét abban látom, hogy népkönyvtárát értékes könyvekkel nem gyarapítja), ez esetben a népkönyvtárat az illető tanács gondozása alól kivonom és olyan testület gondozásába adom, mely a gondozással járó feladatot vállalja”.

A szabadművelődési felügyelő 320/1947. számú jelentése a miniszter intézkedésének kudarcáról számol be: „Sajnos, a könyvtárfejlesztés terén vajmi kevés történik. A VKM úr rendelete értelmében felhívtam az illetékeseket, ha beigazolják azt, hogy az alapkönyvtárakat a társadalom 50%-kal bővíti, hajlandó azokat a költség tulajdonába adni. Ilyen esetet még nem jelentettek”.

Feltételezhető, hogy a könyvtárfejlesztésnek ez az útja járhatatlan volt, ezért terjedt el 1947 második felében országsszerte a vándorkönyvtár-rendszer. Am, hogy ekkoriban a VKM-nek volt már más fejlesztési elképzelése is, arról tanúskodik az

itt következő, egy vándorkönyvtár-kérést elutasító döntés: „Értesítem Felügyelő urat, hogy a vármegye területén, Salgótarjánban körzeti könyvtár felállítását vettem tervbe. Így a vármegye Szabadművelődési Felügyelői Hivatalának könyvtárládákkal való ellátása fölöslegessé vált”. (Salgótarjánban a körzeti könyvtár valójában csak később, 1949 májusában, immár a fordulat éve utáni könyvtárpolitika részeként jött létre.)

Az elutasítás ellenére 1948 folyamán a megyében mégis megjelentek a vándorkönyvtárak. Egy-egy ládában 30 szépirodalmi és 20 ismeretterjesztő mű volt. Összesen 23 VKM vándorkönyvtárról van tudomásunk. (Országosan 600 létesült.) Azt nehéz megállapítani, hogy e vándorkönyvtárakat milyen elv szerint telepítették. Kézenfekvő lett volna, hogy a kisebb települések, esetleg tanyák kapják meg őket, ezzel szemben a megye legnagyobb településeinek — még a városoknak is — juttattak vándorkönyvtárakat.

Az ötletszerűséget a társadalmi szervek „sorompóba lépése” is tetőzte. Erről a szabadművelődési felügyelő 1948 júniusi, korábban már említett jelentésében így panaszkodik: „Társadalmi úton elindított vándorkönyvtárak is vannak megyénkben. Ilyenek a MADISZ egy, a SZIT egy, az MDP nyolc, az EPOSZ egy, a Kisgazdapárt egy vándorkönyvtára, továbbá egy Petőfi Népkönyvtár és egy Új Könyvtár. Ezen könyvtárakról is csak a helyi ügyvezetők útján szereztem tudomást. Itt is kívánatos lenne, hogy ne ötletszerűen juttassák az egyes községeknek a könyvtárakat, mert így történhetik meg, hogy vannak községek, amelyek öt könyvtárat is kaptak, viszont akad olyan is, hogy egy sincs”.

A fejlesztés két útja

A vándorkönyvtárak megjelenésével szinte párhuzamosan folyt a Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottság — országosan háromszáz — 60—100 kötetes községi könyvtár létrehozó akciója. Ennek első Nógrád megyei megvalósulásáról a mátraverebélyi ügyvezető így adott hírt: „Jelentem, hogy községünk abban a szerencsés helyzetbe került, hogy a Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottságtól 127 kötetes könyvtárat kapott”. Ennek az akciónak valószínű megyei végeredménye a szabadművelődési felügyelő 1948. július 9-én kelt 487/1948. számú levelében olvasható: „A Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottság a törvényhatóság 54 községébe küld népkönyvtárakat. Ezzel népkönyvtáraink száma örvendetes módon emelkedik, s valóra válik, hogy a kisebb falvakban és tanyákon is értékes, demokratikus könyvek kerüljenek a dolgozók kezébe”.

A továbblépés jegyében fogant kísérletek közül említést érdemel még egy érdekes elképzelés. 1947 végén egy — falukönyvtárnak nevezett — 20 kötetes könyvsorozattal szerették volna elősegíteni a parasztság művelődését. Egy-egy kötet árát 10 Ft-ra tervezték, s lehetővé tették, hogy a községek költségvetésükbe betervezhessék a sorozat megvásárlásához szükséges 200 forintot. A rendelkezésekre bocsátott iratokból nem derül ki, mi lett e terv sorsa. Az a mozzanata azonban mindenképpen előremutató, hogy a könyvtárak fejlesztését megpróbálta a költségvetésbe iktatni. A szabadművelődési felügyelő 847/1947. számú jelentése azt tanúsítja, hogy e költségvetésbe iktatás csak néhány községben történt meg, ugyanis összesen csak 4133 Ft jutott a megyében az e címen és más címeken történő könyvvásárlásra.

Megfigyelhető, hogy a koalíciós években a kétféle könyvtárfejlesztési felfogás miként birkózott egymással. A „korai tanácsítás” és a falukönyvtár fejlesztésének költségvetésbe foglaltatásával kapcsolatos kudarc, illetve a központi ellátás-szolgáltatás viszonylagos sikere előrevetette annak valószínűségét, hogy a fordulat éve utáni erőteljes fejlesztés is központosított lesz. Helyileg erre — a sokféle más feladat következtében — sem a fordulat éve előtt, sem azután nem volt még elég pénz, talán belátás sem. Ez persze, nem jelenti azt, hogy — főleg a tárgyalat időszak vége felé — nem történtek helyi erőfeszítések a kérdés megoldására. 1948 júniusában a szabadművelődési felügyelő a következőket írta: „Köztudatba ment, hogy nem lehet mindent az államtól várni, ezért a társadalom is megmozdult és sok helyen könyvadományozással, műkedvelő előadások és egyéb társadalmi megmozdulások jövedelméből gyarapítják könyvtáraikat”. A 35 993,88 Ft összegű 1947/1948. évi gyarapodásból a társadalmi hozzájárulás 17 850,70 Ft-ot tett ki. Ebből az összegből a megye könyvtárai 2720 művet vásároltak. De míg az állami tehervállalást az elkövetkező években többszörösére lehetett emelni, s így lerakni a közművelődési könyvtárügy szilárd alapjait, addig a társadalmi hozzájárulás nem, vagy alig lett volna növelhető. Mindennek ellenére az 1945. évi 34 népkönyvtárral és 5896 kötetrel szemben a megyében 1949 elején már 205 népkönyvtár 28 740 kötettel állt az olvasók rendelkezésére.

Az állományt nem önálló könyvtáreépületekben, nem is külön szobákban, legfeljebb külön szekrényekben helyezték el. „Legtöbb községben nincs alkalmas hely, iskolákban vagy magánházaknál vannak elhelyezve a könyvtárak, s így sem a megőrzésük, sem pedig kellő forgalmuk nincs biztosítva” — panaszkodott 1948-ban a szabadművelődési felügyelő. Jobb helyzetben csak a bánya- és iparvidék van, „ahol üzemi könyvtárak létesültek, melyek száz- és ezerszámra bocsátják könyveiket a munkásság rendelkezésére. Megfelelő, tágas olvasótermek is vannak a könyvtárak mellett, ahol szabad idejükben olvashatnák a munkások”.

Felébresztett olvasói igények

Bár a közművelődési könyvtári munka fontosságát elismerték, mégis lassúbb volt a könyvtári kibontakozás, mint a szabadművelődés egyéb ágazataié. Ennek oka a már említettekén kívül az is volt, hogy Nógrád megye az iskolázottságot tekintve is a meglehetősen elmaradottak közé tartozott. Az 1949-es adatok szerint a megye kereső népességéből csak 11,2 százaléknak volt meg a nyolc osztálynak megfelelő végzettsége. Érettségi bizonyítvánnyal a keresők 3,5, főiskolai-egyetemi diplomával pedig 1,1 százaléka rendelkezett. Az elemi iskola 6 osztályát a felnőtt lakosság 30—35 százaléka végezte el. Mindez, valamint a kor is arra ösztönözte a megyét, hogy első lépésként az előadásos-műsoros közművelődési formákat alkalmazza.

1948-ig nincs pontos adatunk az olvasók számáról és a kölcsönzési fogalomról. A könyvtárak használatára és hatókörük növekedésére azonban több dokumentum is utal. Például arra, hogy a bányatelepi könyvtárakat a közeli községek lakói is felkeresték: „népünk nagy tömegei, fiatalok, öregek egyaránt szívesen olvasnak, s inkább érdeklik őket a szépirodalmi és gazdasági művek, de szívesen olvassák a társadalmi, politikai és történelmi irányú munkákat is”. Továbbá ilyen utalások olvashatók: „az új gazdák is általában szeretnek olvasni”, és: „mint általános közóhaj jelentkezik mindenütt a megfelelő könyvszekrények igénylése” stb. Tulajdonképpen az olvasási kedvre utalnak azok a panaszok is, amelyek a törpe, a kiolvasott és az elavult gyűjteményekre vonatkoznak.

Az első számadat a könyvtárak használatáról 1948 közepéről való, és az 1947/48. népművelési évre vonatkozik. Ekkor a népkönyvtáraknak 9672 olvasójuk volt, az általuk kölcsönzött kötetek száma pedig 63 361 kötetet tett ki. Az olvasók egy év alatt átlagosan 6,6 kötetet vettek igénybe.

Az 1948/49. népművelési év részjelentésekből következtetett eredményei az olvasás lényeges térhódításáról tanúskodnak. Ekkor a megyében 16 924 népkönyvtári olvasó és 118 468 könyvkölcsönzés volt. Az olvasók átlagban 7 kötetet kölcsönöztek. Mindez azt tanúsítja, hogy a lassan-lassan megteremtődő feltételek nem maradtak kihasználatlanul, illetve, hogy a fordulat éve után kibontakozó nagy lélegzetű könyvtárpolitika már jogosan számolhatott a felébresztett olvasói igényekkel.

*

A felszabadulás utáni első közművelődési könyvtárfejlesztési erőfeszítések Nógrád megyei vázlatos történetét nem fejezhetem be másként, mint hogy éreztetem az azóta elért fejlődést. 1974-ben Nógrád megye területén 272 tanácsi és szakszervezeti könyvtár és szolgáltatóhely 812 ezer kötetes állománya szolgálta a csaknem 61 ezer olvasóját, akik 1 millió 413 ezer kötetet kölcsönöztek.

dr. Bardócz Antal

EMLÉKEZÉS ERDEI FERENCRE EGY ÜZEMI KÖNYVTÁRBAN. Fontos feladatának szánta ebben az esztendőben a politikai kiadványok népszerűsítését vállalatának dolgozói között a váci Híradástechnikai Anyagok Gyáranak üzemi könyvtára. E gondolat jegyében ünnepi összejövetelen idézték fel Erdei Ferenc, a politikus, az államférfi, a tudós, az író-szociológus munkásságát: halálának ötödik évfordulójára emlékeztek. Az emlékülésen Láng István, a Magyar Tudományos Akadémia főtítkárhelyettese, továbbá Czine Mihály és Bata Imre irodalomtörténész tartott előadást. Jelen volt dr. Romány Pál mezőgazdasági és élelmészügyi miniszter, és eljött a megemlékezésre Erdei Ferenc leánya, valamint dr. Forgó István, az író-politikus szülővárosának tanácselnöke. Az alkalom ünnepi hangulatát emelte a váci Vox Humana vegyeskar műsora: Kodály és Bartók műveket adtak elő. (P. Gy.)

A Mindenki iskolájához

A Könyvtáros több ízben foglalkozott már a felnőttoktatás és a könyvtárak kapcsolatával, legutóbb az 1976. 4. számban hívtuk fel a figyelmet az új alapokra épülő együttműködés távlataira. A kapcsolatok lehetősége most új színnel gazdagodik: ez év őszétől a Rádió a humán tárgyak, a Televízió a természettudományos tárgyak témaköréből sugároz rendszeres műsort. E számunkban a Rádió terveit mutatjuk be, a Televízió programjára később térünk vissza. Mivel e műsorokat a dolgozók iskolái többféle formában fogják hasznosítani, a könyvtárak a felhasználás helyi sajátosságainak ismeretében ajánlhatják fel majd eredményesen szolgáltatásaikat.

K. S.

Felnőttoktatás a Rádióban

Ebben a tanévben első alkalommal sugároz az Iskolarádió felnőtt tanulóknak műsort, Mindenki iskolája címmel. A közművelődési határozatban megfogalmazott, s mind szélesebben jelentkező társadalmi igény hozta létre a televízió és a rádió közös vállalkozását.

Műsorainkkal segítséget szeretnénk nyújtani azoknak, akik már részt vesznek szervezett oktatásban, s szeretnénk felébrésztetni a tanulási kedvet azokban, akik még nem szánták rá magukat a tanulásra. A hallottakat azok is hasznosíthatják, akik már elvégezték az általános iskolát, de további tanulmányaikhoz szükségük van tudásuk felfrissítésére. Reméljük, hogy azok is érdeklődéssel hallgatják műsorainkat, akik csupán ismeretszerzés céljából ülnek le a rádió mellé.

A dolgozók iskoláiban tanító pedagógusok még nehezebb helyzetben vannak, mint a nappali tagozaton tanító kollégáik. Olyan, fizikai munkában elfáradt, szellemi munkához nem szokott emberekkel kell foglalkozniuk, akiknek az egész napi munkából adódó fáradtsága, otthoni és üzemi gondjai nehezítik a koncentrációt, az elmélyült figyelmet. Ezért bízunk abban, hogy a pedagógusoknak is tudunk segíteni a rádió sajátos eszközeivel készült sorozatunkkal.

Az adások elkészítésekor alkalmazkodnunk kell a felnőttek élettapasztalataihoz és életkörülményeihez; figyelembe vesszük, hogy élettapasztalatuk gazdagabb, és tudásuk mozaikszerűbb, mint a hasonló iskolai végzettséggel rendelkező fiataloké, s tudjuk, hogy a már elvégzett osztályok iskolai tananyaga mint eleven tudás nem él bennük.

Számolunk azzal is, hogy a közvetített ismereteket egyszeri hallás után nehezebb befogadni, ezért az adásokkal egy időben valamennyi műsorunk megjelenik magnetofon szalagon, s a Minerva kiadja a rádiós és televíziós adások anyagát tartalmazó könyvet. Így az adások alkalmasak lesznek egyéni és csoportos feldolgozásra is.

Sorozatunkkal elsősorban a hallgatók szemléletét szeretnénk formálni, közelíteni igyekszünk a modern ismeretszerzés formáihoz, arra törekszünk, hogy fejlesszük a önálló gondolkodást és ítéletalkotást, hogy élményeket adjunk, s a tanulást bizonyos mértékig szórakozássá tegyük.

1976. szeptemberétől decemberéig a 7. osztályosoknak, 1977. februárjától júniusáig pedig a 8. osztályosoknak sugározunk műsort a magyar nyelv és irodalomból, valamint a történelemből, mégpedig hetenként egy-egy alkalommal, 30 percben. A tantárgyi műsorok anyagát a minden második héten jelentkező konzultációs óra egészíti ki.

Magyar nyelv és irodalom a dolgozók általános iskolája 7. és 8. osztályosainak

Minden adásunk középpontjába műelemzést állítottunk, mivel elsődleges célunk nem lexikális ismeretek nyújtása, hanem az, hogy segítséget adjunk a művek megértéséhez, az irodalom megkedveléséhez. Nem lehet célunk az iskolai oktatás helyettesítése, hanem annak támogatására, elsősorban az összefüggések mélyebb megértésére törekszünk, s meg-

Nagy László Lázár ex librise

próbálunk válaszolni a legfontosabb mi-
értekre. Olyan műveket választottunk ki
elemzésre, amelyek témájukkal minden
esetben kapcsolódnak a tanterv anyagá-
hoz. Mivel programunkban — mint em-
lítettük — a műelemzésre koncentrá-
lunk, az adások sorrendjének kialakítá-
sában a tantervben szereplő irodalomel-
méleti fogalmakhoz igazodunk.

A 7. osztály részletes programja:

Párbeszéd a novelláról

Elbert Jánossal, Németh G. Bélával és
Sánta Ferenczel beszélget Gyertyán
Ervin.

I. párbeszéd:

Történet és novella

II. párbeszéd:

A novelláról általában (Thury: Ember-
halál)

III. párbeszéd:

A novella szerkezete (Maupassant: Az
ékszer)

IV. párbeszéd:

Egy jellegzetes novellahős (Csehov: A
csinovnyik halála)

V. párbeszéd:

Téma és feldolgozás (Csehov: Aludni
szeretnék, József Attila: Iszonyat)

VI. párbeszéd:

Élmény és valóság (Sánta: Sokan vol-
tunk)

VII. párbeszéd:

Élmény és irodalom (Sánta: Halálnak
halála)

Párbeszéd a költészetről

Írta: Eörsi István

I. párbeszéd:

A versről általánosságban

II. párbeszéd:

A vers építőkövei

III. párbeszéd:

A költői nyelvről

IV. párbeszéd:

A költő és tárgya

Bor István metszete

V. párbeszéd:

Költészet és gondolat

VI. párbeszéd:

A pillanat igazsága

*A helyes és kifejező beszéd követelmé-
nyei*

Beszédhiba — hibás beszéd (Montágh
Imre műsora)

Gondolkodás és kifejezés (Írta: Egedy
Mária)

A leggyakoribb nyelvi hibák (Egedy
Mária)

Történelem a dolgozók általános iskolája 7. és 8. osztályosainak

A történelmi adások célja, hogy alapfo-
galmakat magyarázva, segítséget nyújt-
son a történelmi összefüggések megérté-
séhez. Az adásokban — figyelembe véve
a felnőtt tanulók meglevő tapasztalat-
anyagát — a fogalmakat nem elvontan,
hanem a mai életből vett példákkal ma-
gyarázzuk.

A 7. osztály részletes programja

Írta: Csala Károly

Mitől ember az ember? (A termelőmun-
ka és a fejlődés)

Kinek mi a dolga? (Munkamegosztás és
társadalom)

Szépszerével vagy erőszakkal? (Az osz-
tálytársadalmak keletkezése)

Enyém, tied, övé (Tulajdon és érték)

Ki hova tartozik? (Az osztályok és kép-
viselőik)

Mire való az állam? (Politika és gazda-
ság)

Istenek és emberek (Társadalmi közösség,
vallási közösség)

Nagy emberek és kisemberek (Egyén és
osztály, egyéni és osztályérdek)

Piacról él az ember (Csere, természeti és
pénzgazdálkodás)

Miért folyik az osztályharc? (Gazdasági,
politikai, ideológiai harc)

Város és falu (Egyenlőtlen fejlődés)

Az újszülött neve: tőke (Tőkeviszony és
eredeti felhalmozás)

A történelem mozdonyai (Forradalmak
és a polgári forradalom)

Meddig terjed a haza? (Nemzet és nacio-
nalizmus)

A manufaktúrától a gyárig

Az elmélet anyagi erővé válik (Ideológia
és tudományos szocializmus)

*

Reméljük, hogy adásainkkal valóban
tudunk segíteni a tanulni szándékozók-
nak. Kérjük a könyvtárak segítségét, sze-
retnének, ha magukénak is éreznék a
Mindenki iskolája ügyét.

Martos Eta—Gartner, Éva.

**A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának
1976. évi 15. számú
törvényerejű rendelete
a könyvtárakról**

**A Minisztertanács 17/1976. (VI. 7.) számú
rendelete
a könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú
törvényerejű rendelet végrehajtásáról**

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának

1976. évi 15. számú

törvényerejű rendelete a könyvtárakról

Általános rendelkezések

1. §

E törvényerejű rendelet célja, hogy a könyvtárak feladatainak és a könyvtárak által nyújtható szolgáltatásoknak a meghatározásával elősegítse az állampolgárok művelődési igényeinek, valamint az állampolgárok és jogi személyek szakirodalmi igényeinek kielégítését, továbbá az e téren szükséges tájékoztatás nyújtását.

2. §

(1) A törvényerejű rendelet hatálya a közkönyvtárakra terjed ki.

(2) Közkönyvtár (a továbbiakban: könyvtár) az állami szerv — ideértve a tanácsot, a vállalatot, az intézetet, az intézményt, a fegyveres erőket és a fegyveres testületeket —, a társadalmi szervezet és a szövetkezet által fenntartott könyvtár.

(3) A törvényerejű rendeletet a közkönyvtárnak nem minősülő, jogi személyek által fenntartott könyvtárakra (egyházi könyvtár, egyesületi könyvtár stb.) csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben erről a törvényerejű rendelet kifejezetten rendelkezik.

3. §

(1) A könyvtárak a feladataikat egymással együttműködve, a tevékenységük elősegítésére létrehozott intézmények, vállalatok és tanácsadó testületek közreműködésével látják el (könyvtári rendszer). A könyvtári rendszer útján biztosítani kell, hogy a könyvtárak szolgáltatásaikkal az ország bármely településén vagy munkahelyén előmozdítsák a művelődési és a szakirodalmi igények kielégítését, valamint e téren a tájékoztatás nyújtását.

(2) A könyvtári feladatok ellátásának előmozdítása érdekében könyvtári hálózatok, illetőleg együttműködési körök alakíthatók.

(3) A könyvtári hálózatok és az együttműködési körök tevékenységének összehangolására a könyvtárak közül koordinációs központok jelölhetők ki.

4. §

(1) Könyvtárat a 2. § (2) bekezdésében említett szervek létesíthetnek és tarthatnak fenn. Ha e szervek közösen létesítenek könyvtárat, a fenntartóra háruló feladatokat az a szerv látja el, amelyet közös megállapodással erre kijelöltek.

(2) A könyvtár önálló intézményként, továbbá az állami szerv, a társadalmi szervezet vagy a szövetkezet szervezeti egységeként, illetőleg szervezeti egységnek részeként működhet.

(3) A könyvtárakról központi nyilvántartást kell vezetni.

5. §

(1) A könyvtár a tevékenységi köre alapján mint nemzeti könyvtár, közművelődési könyvtár, szakkönyvtár, felsőoktatási könyvtár, illetőleg iskolai könyvtár működik (könyvtártípusok).

(2) A könyvtár — a tevékenységi körén túlmenően — más könyvtár feladatait is elláthatja.

(3) Az a könyvtár, amely a szakirodalmi igények kielégítésében és e körben a tájékoztatás nyújtásában jelentős feladatokat lát el, a tevékenységi körére tekintet nélkül tudományos könyvtárrá minősíthető.

A könyvtár feladata

6. §

A könyvtár feladata, hogy tevékenységi körében

a) közreműködjék az általános művelődési igények állandó fejlesztésében és kielégítésében, a szocialista tartalmú általános művelődés terjesztésében és gyarapításában, a szocialista világnézet, életmód és ízlés fejlesztésében, az általános, a szakmai, a politikai és a világnézeti tájékozódásban, valamint a szabad idő hasznos eltöltésének megszervezésében;

b) részt vegyen a termelési, a kutatási, a fejlesztési, a tervezési, a közművelődési, az oktató-nevelő és a tanulmányi, valamint az igazgatási tevékenység

szakirodalmi igényeinek kielégítésében, és e körben tájékoztatást nyújtson;

c) megőrizze és hozzáférhetővé tegye azokat a könyvtári anyagokat, amelyek az egyetemes, a nemzeti és a nemzetiségi kultúra, valamint a tudományos kutatások szempontjából jelentősek.

7. §

(1) A könyvtár a feladatát könyvtári szolgáltatások nyújtásával látja el.

(2) Könyvtári szolgáltatás különösen

a) a könyvtári anyagok helybeni használata, valamint erre rendelt részének kölcsönzése,

b) a könyvtári anyagok más könyvtár számára történő kölcsönzése (könyvtárközi kölcsönzés),

c) a könyvtári rendszerre, a könyvtári hálózatok és együttműködési körök, valamint a könyvtárak gyűjtőkörére, állományára és szolgáltatásaira vonatkozó tájékoztatás,

d) bibliográfiai, szakirodalmi tájékoztatási és egyéb szolgáltatások nyújtása, illetőleg más könyvtár szolgáltatásainak közvetítése.

8. §

A könyvtári szolgáltatások biztosítása érdekében a könyvtár

a) tájékozik a könyvtár és szolgáltatásai iránti igényekről, valamint tervszerű tevékenységet folytat az általános és a szakmai tájékozódás iránti igények felkeltésében, kielégítésében és az olvasási kultúra terjesztésében;

b) más könyvtárakkal együttműködve gyűjti a rendeltetésének megfelelő hazai és külföldi könyvtári anyagokat;

c) nyilvántartja és feldolgozza a könyvtári állományt;

d) részt vesz a kiadványok nemzetközi cseréjében;

e) együttműködik a művelődési, a tudományos, illetőleg a tájékoztatási (információs) intézményekkel.

9. §

(1) A nyilvános könyvtár a szolgáltatásait az állampolgárok és a jogi személyek számára — a Minisztertanács által meghatározott kivételekkel — korlátozás nélkül és közvetlenül, a korlátozottan nyilvános könyvtár pedig közvetlenül csak meghatározott körben biztosítja.

(2) Nyilvános könyvtárként csak a közkönyvtár működhet.

A könyvtárak tevékenysége

10. §

(1) A nemzeti könyvtár

a) a teljesség igényével gyűjti, nyilvántartja, feldolgozza és rendelkezésre bocsátja a magyar vonatkozású könyvtári anyagot (hungarikum),

b) a könyvtárak számára központi szolgáltatásokat nyújt, továbbá a könyvtárak kutatási, fejlesztési és egyéb tevékenységét érintő központi feladatokat lát el,

c) segíti a könyvtárosok képzését és közreműködik továbbképzésükben,

d) ellátja a jogszabályokban meghatározott és ügykörébe utalt egyéb feladatokat.

(2) Nemzeti könyvtár az Országos Széchényi Könyvtár. A magyar vonatkozású könyvtári anyagok gyűjtése és őrzése tekintetében — a Minisztertanács által meghatározott körben — más könyvtár is elláthat nemzeti könyvtári feladatokat.

11. §

(1) A közművelődési könyvtár feladata, hogy nevelő, illetőleg az önművelést és a tájékozódást szolgáló tevékenységével előmozdítsa az általános és a szakmai műveltség növelését.

(2) A közművelődési könyvtár a székhelyén és az annak vonzáskörében élő lakosság egészét szolgáló lakóhelyi, vagy a munkahely dolgozóinak ellátását biztosító munkahelyi közművelődési könyvtárként működik.

(3) Közművelődési könyvtár az egészségügyi és a szociális intézmények, valamint a fegyveres erők és a fegyveres testületek által fenntartott általános művelődést szolgáló könyvtár is.

12. §

(1) A szakkönyvtár feladata, hogy kielégítse a fenntartó által meghatározott szakirodalmi igényeket és ebben a körben tájékoztatást nyújtson.

(2) A szakkönyvtár a gyűjtőkörének megfelelő területen a szakmai tájékoztatási (információs) rendszer, a tájékoztatási intézmény pedig könyvtári feladatai mértékéig a könyvtári rendszer része.

13. §

(1) A felsőoktatási könyvtár feladata, hogy elősegítse az intézményében folyó oktató-nevelő, kutató, tanulmányi és közművelődési tevékenységet, továbbá támogassa a hallgatókat a szakirodalom használatának elsajátításában, az önálló

ismeretszerzéshez szükséges jártasság és készség megszerzésében.

(2) A felsőoktatási könyvtár az intézményben folyó képzés szakirányának megfelelő területen szakkönyvtárként működik.

14. §

(1) Az iskolai könyvtár feladata, hogy segítse az alsó- és középfokú oktatási és nevelési intézményben folyó oktató-nevelő és tanulmányi munkát, valamint előmozdítsa a tanulók olvasásra és könyvtárhasználatra nevelését.

(2) Az iskolai könyvtár a településen élő gyermekekre, ifjúságra, illetőleg a lakosság egészére kiterjedően, nyilvános könyvtári feladatokat is elláthat.

A könyvtár állományának védelme

15. §

(1) A könyvtár állományát védelemben kell részesíteni.

(2) A muzeális értékű könyvtári anyagok védelmére — ideértve a közkönyvtárak muzeális értékű könyvtári anyagait is — a muzeális emlékek védelméről szóló jogszabályokat kell megfelelően alkalmazni.

A könyvtár fenntartása és felügyelete

16. §

(1) A lakóhelyen a közművelődési és az iskolai könyvtár fenntartása a tanács feladata. Ennek keretében kell biztosítani a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátását is.

(2) A lakóhelyen — a Minisztertanács által meghatározott körben — elő kell segíteni a több célt szolgáló — így a könyvtárt is magába foglaló — művelődési intézmények kialakítását.

17. §

A munkahelyen a közművelődési könyvtári szolgáltatások feltételeit biztosítja:

a) az állami szerv, a vállalat, az intézmény és az intézet dolgozói részére — a c) és d) pontokban foglalt kivételekkel — a munkáltató támogatásával és anyagi hozzájárulásával a szakszervezet,

b) a szövetkezeteknél a szövetkezet vagy — megállapodás alapján — a helyi tanács,

c) az iskolák és a felsőoktatási intézmények dolgozói esetében — az iskolai,

illetőleg a felsőoktatási könyvtár útján — az oktatási intézmény,

d) a fegyveres erőknél és a fegyveres testületeknél, valamint a nem tanács által fenntartott egészségügyi és szociális intézményekben az illetékes miniszter.

18. §

A munkahelyen a szakkönyvtári szolgáltatások feltételeit az állami szerv, a vállalat, az intézmény, az intézet, valamint a szövetkezet biztosítja.

19. §

(1) A könyvtár fenntartója a hatályos jogszabályok figyelembevételével

a) meghatározza a könyvtár feladatait, szervezetét és működési szabályait,

b) irányítja és ellenőrzi a könyvtár tevékenységét,

c) biztosítja a könyvtár működéséhez szükséges személyi és anyagi feltételeket.

(2) A fenntartó a könyvtár szervezeti és működési szabályzatát — a Minisztertanács által meghatározott körben — az ágazati miniszter előzetes hozzájárulásával hagyja jóvá.

20. §

A lakóhelyi közművelődési könyvtár és az iskolai könyvtár felügyeletét az illetékes tanácsi szerv, a munkahelyi közművelődési könyvtár felügyeletét az illetékes szakszervezeti, illetőleg szövetkezeti szerv, a nemzeti könyvtár, a felsőoktatási könyvtár, a szakkönyvtár, továbbá a fegyveres erők és a fegyveres testületek könyvtára felügyeletét pedig az illetékes miniszter (országos hatáskörű szerv vezetője) látja el.

21. §

A közkönyvtárak, továbbá a közkönyvtárnak nem minősülő, jogi személyek által fenntartott könyvtárak ágazati felügyeletét a Minisztertanács által kijelölt miniszter (ágazati miniszter) látja el, és e jogkörében szakmailag irányítja a könyvtárak és a könyvtári rendszer működését.

22. §

(1) A könyvtári dolgozók képzését, intézményes és egyéni továbbképzését úgy kell megszervezni, hogy az általános és a szakmai művelődés, illetőleg a tájékozódás iránti igényeket színvonalasan elégíthessék ki.

(2) A könyvtári dolgozók közművelődési, valamint szakmai művelődést és tájékozódást szolgáló tevékenységét min-

den állami, társadalmi és szövetkezeti szerv köteles támogatni és gondoskodni munkájuk erkölcsi és anyagi megbecsüléséről.

Záró rendelkezések

23. §

(1) Az egyházi könyvtárak működését és annak feltételeit az ágazati miniszter figyelemmel kíséri, és a fenntartó szervvel egyetértésben előmozdítja azok tudományos célú hasznosítását.

(2) A jelentős tudományos, illetőleg muzeális értékű gyűjteménnyel rendelkező egyházi könyvtárak tudományos könyvtárrá minősíthetők.

(3) Az (1) — (2) bekezdés rendelkezései az egyéb jogi személyek (egyesületek

Losonczy Pál s. k.
a Magyar Népköztársaság
Elnöki Tanácsának elnöke

stb.) által fenntartott, közkönyvtárnak nem minősülő könyvtárakra is megfelelően alkalmazhatók.

24. §

Azokat a muzeális értékű könyvtári anyagokat, amelyek nem a közkönyvtár állományában, hanem egyéb jogi személy, vagy magánszemély tulajdonában vannak, védetté kell nyilvánítani.

25. §

(1) Ez a törvényerejű rendelet a kihirdetése napján lép hatályba, egyidejűleg az 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet hatályát veszti.

(2) A törvényerejű rendelet végrehajtásáról a Minisztertanács gondoskodik.

Cseterki Lajos s. k.
a Magyar Népköztársaság
Elnöki Tanácsának titkára

A Minisztertanács 17/1976. (VI. 7.) számú rendelete a könyvtárakról szóló 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról

A Minisztertanács az 1976. évi 15. számú törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Tvr.) 25. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján az alábbiakat rendeli.

A Tvr. 2. §-ához:

1. §

A könyvtár szervezeti és működési szabályzat alapján működik.

A Tvr. 3. §-ához:

2. §

(1) A könyvtári hálózatok és együttműködési körök a munkájukat

a) a közkönyvtárnak nem minősülő, jogi személy által fenntartott könyvtárak,

b) az egyéb közművelődési és tájékoztatási intézmények, továbbá,

c) a külföldi könyvtárak, könyvtári és tájékoztatási szervezetek, testületek tevékenységével összehangoltan végzik.

(2) A könyvtárak az (1) bekezdésben meghatározott szervekkel a hálózathoz tartozástól függetlenül is együttműködhetnek, az a) és a c) pontban foglalt esetekben azonban ehhez a fenntartó előzetes hozzájárulása szükséges.

3. §

(1) Azok a könyvtárak, amelyek felügyeletét azonos szerv látja el, illetőleg amelyek azonos szerv fenntartásában működnek, hálózatba szervezhetők.

(2) A hálózatba tartozó könyvtárak egyenjogúak, egymásnak mellérendelten működnek. Munkájukat — szolgáltatásaiknak minél teljesebb ellátása, a könyvtárak iránt jelentkező igények sokoldalú kielégítése, valamint tevékenységük hatékonyságának és gazdaságosságának biztosítása érdekében — egybehangoltan végzik. A hálózatban való működés a könyvtár felügyeletét ellátó szerv jogait és kötelezettségeit nem érinti.

(3) Hálózatban működnek:

- a) a főváros és a megye területén működő tanácsi könyvtárak,
- b) a főváros és a megye területén működő iskolai könyvtárak,
- c) a szakszervezetek megyei tanácsa (a fővárosban az iparági, ágazati szakszervezet) felügyelete alatt álló munkahelyi közművelődési könyvtárak,
- d) a felügyeletnek megfelelően a fegyveres erők és a fegyveres testületek könyvtárjai, továbbá,
- e) a felsőoktatási könyvtárak, intézményenként.

(4) A (3) bekezdésben nem említett és jelenleg hálózathoz nem tartozó könyvtárak hálózatba szervezésére a felügyeleti, illetőleg a fenntartó szerv vezetője jogosult. Hálózat létrehozását a kulturális miniszter is kezdeményezheti.

4. §

(1) A hálózatba tartozó könyvtárak tevékenységének összehangolására és szakmai segítésére a könyvtárak (könyvtárat fenntartó tájékoztatási intézmények) közül a felügyeleti, illetőleg a fenntartó szerv vezetője hálózati központot jelöl ki.

(2) Ha a hálózatba tartozó könyvtárak száma és területi elhelyezkedése indokolja, a hálózati központ feladatainak támogatására hálózati alközpont is kijelölhető.

5. §

(1) Azok a könyvtárak — ideértve a közkönyvtárnak nem minősülő, jogi személyek által fenntartott könyvtárakat is —, melyek gyűjtő-, illetőleg szolgáltatási köre hasonló, állományuk és szolgáltatásaik egybehangolt fejlesztése érdekében — a könyvtár típusától, illetőleg hálózathoz tartozásától függetlenül — a fenntartó szervek egyetértésével egyenlő jogú tagokként együttműködési kört alakíthatnak.

(2) Együttműködési kör valamely szakterületen vagy területen (országgrészben, megyében, városban) működhet.

(3) A szakterületi együttműködési körbe szervezett azonos feladatkörű könyvtárak tevékenységét a kulturális miniszter által — az illetékes felügyeleti szerv vezetőjével egyetértésben — kijelölt könyvtár hangolja össze. A szakterületi együttműködési kör munkáját a kijelölt könyvtár felügyeleti szervének vezetője — a kulturális miniszterrel egyetértésben — irányítja.

(4) Az országgrészre (tervezési-gazdasági körzetre) kiterjedően létrejött együttműködési körbe tartozó könyvtárak munkájának összehangolását a kulturális mi-

niszter által — a könyvtár felügyeleti szervének vezetőjével egyetértésben — kijelölt könyvtár látja el; az együttműködési kör tevékenységét a kulturális miniszter az együttműködésben érintett könyvtárak felügyeleti szervének vezetőjével egyetértésben irányítja.

(5) A megyében, illetőleg a városban létrejött együttműködési kör tevékenységét — a megyei tanács végrehajtó bizottságának művelődésügyi feladatot ellátó szakigazgatási szerve irányításával — az általa kijelölt könyvtár hangolja össze.

(6) Több hálózati központ, illetőleg együttműködési kör kijelölt könyvtára tevékenységének összehangolását végző koordinációs központot a kulturális miniszter és az érintett könyvtár felügyeleti szervének vezetője együttesen jelöli ki és meghatározza a szervezetét, valamint feladatait.

A Tvr. 4. §-ához:

6. §

(1) A könyvtár fenntartója:

a) tanácsi könyvtár esetében a könyvtár közvetlen irányítását végző tanácsi szerv,

b) az a) pont hatálya alá nem tartozó, önálló költségvetési intézményként működő könyvtár tekintetében a könyvtár felügyeleti szerve,

c) egyéb könyvtár esetében az a) szerv, amely a könyvtár működésével járó személyi és dologi kiadásokat biztosítja.

(2) A rendelkezésre álló anyagi erőforrások célszerű felhasználása érdekében törekedni kell a közművelődési könyvtárak több állami szerv, társadalmi szervezet, illetőleg szövetkezet által való közös fenntartására.

7. §

A könyvtárak központi nyilvántartásával kapcsolatos feladatokat az Országos Széchényi Könyvtár látja el.

A Tvr. 5. §-ához:

8. §

(1) A könyvtárat a tudományos könyvtárrá minősítésével egyidejűen I—III. osztályba kell sorolni.

(2) A minősítésnél és az osztályba sorolásnál figyelemmel kell lenni a könyvtár állományára, szolgáltatásainak körére és színvonalára, továbbá a könyvtári rendszer keretében végzett feladataira.

(3) A minősítésre és az osztályba sorolásra — a könyvtár felügyeleti szervének vezetőjével egyetértésben — a kulturális miniszter jogosult.

A Tvr. 6. §-ához:

9. §

(1) A könyvtári anyag (dokumentum) körébe tartozik az irattári jellegű levéltári anyag kivételével

a) a nyomtatott könyv, a folyóirat, a hírlap és egyéb időszaki kiadvány, a zenemű, a térkép, a metszet, a plakát, a röpirat és más aprónyomatvány, valamint az egyéb nyomdai sokszorosítvány;

b) a nem nyomdai úton terjesztés céljára előállított szöveg-, kép-, adat- és hangrögzítés (gépirat, fénymásolat, fénykép, mikromásolat, film, hanglemezz stb.);

c) a könyvtári jellegű kézirat.

(2) Könyvtári jellegű kéziratnak minősül — az irattári anyag kivételével — a kulturális vagy tudományos értékű irat.

A Tvr. 7. §-ához:

10. §

(1) A Tvr. 7. §-ának (2) bekezdésében meghatározott könyvtári szolgáltatások közül az a) és a c) pont hatálya alá tartozó szolgáltatások díjmentesek. Díjmentesen kell továbbá biztosítani a könyvtári anyagok eredetiben történő könyvtárközi kölcsönzését is.

(2) A könyvtár, illetőleg a könyvtári anyag használatával kapcsolatos térítési díjak mértékét a kulturális miniszter állapítja meg.

A Tvr. 8. §-ához:

11. §

A nemzetközi kiadványcserére vonatkozó szabályokat az érdekelt miniszterekkel és országos hatáskörű szervek vezetőivel egyetértésben a kulturális miniszter állapítja meg.

A Tvr. 9. §-ához:

12. §

A nyilvános könyvtár — a közművelődési könyvtár kivételével — a szervezeti és működési szabályzatában meghatározhatja, hogy:

a) az állományának használatát életkorhoz köti,

b) az állományának védelme érdekében egyéb használati korlátozásokat vezet be (pl. egyes dokumentumokat kutatók számára vagy csak másolatban, illetőleg helybeni használat útján tesz hozzáférhetővé),

c) a helybenvaló olvasásnál a kutatók számára elsőbbséget biztosít.

13. §

(1) Nyilvános könyvtárként működik a nemzeti könyvtár, az egyetem központi könyvtára, a lakóhelyi közművelődési könyvtár, továbbá a kulturális miniszter által az illetékes felügyeleti szervekkel egyetértésben kijelölt országos feladatkörű szakkönyvtár.

(2) Az (1) bekezdésben nem említett könyvtárak korlátozott nyilvánossággal működnek, a fenntartó azonban a nyilvános működésüket is engedélyezheti.

(3) A korlátozottan nyilvános könyvtár állományának használatára jogosultak körét a könyvtár szervezeti és működési szabályzatában kell meghatározni.

14. §

(1) A könyvtár az állományában levő zárt anyagot elkülönítve köteles kezelni.

(2) A zárt anyag körét a kulturális miniszter határozza meg.

(3) A zárt anyagot csak a szervezeti és működési szabályzatban meghatározott módon, külön engedéllyel szabad használatba adni.

A Tvr. 10. §-ához:

15. §

Magyar vonatkozású könyvtári anyag (hungarikum) a Magyarországon keletkezett valamennyi, továbbá a magyar vonatkozású külföldön keletkezett könyvtári anyag.

16. §

(1) Az Országos Széchényi Könyvtár a nemzeti könyvtári feladatain felül — a szervezeti és működési szabályzatában meghatározott körben — szakkönyvtári feladatokat is ellát. Ennek során részt vesz a hazai szakirodalmi tájékoztatási rendszer tevékenységének összehangolásában, valamint nemzetközi kapcsolatainak szervezésében és fejlesztésében is.

(2) A nemzeti könyvtár

a) a hungarikumok bibliográfiai számbavételével,

b) a kiadványok kötelempéldányainak elosztásával,

c) a könyvtárak által beszerzett tudományos értékű külföldi könyvtári anyag központi nyilvántartásával,

d) a könyvtárakról és szolgáltatásaikról adott felvilágosítással,

e) a nemzetközi kiadványcserét érintő központi feladatok ellátásával,

f) a könyvtárak állományában fölöslegessé vált könyvtári anyagoknak a könyvtári rendszeren belüli hasznosításával,

g) a hazai és nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés szervezésével,

h) szakmai segítség nyújtásával, továbbá,

i) irodalom- és könyvtárpropagandával támogatja a könyvtárak tevékenységét.

(3) A nemzeti könyvtár kutatási, fejlesztési és módszertani, illetőleg egyéb feladatait a könyvtár közvetlen irányítását ellátó kulturális miniszter állapítja meg.

(4) Nemzeti könyvtári feladatot lát el a Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára is; ennek keretében — az Országos Széchényi Könyvtár ezirányú feladatai mellett — gyűjti a Magyarországban keletkezett könyvtári anyagokat.

(5) Az Országos Széchényi Könyvtár, valamint a Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára részére a Magyar Népköztársaságban kiadott könyvtári anyagokból — a külön jogszabályban meghatározott körben — kötelempéldányokat kell szolgáltatni.

A Tvr. 11. §-ához:

17. §

(1) A közművelődési könyvtár rendelkezésre bocsátja a szocialista tartalmú művelődéshez, a tanuláshoz, a politikai, a közéleti és szakmai tájékozódáshoz, valamint az igényes szórakozáshoz szükséges könyvtári anyagokat és e téren szolgáltatásokat nyújt, továbbá részt vesz az olvasási kultúra terjesztésében és színvonalának emelésében.

(2) A közművelődési könyvtár az (1) bekezdésben meghatározott feladatainak ellátása során

a) figyelembe veszi az állampolgárok foglalkozási, képzettségi, korosztályi és anyanyelvi összetételét;

b) együttműködik az egyéb könyvtárakkal, továbbá más közművelődési célú intézményekkel és szervezetekkel;

c) az igényeknek megfelelően közvetíti más könyvtár dokumentumait és szolgáltatásait.

18. §

(1) A tanácsi közművelődési könyvtár által biztosított könyvtári ellátás szervezetének és működésének irányelveit a kulturális miniszter határozza meg.

(2) Az egészségügyi és szociális intézményekben a betegek (gondozottak) közművelődési könyvtári ellátására szolgáló anyagi eszközöket az intézmény költségvetésében kell biztosítani.

19. §

(1) A szakszervezet által fenntartott munkahelyi közművelődési könyvtárak útján biztosított könyvtári ellátás szervezetét és működését — ideértve a szakszervezeti üdülőkben nyújtott könyvtári szolgáltatásokat is — a Szakszervezetek Országos Tanácsa a kulturális miniszterrel egyetértésben szabályozza.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott könyvtárak munkájukat a szakszervezeti könyvtári hálózatok központi könyvtárai (a fővárosban az iparági, ágazati szakszervezetek központi könyvtárai, a megyékben a szakszervezetek megyei tanácsának központi könyvtárai) szakmai támogatásával végzik.

A Tvr. 12. §-ához:

20. §

A szakkönyvtár feladata az is, hogy a szakképzésben és a továbbképzésben résztvevők számára szakirodalmi szolgáltatást, és e körben tájékoztatást nyújtson.

21. §

(1) Szakkönyvtár a könyvtárak állományából kivont könyvtári anyagokat tároló és megőrző és azokat könyvtárközi kölcsönzés útján használatba adó könyvtár (tárolókönyvtár) is.

(2) Országos feladatkörű tárolókönyvtár létesítéséről és fenntartásáról a kulturális miniszter gondoskodik.

22. §

(1) A szakkönyvtár helyi, területi vagy országos feladatkörű intézmény.

(2) A helyi feladatkörű szakkönyvtár a fenntartó szakirodalmi és az e körben jelentkező tájékoztatási igényeit elégíti ki.

(3) A területi feladatkörű szakkönyvtár a fenntartó igényeinek ellátásán felül a városra, megyére vagy országrészre (tervezési-gazdasági körzetre) kiterjedően működik.

(4) Az országos feladatkörű szakkönyvtár a szakterületén közvetlenül ellátja az ország bármely településén felmerülő szakirodalmi, valamint e körben a tájékoztatási igények kielégítését, illetőleg közreműködik annak megszervezésében.

(5) Az országos feladatkörű szakkönyvtárat — a felügyeleti szerv vezetőjének egyetértésével — a kulturális miniszter jelöli ki.

A Tvr. 13. §-ához:

23. §

(1) Felsőoktatási könyvtár az egyetem, az egyetemi jellegű főiskola, a főiskola, valamint egyéb felsőoktatási intézmény központi könyvtára, továbbá a felsőoktatási intézmény szervezeti egységének könyvtára.

(2) Az (1) bekezdésben megjelölt központi könyvtár feladata, hogy:

a) szakirodalmi ellátást és e körben tájékoztatást nyújtson a felsőoktatási intézményben folytatott oktató és kutató munkához, a hallgatók tanulmányaihoz, valamint a képzés szakirányának megfelelő területen jelentkező egyéb kutatói igények kielégítéséhez;

b) előmozdítsa a hallgatók, továbbá a felsőoktatási intézmény dolgozói általános művelődési igényeinek kielégítését.

(3) A felsőoktatási intézmény szervezeti egységének könyvtára — a központi könyvtárral együttműködve — a szervezeti egység dolgozói által folytatott oktató és kutató munka számára szakirodalmi ellátást és e körben tájékoztatást nyújt, valamint közreműködhet a hallgatók szakirodalmi ellátásában is.

24. §

(1) Az egyetemen a központi könyvtáron kívül kari, intézeti, tanszékcsoporti, tanszéki, klinikai, kollégiumi és egyéb könyvtár működhet.

(2) Az egyetemi jellegű főiskolán, a főiskolán és az egyéb felsőoktatási intézményben a szervezeti egységek (karok, intézetek stb) könyvtári ellátását általában a központi könyvtár útján kell biztosítani. A szervezeti egységeknél könyvtár a kulturális miniszter által meghatározott esetekben és csak a központi könyvtár szervezeti egységként működhet.

A Tvr. 15. §-ához:

25. §

(1) A könyvtári állomány védelmét a nyilvántartásba vétel, a használat, a leltározás, valamint a nyilvántartásból való törlés során egyaránt biztosítani kell.

(2) A könyvtár az állományában levő muzeális értékű könyvtári anyagokról — külön jogszabályokban meghatározott feltételek szerint — az Országos Széchényi Könyvtárnak köteles bejelentést tenni.

(3) Az Országos Széchényi Könyvtár a muzeális értékű könyvtári anyagok védelméhez és kezeléséhez szakmai segítséget nyújt, azokról központi nyilvántartást vezet.

A Tvr. 16. §-ához:

26. §

(1) A nemzetiségi lakosság anyanyelvű irodalmi ellátását — a kulturális miniszter által a könyvtár felügyeletét ellátó tanáccsal egyetértésben kijelölt — nemzetiségi alapkönyvtárak segítik.

(2) A nemzetiségi alapkönyvtárak szakmai segítségét koordinációs központ látja el.

27. §

A több célt szolgáló művelődési létesítményeket elsősorban a városi kerületekben, illetőleg a kisebb településeken kell létrehozni.

A Tvr. 19. §-ához:

28. §

(1) A tudományos könyvtárak és a megyei könyvtárak szervezeti és működési szabályzatát a könyvtár fenntartója a kulturális miniszter előzetes hozzájárulása után hagyja jóvá.

(2) A könyvtár vezetőjét a fenntartó szerv [6. § (1) bek.] vezetője nevezi ki. A kulturális miniszter hozzájárulására van szükség az I. és a II. osztályba sorolt tudományos könyvtár és az egyetem központi könyvtára vezetőjének kinevezéséhez, illetőleg munkaviszonyának megszüntetéséhez. A megyei könyvtár vezetőjének kinevezése előtt a kulturális miniszter előzetes véleményét kell kérni.

A Tvr. 20. §-ához:

29. §

A könyvtár felügyeleti szerve:

- a) meghatározza a könyvtárak fejlesztési irányait,
- b) összehangolja a könyvtárak működését,
- c) ellenőrzi a fenntartói kötelezettségek teljesítését.

A Tvr. 21—22. §-ához:

30. §

(1) A könyvtárak ágazati felügyeletét a kulturális miniszter látja el, a tanácsok által fenntartott közművelődési könyvtárak vonatkozásában a fővárosi, megyei tanács végrehajtó bizottsága útján.

(2) Az ágazati felügyelet keretében a kulturális miniszter az érdekelt miniszterekkel és országos hatáskörű szervek vezetőivel egyetértésben

a) meghatározza a könyvtári rendszer fejlesztési irányait,

b) kezdeményezi a könyvtári hálózatok és együttműködési körök létrejöttét és összehangolt működését, továbbá előmozdítja a 2. §-ban meghatározott együttműködési tevékenységet,

c) megállapítja a könyvtárosi munkakörök betöltéséhez szükséges szakképesítési követelményeket, továbbá — a munkaügyi miniszterrel együttesen — a könyvtári dolgozók bérezésére vonatkozó szabályokat,

d) közreműködik a könyvtárosok képzésének és továbbképzésének megszervezésében,

e) árhatósági jogkört gyakorol egyes könyvtári szolgáltatások tekintetében,

f) meghatározza a könyvtári kutatómunka fő irányait,

g) elősegíti — könyvtárellátó vállalat útján — a könyvtárak könyvtári anyaggal és felszereléssel való ellátását.

(3) a könyvtárak szakmai tájékoztatási (információs) tevékenységére vonatkozó ágazati felügyeletet a kulturális miniszter az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökével egyetértésben látja el.

(4) A kulturális miniszter látja el a közkönyvtárnak nem minősülő, jogi személy által fenntartott könyvtárak állami felügyeletét.

(5) A könyvtárak összehangolt irányításának segítésére a kulturális miniszter mellett — tanácsadó, véleményező és javaslattevő testületként — országos könyvtári tanács működik.

A Tvr. 23—24. §-ához:

31. §

(1) Az egyházi könyvtár tudományos könyvtárrá minősítéséről a kulturális miniszter — az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével egyetértésben — határoz.

(2) Azok az egyházi könyvtárak, amelyek a tudományos kutatómunka szempontjából jelentős állománnyal rendelkeznek, megállapodhatnak a könyvtári hálózatokkal, együttműködési körökkel és könyvtárakkal állományuknak kutatási célokra történő rendelkezésre bocsátásáról. A megállapodás kiterjedhet a könyvtári állomány rendszerezésében és feltárásában való együttműködésre is. A megállapodáshoz könyvtári hálózat, illetőleg együttműködési kör esetében a kulturális miniszter, könyvtár esetében a fenntartó jóváhagyása szükséges.

A Tvr. 25. §-ához:

32. §

(1) Ez a rendelet a kihirdetése napján lép hatályba. Egyidejűleg az 1018/1956. (III. 9.) Mt. h. számú határozat, valamint az ezt módosító 1010/1960. (VI. 1.) Korm. számú határozat, az 50/1961. (XII. 30.) Korm. számú rendelet, az 1046/1971. (XI. 3.) Korm. számú és az 1020/1975. (VIII. 3.) Mt. h. számú határozat hatályát veszti.

(2) A rendelet végrehajtásáról, továbbá a könyvtárak egyéb tevékenységét érintő szabályok megállapításáról a kulturális miniszter gondoskodik.

Lázár György s. k.,
a Minisztertanács elnöke

IRODALOMJEGYZÉK A MINDENKI ISKOLÁJA

c. Rádió-sorozathoz

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM VII. OSZTÁLY

I. Történet és novella

- Kalevala. Szemelvények a finnek naiv eposzából. (Ford. Vikár Béla. 2. kiad.) Bp. 1972, Európa Kiadó. 447 l. (Diákkönyvtár)
- HOMEROSZ: Odüsszeia. [Eposz.] (Ford. Devecseri Gábor. 4. kiad.) Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 400 l. (Olcsó Könyvtár)
- A Biblia világa. A Magyar Rádió művelődés-történeti sorozata. Szerk. Rapsányi László. Bp. 1972, MRT — Minerva. XV, 315 l. 24 t.
- BORONKAY Iván: Római regék és mondák. 5. kiad. Bp. 1974, Móra Kiadó. 343 l. 8 t. (Regék és mondák)
- KOMJÁTHY István: Mondák könyve. Hun és magyar mondák. (4. kiad.) Bp. 1971, Móra Kiadó. 393 l.
- Az apácafőkött. Régi olasz novellák. (Vál. Horváth Henrik. 2. kiad.) Bp. 1965, Szépirod. Kiadó. 325 l. (Olcsó Könyvtár)
- BOCCACCIO, G.: Dekameron. [Elbeszélések.] (Ford. Révay József. 9. kiad.) [Bp.] (1972, M. Helikon — Európa.) 1. köt. 444 l. 2. köt. 379 l.
- Boccaccio-novellákból parasztesék. — Élmény és beleélőkészség. = Győri Klára: Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés. Bukarest 1975, Kriterion. 7—8., 13—16. l.

II. A novelláról általában (Thury: Emberhalál)

- THURY Zoltán: Emberhalál. = Magyar novellák. 1. köt. (Vál. Illés Endre.) Bp. 1963, Szépirod. Kiadó. 476—482 l.
- MÓRICZ Zsigmond: Elbeszélések. 4. köt. (1934—1942.) Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 1017 l. (Móricz Zsigmond összgyűjtött művei) (Miben különbözik a novella és a regény a publicisztikától? V. ó.)
- GALGÓCZI Erzsébet: A vesztes nem te vagy. Elbeszélések. Bp. 1976, Magvető — Szépirod. Kiadó. 499 l. 1 t.
- GALGÓCZI Erzsébet: Nádtétős szocializmus. [Szociográfiai riportok.] Bp. [1970], Szépirod. Kiadó. 445 l.
- WILDER, T.: Szent Lajos király hídja. (Regény. Ford. Kosztolányi Dezső.) [Bp.] 1971, M. Helikon — (Európa). 100 l. [Helikon csillagok]

III. A novella szerkezete (Maupassant: Az ékszer)

- MAUPASSANT, G. de: Ékszer. [Novellák.] (Ford. Illés Endre.) Bp. (1973), Szépirod. Kiadó. 245 l. (Olcsó Könyvtár)
- KOSZTOLÁNYI Dezső elbeszélései. [Bp.] 1965, M. Helikon. 1300 l.
- (RÓNAY György—VARGHA Kálmán): Miért szép? Századunk magyar novellái elemzésekben. [Antológia.] Bp. 1975, Gondolat. 682 l.

IV. Egy jellegzetes novellahős (Csehov: A csinovnyik halála)

- CSEHOV, A. P.: A csinovnyik halála. Elbeszélések és kisregények. 1880—1884. (Ford. Görög Imre, Honti Rezső stb.) [Bp.] 1973, M. Helikon — Európa. 609 l. (Csehov művei)
- GOGOL, N. V.: A köpönyeg. [Elbeszélés.] (Ford. Makai Imre.) + A revizor. [Vígjáték.] (Ford. Mészöly Dezső, Mészöly Pál.) Bp. 1974, Európa. 152 l. (Diákkönyvtár)

BABEL, I.: Odesszai történetek. [Elbeszélések.] Ford. Wessely László. [Bp.] 1969, M. Helikon — (Európa). 67 l. [Helikon csillagok]

V. Téma és feldolgozás (Csehov: Aludni szeretnék; József Attila: Iszonyat)

- CSEHOV, A. P.: Aludni szeretnék. = Cs., A. P.: Aludni szeretnék. Elbeszélések és kisregények. 1838—1891. (Ford. Devecseriné Gutí Erzsébet, Rab Zsuzsa, Szöllősy Klára.) [Bp.] 1974, M. Helikon — (Európa). 13—19. l. (Csehov művei)
- JÓZSEF Attila: Iszonyat. = J. A.: Válogatott versei. (Bp.) 1975, Kozmosz. 267—270. l. (A magyar irodalom gyöngyszemei)
- KOSZTOLÁNYI Dezső: A pesztra. = K. D.: Elbeszélései. Bp. 1965, M. Helikon. 63—66. l. [A fenti három műben azonos téma különböző feldolgozásait láttuk. Ugyanazon író is alkothat egy témáról többféle feldolgozásmódban. Lásd:]
- CSEHOV, A. P.: A feleség. — A léha asszony. — A hitves. — Anna a férje nyakán. = Cs., A. P.: A 6-os számú kórterem. Elbeszélések és kisregények 1892—1895. Bp. 1974, M. Helikon. 7—57., 58—87., 562—569., 570—585. l.

VI. Élmény és valóság (Sánta: Sokan voltunk)

- SÁNTA Ferenc: Sokan voltunk. = Üzenet. Szemelvények a magyar irodalom századaiból. (Szerk. Keresztury Dezső.) Bp. 1970, Tankönyvkiadó. 426—434. l.
- SÁNTA Ferenc: Isten a szekéren. [Novellák.] (3. kiad.) Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 391 l. (Szépirodalmi zsebkönyvtár)
- GELLERI Andor Endre: Hűvösölgyi nászutások. [Novellák.] Bp. (1970), Szépirod. Kiadó. 290 l. 1 t.
- MÓRA Ferenc: A kortermuzsika. Elbeszélések, mesék. Bp. 1975, Móra Kiadó. 149 l. 4 t. (Móra Ferenc válogatott művei az ifjúságnak)
- NAGY LAJOS: Emberke, küzdj! [Novellák, karcolatok.] Bratislava — (Bp.) 1975, Madách — (Szépirod. Kiadó.) 199 l.

VII. Élmény és irodalom (Sánta: Halálnak halála)

- SÁNTA Ferenc: Halálnak halála. = Körkép 64. [Antológia.] (Szerk. Gondos Ernő.) Bp. 1964, Magvető. 421—436 l.
- FUKAZAVA, H.: Zarándokének. Novellák. (Ford. Holti Mária, Szenczei László.) [Bp. 1965], Európa. 262 l. (Modern Könyvtár)
- [A címadó novella élményanyagában, tárgyában hasonló a Sánta-novellához.]
- ILLYÉS Gyula: Hetvenhét magyar népmese. (7. kiad.) Bp. 1974, Móra Kiadó, 541 l. 12 t.
- [Hogyan válik az élmény irodalomká, a szóbeli közlésmód írásművé egy népi alkotónál:]
- GYŐRI Klára: Kiszáradt az én örömem zöld fája. Emlékezés. Bukarest, 1975, Kriterion. 206 l.

I. A versről általánosságban

- Hét évszázad magyar versei. [Antológia.] (4. bőv. átd. kiad.) Bp. (1972), Szépirod. Kiadó. 3 db.
- (MEZEI Márta — KULIN Ferenc): Miért szép? A magyar líra Csokonaitól Petőfig. [Antológia.] Bp. 1975, Gondolat. 527 l.

(ALBERT Szuzsa — VARGHA Kálmán): Miért szép? Századunk magyar lírája verselemzésekben. [Antológia.] 4. kiad. Bp. 1974, Gondolat. 439 l.

II. A vers építőkövei

JÓZSEF Attila: Eszmélet. — Két hexameter. = J. A.: Válogatott versei. (Bp.) 1975, Kozmosz. 255—259., 329. l. (A magyar irodalom gyöngyszemei)

PETŐFI Sándor: Fa leszek... — A pusztá telen. = P. S.: Összes költeményei. Bp. (1972), Szépirod. Kiadó. 362., 853 l.

ZOLNAY Vilmos: Az írói mesterség. (A mű és elemei.) Bp. 1971, Gondolat. 224 l.

III. A költői nyelvről

PETŐFI Sándor: Csokonai. = P. S.: Összes költeményei. Bp. (1972), Szépirod. Kiadó. 200 l.

PETŐFI Sándor: Az apostol. [Elbeszélő költemény.] + A helység kalapácsa. [Komicus eposz.] + Fazekas Mihály: Lúdas Matyi. [Elbeszélő költemény.] Bp. (1973), Szépirod. Kiadó. 142 l. (Diákkönyvtár)

BABITS Mihály: Anyám nagybátyja régi pap. = B. M.: Összegyűjtött versei. Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 156 l.

[A vers „zeneisége”, a költői nyelv játékos-sága]

WEÖRES Sándor: Bóbita. [Gyermekversek.] (4. kiad.) Bp. 1975, Móra Kiadó. 76 l.

WEÖRES Sándor: 111 vers. Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 206 l.

IV. A költő és tárgya

Évszakok. Versek az örök természetéről. (Vál. Kormos István.) (Bp.) (1957), Móra Kiadó. 365 l. (A világirodalom gyöngyszemei)

Himnusz a békéről. Háromezer év költőiből. VI. Szász Imre. Bp. 1960, Móra Kiadó. 263 l. (A világirodalom gyöngyszemei)

Szerelmes ezüst kalendárium. Háromszázhatvanöt költő háromszázhatvanöt verse. (Vál. Kormos István.) Bp. 1967, Kozmosz. 532 l. (Kozmosz könyvek)

Verses Budapest. [Antológia.] (Vál. Komlósi Aladár.) (Bp.) 1968, Kozmosz. 487 l. (A magyar irodalom gyöngyszemei)

V. Költészet és gondolat

ADY Endre: Költészet és forradalom. [Cikkek.] (Bp.) 1969, Kossuth Kiadó. 366 l.

BRECHT, B.: Versek. (Ford. Bernáth István, Csorba Győző stb.) 1965, M. Helikon. 401 l.

ARANY János: Magányban. = A. J.: Összes költeményei. Bp. 1969, Szépirod. Kiadó. 1. köt. 339—340 l.

A magyar valóság versei 1475—1945. [Antológia.] (Vál. és szerk. Csanádi Imre.) Bp. 1966, Magvető. 1. köt. 1475—1820. 573 l. 2. köt. 1820—1945. 630 l.

VI. A pillanat igazsága

ADY Endre: A Halál-tó fölött. — Magyar jakobinus dala. = A. E.: Összes versei. (Bövy. kiad.) (Bp.) 1971, Szépirod. Kiadó. 212., 198—199 l. (Magyar Passzus)

RADNÓTI Miklós: Hetedik ecloga. — Erőltetett menet. — Razglednicák (1—4.) = A történelem futószalagán. Antifasiszta lírai antológia. (Vál. Kerékgyártó István.) Bp. 1965, Magvető. 526., 550., 549., 563., 582., 586. l.

SERES József — SZAPPANOS Balázs: Verselemzések. 4. kiad. Bp. 1976, Tankönyvkiadó. 247 l.

A helyes és kifejező beszéd követelményei

FISCHER Sándor: A beszéd művészete. 3. kiad. Bp. 1974, Gondolat 390 l. 4 t. 2 hang-
lemez mell.

GRÉTSY László: Anyanyelvünk játéka. (Bp.) 1974, Gondolat. 291 l.

KOSZTOLÁNYI Dezső: Nyelv és lélek. [Cikkek, tanulmányok.] Bp. (1971), Szépirod. Kiadó. 582 l. 1 t.

LŐRINCZE Lajos: Édes anyanyelvünk. 3. jav. kiad. Bp. 1972, Akad. Kiadó. 470 l.

TÖRTÉNELEM VII. OSZTÁLY

I. Mitől ember az ember? (A termelőmunka és a fejlődés)

LAWICK—GOODALL, J. van: Az ember árnyékában. (Ford. László Ilona.) (Bp.) 1975, Gondolat. 322 l. 22 t.

KATONA Ferenc: Emberré válás. Bp. 1974, Gondolat. 492 l. 54 t.

AUGUSTA, J.: Az ősemlék táborfüzeinél. Ford. Bártfai László. Bratislava, 1966, Tatrán. 378 l.

SENTIVÁNYI Jenő: A kőbaltás ember. Bp. 1972, Móra Kiadó. 192 l.

CLARK, G.: A világ őstörténete. (Ford. Sárkány Mihály.) Bp. 1975, Gondolat. 445 l. (Társadalomtudományi Könyvtár)

DEFOE, D.: Robinson. (Ford. Vajda Endre. 12. kiad.) Bp. 1974, Móra Kiadó. 187 l.

II. Kinek mi a dolga? (Munkamegosztás és társadalom)

DIENES István: A honfoglaló magyarok. (2. kiad.) (Bp. 1974), Corvina. 85 l. 24 t.

ZAMAROVSKY, V.: Róma történelmet írt. (Ford. Bártfai László.) Bratislava — (Bp.) 1969, Madách Kiadó — (Móra Kiadó.) 607 l. 8 t.

FAST, H.: Spartacus. (Ford. Szentkuthy Miklós.) Bp. 1976, Kozmosz. 368 l. (Fiatalok Könyvtára)

WALKER, M.: Szabadulás. [Regény.] (Ford. Szilágyi Tibor. [Versford.] Pétri György.) Bp. 1974, Európa. 526 l.

III. Szépszerével vagy erőszakkal? (Az osztálytársadalmak keletkezése)

DICKENS, C.: Nehéz idők. (Ford. Mikes Lajos.) Bp. 1960, Európa. 325 l. (Dickens válogatott művei)

SÁGVÁRI Endre: Oriások és törpék. Mesék. Bp. 1973, Móra Kiadó. 117 l.

A legkorábbi osztálytársadalmak. = Az emberség története. (2. kiad.) Bp. 1963, Közgazd. és Jogi Kiadó. 19—51. l. (A kultúra világa 4.)

MAJOR Klára, D.: Gazdagok és szegények. = M. K.: Évezredek története. (2. kiad.) Bp. 1971, Móra Kiadó. 16—18. l. (Gyermekenciklopédia 4.)

IV. Enyém, tied. Övé (Tulajdon és érték)

MOLIERE: Hat színmű. (A fősvény.) + (Kényeskedő.) Stb. (Ford. Illyés Gyula, Vas István. 5. kiad.) Bp. 1975, Európa. 407 l. (Diákkönyvtár)

ZOLA, E.: A pénz. [Regény.] (Ford. Bajomi Lázár Endre. 3. kiad.) Bp. 1965, Európa. 403 l. (A világirodalom remekelt)

BEREND T. Iván — RÁNKI György: A magyar gazdaság száz éve. Bp. 1972, Kossuth Kiadó — Közgazd. és Jogi Kiadó. 329 l.

V. Ki hová tartozik (Az osztályok és képviselőik)

BECHER—STOWE, H.: Tamás bátya kunyhója. Regény. (Ford. Réz Ádám. 11. kiad.) Bp. 1974, Móra Kiadó. 437 l.

HEGEDŰS Géza: Az írrok és a fáraó. [Történelmi regény.] (2. kiad.) Bp. 1965, Móra Kiadó. 237 l. 4 t.

JONES, A. H. M.: Augustus [római császár.] (Ford. Gödény Endre.) Bp. 1976, Gondolat. 296 l.

- URÖGDI György: A régi Róma. 2. kiad. Bp. 967, Gondolat. 276 l. 26 t. 3 térk.
- DÉRY Tibor: A befejezetlen mondat. Regény. (5. kiad.) (Bp. 1974, Szépirod. Kiadó.) 1. köt. 521 l. 1 t. 2. köt. 595 l.
- VI. *Mire való az állam?* (Politika és gazdaság)
- BALÁZS György: István király, az államalapító. 2. kiad. Bp. 1968, Móra Kiadó. 196 l. (Nagy emberek élete)
- HEGEDŰS Géza: Az egyetlen út. + István. + Lovagok a Kőrös-parton. Három regény a magyar állam kialakulásának első évszázadából. Bp. (1974), Szépirod. Kiadó. 395 l.
- HEGEDŰS Géza: Korona és kard. Magyarország a XI—XIII. században. 3 kiad. Bp. 1975, Móra Kiadó. 159 l. 2 t. 1 mell. (Képes történelem)
- Az állam és a jog. = Világirodalom. — Filozófia. Bp. 1964, Közgazd. és Jogi Kiadó. 783—806. l. (A kultúra világa 7.)
- VII. *Istenek és emberek* (Társadalmi közönség, vallási közösség)
- GECSE Gusztáv: Kérdések a vallásról. Bp. 1975 Móra Kiadó. 228 l.
- A Biblia világa. A Magyar Rádió művelődéstörténeti sorozata. Szerk. Rapcsányi László. Bp. 1972, MRT — Minerva. XV, 315 l. 24 t.
- KRIVÉLJOV, I. A.: Könyv a Bibliáról. (Ford. Hetényi Pál.) Bp. 1961, Kossuth Kiadó. 388 l.
- VIII. *Nagy emberek és kisemberek* (Egyén és osztály, egyéni és osztályérdek)
- FEKETE Sándor: Így élt Napóleon. Bp. 1975, Móra Kiadó. 83 l.
- TARLE, E. V.: Napóleon. [Életrajz.] (Ford. Déry Tibor. Aranyossy Pál.) 7. kiad. Bp. 1972, Gondolat. 459 l.
- SOLOHOV, M.: Emberi sors. Elbeszélések. (Ford. Makai Imre, Németh László. 3. kiad.) Bp. 1971, Európa. 139 l.
- SOLOHOV, M.: A hazáért harcoltak. (Ford. Makai Imre.) Bp. 1960, Európa. 267 l.
- Magyarország története képekben. Szerk. Kossáry Domokos. 2. kiad. Bp. 1973, Gondolat. 750 l.
- IX. *Piacról él az ember* (Csere; természeti és pénzgazdálkodás)
- MORAVCSIK Gyula: Bizánc és a magyarság. Bp. 1953, Akad. Kiadó. 118 l. 9 t. (Tudományos ismeretterjesztő sorozat)
- RÁTH-VEGH István: Hatalom és pénz. Bp. 1964, Gondolat. 825 l. Válogatás a szerző A fejedelmi bálvány és A pénz komédiája c. műveiből
- MAGIDOVICS, I. P.: A földrajzi felfedezések története. (Ford. Dabis Attila. — Függelék: Vécsey Zoltán: Magyar felfedezők.) Bp. 1961, Gondolat. 876 l.
- A föld országai. Az emberiség története. Bp. 1960, Minerva. 1456 l. 1 térk. (A kultúra világa 5.)
- X. *Miért folyik az osztályharc?* (Gazdasági, politikai, ideológiai harc)
- GORKIJ, M.: Az anya. [Regény.] (Ford. Makai Imre. 5. kiad.) Bp. Európa. 499 l.
- DÉRY Tibor: Felelet. (Bp. 1973, Szépirod. Kiadó.) 1. köt. 477 l. 1 t. 2. köt. 557 l. (Déry Tibor munkái)
- LENGYEL József: Vlsegrádi utca. [Visszaemlékezések.] Bp. (1962), Magvető. 270 l. (Lengyel József összes művei)
- PENTEK Gyula: Beszélő kövek. Budapest munkásmozgalmi emlékeiből. Bp. 1960, KISZ Budapesti Biz. — Föv. Tanács. 163 l.
- XI. *Város és falu* (Egyenlőtlen fejlődés)
- ERDEI Ferenc: Magyar falu. [Bp. 1940], Athe-neum. Hasonmás kiad. Bp. 1974, Akad. Kiadó. 246 l. (Erdel Ferenc összegyűjtött művei)
- ERDEI Ferenc: Magyar város. [Bp. 1939], Athe-neum. Hasonmás kiad. Bp. 1974, Akad. Kiadó. 225 l. (Erdel Ferenc összegyűjtött művei)
- ILLYÉS Gyula: Puszták népe. [Szociográfia.] Bp. (1972), Szépirod. Kiadó. 253 l.
- SÁNTA Ferenc: Húsz óra. [Regény.] (4. kiad.) Bp. (1972), Magvető. 209 l.
- VERES Peter válogatott művei. Bp. (1973), Szépirod. Kiadó. 1621 l. (Magyar remekírók)
- XII. *Az újszülött neve: tőke* (Tőkeviszony és eredeti felhalmozás)
- SZÉKELY János: Kisértés. [Regény.] Bp. (1972), Magvető.
- JOZSEF Attila: Munkások. — A város peremén. — Külvárosi éj. — Hazám. — Levegőt! = J. A.: Válogatott versei. (Bp.) 1975, Kozmosz. 196., 230., 202., 360., 291. l. (A magyar irodalom gyöngyszemei)
- BEREND T. Iván — SZUHAY Miklós: A tőkés gazdaság története Magyarországon. 1848—1944. 2. kiad. (Bp.) 1975, Kossuth Kiadó—Köszgazd. és Jogi Kiadó. 381 l.
- XIII. *A történelem mozdonyai* (Forradalmak és a polgári forradalom)
- HANKISS Elemér — MAKKAI László: Anglia az újkor küszöbén. Bp. 1965, Gondolat. 462 l. 28 t. (Európa nagy korszakai. Angol reneszánsz és polgári forradalom)
- HEGEDŰS Géza: Vasbordájú szentek. Regényes korrajz Oliver Cromwellről és az angol forradalomról. (2. kiad.) Bp. 1967, Móra Kiadó. 193 l. 6 t. (Nagy emberek élete)
- ILLES Béla: Eg a Tisza. [Történelmi] regény. 7. kiad. Bp. (1972), Szépirod. Kiadó. 617 l.
- KÁROLYI Mihályné: Együtt a forradalomban. (Emlékezések, naplójegyzetek. 2. kiad.) Bp. 1973, Európa. 493 l. 12 t.
- SINKÓ Ervin: Optimisták. Történelmi regény 1918/19-ből. Novi Sad, 1965, Fórum. 1 köt. 467 l. 2. köt. 506 l.

**EX LIBRIS
SZMT KÖNYVTÁR
SZOMBATHELY**

Menyhárt József ex libris

XIV. *Meddig terjed a haza?* (Nemzet és nacionalizmus)

BÓKA László: Alázatosan jelentem. [Regény.] (3. kiad.) Bp. (1975), Magvető. 558 l.

CSERES Tibor: Hideg napok. [Regény.] Bp. (1973), 191 l. (Magvető zsebkönyvtár)

HOLLÓS Ervin: Harminckét nevem volt. Dokumentumregény. (2. kiad.) Bp. 1974, (Kozmosz). 123 l.

[Ságvári Endre]

TALPASSY Tibor: Betöltötte hivatását. [Bajcsy-Zsilinszky Endre.] Visszaemlékezések. Bp. (1975), Magvető. 342 l. (Tények és tanúk)

VADÁSZ Ferenc: Tenyérnyi ég. [Eletrajzi regény.] (Bp.) 1970, Kossuth Kiadó. 265 l. 4 t. [Schönherz Zoltán]

„S két szó között a hallgatás...” Magyar mártír írók antológiája. (Vál. és szerk. Keresztury Dezső, Sik Csaba.) Bp. 1970, Magvető. 1. köt. 672 l. 2. köt. 609 l.

XV. *A manufaktúrától a gyárig*

HIDAS Antal: Ficzek úr. Ford. Makai Imre. Bp. 1973, Szépirod. Kiadó. 870 l. 4 t.

ANDAI Pál: A technika fejlődése az őskortól az atomkor küszöbéig. Bp. 1965, Akad. Kiadó. 597 l.

HORVÁTH Zoltán: Magyar századforduló. A második reformnemzedék története (1896–1914). 2. kiad. Bp. 1974, Gondolat. 653 l.

RANDE Jenő: A gépek forradalma. Az ipari forradalom története. (3. kiad.) Bp. 1976, Móra Kiadó. 159 l. 4 t. (Képes történelem)

XVI. *Az elmélet anyagi erővé válik* (Ideológia és tudományos szocializmus)

GLADKOV, F.: Cement. (Regény. Ford. Makai Imre. 3. kiad.) Bp. 1964, Európa. 325 l. (Milliók könyve)

NAGY Lajos: Kiskunhalom. [Regény.] Bp. (1971), Szépirod. Kiadó. 157 l. (Diákkönyvtár)

LENGYEL József: Prenn Ferenc hányatott élete. [Regény.] (5. kiad.) Bp. 1969, Magvető. 392 l.

Összeállította: *Zimáné Lengyel Vera*

a könyvtárak életéből

Könyvek házhoz szállítása a rászorulóknak Veszprémben

Az idősek, a házhoz, az ágyhoz kötöttek könyvekkel való ellátásának gondolata nem új keletű. E szolgáltatás csirái fellelhetők a falusi könyvtáros munkájában, amikor — ő ismervén a szolgáltatásra rászorultakat — úttörőkkel, olvasóival könyvet küld az öregeknek, ágyhoz-kötötteknek. Még nagyobb településeken is, például Veszprém-Dózsavárosban vagy Balatonalmádiban a könyvtárosok a körzetükhöz tartozó öregeket hasonló módon látják el könyvekkel. Minél nagyobb azonban a település, annál kevésbé ismertek az ott lakók körülményei, annál több a környezetétől elszigetelten élő magányos, idős ember, akinek felkutatása, szervezett könyvtári ellátása fontos feladat.

Veszprémben a könyvtár vezetőjének Skandináviában szerzett tapasztalatai alapján szervezte meg a megyei könyvtár az öregek, betegek könyvellátását. 1975. október 2-án indult el az első diák, hogy házhoz vigye az arra rászorultaknak a könyvtár könyveit.

A munka megszervezéséhez a következő módon láttunk hozzá: a helyi lapban szándékunkat és célunkat ismertető közleményt tettünk közzé, majd az induló munkáról rövid cikk jelent meg, hogy szolgáltatásainkról széles körben tudomást szerezzen a város lakossága. Azt reméltük, hogy a szolgáltatásra igényt tartók jelentkeznek majd könyvtárunknál. Kérés azonban nem érkezett. Nem mintha nem olvasták volna az újságcik-

keket, hanem mert bizonyos fokú tartózkodás mutatkozott a rászorultak részéről.

A könyvekkel ellátatlanok címét magunknak kellett több forrásból beszerezniünk. Elsősorban a megyei, illetve a városi tanács egészségügyi osztálya bocsátotta rendelkezésünkre azokat. A kölcsönző és a tájékoztató könyvtárosoknak feladatukká tettük, hogy az olvasókkal beszélgetve érdeklődjenek a szolgáltatásunkra igényt tartók iránt. A megyei kórház betegnyilvántartójától megkaptuk, illetve folyamatosan megkapjuk azoknak a címét, akik a kórházból eltávozva hosszabb utókezelésük miatt átmenetileg ágyhoz kötöttek és nincsenek hozzátartozóik. Akit közülük meglátogattunk, felgyógyulása után legtöbbször olvasójává vált könyvtárunknak.

Az elvégzendő munkához a *Kállai Éva Gimnázium és Egészségügyi Szakközépiskola* növendékeinek egyik KISZ-csoportját is segítségül hívtuk. A gimnázium tanulói meghatározott napon, havonta két alkalommal érkeznek a könyvtárba, hogy a lakóhelyükhöz közeli betegek számára a kívánt könyveket elvigyék. A tanulók első útja a betegekhez tájékoztató jellegű látogatás volt, megismerték az olvasók társadalmi helyzetét, műveltségi szintjét, valamikori foglalkozásukból adódó igényeiket. Természetesen alkalmat kell teremtenünk majd arra is, hogy a könyvtáros ugyancsak megismerkedjék minden olvasóval, mert a kiküldött fia-

tal nem mindig alkalmas arra, hogy megfelelő könyvekkel akkor is elláthassa a rábizott személyt, ha az nem mondana neki könyvcímeket.

Önkéntes jelentkezés alapján a *Bem József Általános Iskola* tanulói is vállalták, hogy iskolájuk körzetének öregeit felkeresik és ellátják őket könyvvel. Sokan ellenzik az úttörő korosztály bevonását ebbe a munkába, mi azonban úgy véljük, hogy az öregekkel való törődés nevelő hatással lehet a gyerekekre, és talán közelebb kerülhetnek saját idős hozzátartozóikhoz is.

E pillanatban a két iskoláscsoport elegendő a munka ellátásához. Jelenleg 37 olvasónak szállítjuk házhoz a könyveket; öt hónap alatt 360 kötetet kölcsönöztünk számukra. Az olvasók felkutatása folyamatos munka. Később — ha a feladatok növekszenek — más társadalmi segítők is bevonunk a munkába oly módon, hogy a művelődési házban működő nyugdíjasok klubjának tagjait megszervezzük mozgásképtelen, idős ismerőseik, szomszédaik könyvekkel való ellátására.

A legidősebb olvasó 1884-ben született, háziasszony volt, postás özvegye. 92 éve ellenére szellemileg friss, kedélye derűs: öt hónap alatt 27 könyvet olvasott el, magyar és külföldi íróktól vegyesen. Teljesen egyedül él, a bolti bevásárlást szomszédai elintézik, de a könyvtár már elérhetetlen számára. Nagyon nagy szüksége van segítségünkre.

Legfiatalabb olvasónk 1936-ban született. Járóképtelen, nagyon alacsony jövedelemből, kisgyermekével élő asszony. Könyveket vásárolni nincs módja, keze ép, ezért barkácsoláshoz, szabás-varráshoz és halai gondozásához kéri a könyveket.

Igen idős olvasóink ifjúsági regények iránt érdeklődnek. Mindkét nembeliek nagy szeretettel olvassák Jókait, Mikszáthot, Gárdonyit, s nagyon gyakori kérésük, hogy Szilvási, Berkesi könyveket, és például Szamos Rudolf Kántor-át vigyék nekik a diákok. A férfiak vadász- és háborús történeteket, történelmi regényeket olvasnak inkább, a nők asszony-sorsok regényes leírását kedvelik. Tapasztalataink alapján javasoljuk a könyvkiadóknak az ún. „könnyen kézben tartható, nagybetűs sorozat” elindítását, olyan könyvek kiadását, amelyeket az öregek kényelmesen olvashatnak. Az értelmiségi nyugdíjasok azokat a könyveket kéri, amelyek elolvasására korábban nem volt idejük: festőkről, művészekről szóló életrajzi regényeket, magyar és külföldi klasszikusokat, erdélyi magyar írókat, útleírásokat, sőt, a Modern Könyvtár sorozat könyveit is.

A könyvek kiválasztásához a könyvtáros figyelembe veszi az olvasók kéréseit,

előző olvasmányaikról mondott véleményeit. Ismerjük az idős emberek körülményeit, nyugdíj előtti foglalkozását, szellemi alkatát és igény szintjét. Szeptemberben *füzetkatalógust* készítünk, amelynek anyagát az idej olvasási tapasztalatok alapján kívánjuk összeállítani. Jónak találjuk a győri könyvtárosoknak a televízióban bemutatott módszerét is: náluk két-két könyvtáros vagy társadalmi segítő könyvládában viszi házhoz a könyveket. A füzetkatalógusból előre lehet válogatni. A kölcsönzőláda a kért könyveken kívül mindig tartalmazhat más, friss, ajánlott köteteket is. A ládában való válogatás lehetősége a könyvtár közelségét érzékelteti.

A kölcsönzések nyilvántartására a szokásos nyomtatványokat használjuk fel, de ezeket külön kezeljük. Minden olvasó számot kap. A könyvek átvételét a diák igazolja, mert a kölcsönzött művekért ő vállal felelősséget. Az olvasójegyen az idős olvasó nyilvántartási számát, az elvitt könyvek darabszámát és a lejárat időpontját tüntetjük fel, emlékeztetőül a kölcsönző diáknak.

A tanulók közül néhányan igen bensőséges kapcsolatot teremtettek a rájuk bízott olvasókkal. Hogy mennyire szívesen látják őket az idős emberek, abból is látszik, hogy karácsonyra szinte minden gyerek edességet kapott, sőt volt olyan olvasó, aki egy-egy régi kedves tárgyát is odaajándékozta az általa megszeretett diáknak. A kölcsönzés a diákok számára tanulmányi haszonnal is járhat: közülük ketten például helytörténeti adatokat gyűjtenek egyik olvasójuktól, aki korábban a vendéglátóiparban dolgozott. Célunk minden magára maradt, tehetetlen idős veszprémi ember felkutatása, és könyvvel való ellátása. Reméljük, e példa más könyvtárakat is hasonló elhatározásra ösztönöz.

dr. Csukás Istvánné
a Veszprémi Megyei Könyvtár munkatársa

Meskó-Póka ex librise

Olvasótábor szocialista brigádoknak

A szolnoki SZMT könyvtár dolgozói „Az olvasó munkásért” pályázat időszakában tapasztalhatták, hogy egyre több szakszervezeti könyvtár kölcsönösen termékeny kapcsolatot alakított ki a megye szocialista brigádjával. Növekvő igényeknek ismeretében a múlt évi ünnepi könyvhéten, majd a műszaki könyvnapokon — a megyei üzemek képviselőiben — húszt, az olvasómozgalomban részt vevő brigád találkozott Szolnokon, s folytatott tartalmas eszmecserét az írókkal, a szerkesztőkkel, a könyvtárosokkal. E találkozók sikere további ösztönzést adott az újabb módszerek bevezetésére, többek között olvasótábor előkészítéséhez is.

Az előkészítő munkában a SZOT-tól, a nagyobb üzemek vezetőitől, könyvtárosaitól bátorítást, segítséget is kaptunk, például a szervezésben, az olvasásban-művelődésben élenjáró brigádok kiválasztásában, a költségek részleges térítésében stb. Javaslatunkra a TESZÖV (Terme-

lőszövetkezetek Területi Szövetsége), valamint a Békés megyei Tanács művelődésügyi osztálya anyagilag is támogatja az olvasótábort, az általuk küldendő brigádtagok létszámának megfelelően.

A program elkészítéséhez a brigádok tagjainak előzetes segítségét kértük. Ennek alapján — többek között — *Alekszandr Gelman* szovjet író is meghívtuk. Népszerű drámája a Szovjet Irodalom ez évi februári számában jelent meg. Az orosházi Üveggyár Darvas József ifjúsági szocialista brigádjával közösen tervezzük, hogy az olvasótáborban felhívással fordulunk a brigádokhoz: a jövőben tegyenek többet — Darvas József életművének szellemében — az olvasómozgalomért. Az olvasótábort százhusz résztvevővel augusztus 15—22. között Zebegényben rendezzük meg.

Dénes Pál

a szolnoki SZMT könyvtár igazgatója

Olvastuk...

a *Kultúra és Közösség* jócskán megkésve megjelent 75/4. számát, amely könyvtárosok számára is sok izgalmas írást tartalmaz, mint például a nevelési központokról írt tanulmányokat, amelyekkel lapunknak is érdemes lesz bővebben foglalkoznia. Most csupán két írással kapcsolatban kívánunk *néhány megjegyzést* tenni.

Az egyik Papp Margitnak *Gondolatok a közművelődés távlati tervezéséhez* c. tanulmánya, amely a témához kapcsolódó szakirodalom alapos ismeretében, a közművelődés mai helyzetének, eredményeinek figyelembevételével, érett indokolással, tömör szövegezésben, világosan vázolja a tervezés feladatait. Az alsó-, közép- és felsőfokú közművelődési ellátás problémáiról adott elemzésével — figyelemmel gyakorlatban ellenőrzött koncepciókra — mi, könyvtárosok is általában egyetértünk. Csak azt nem értjük, miért került a közművelődés egészével foglalkozó írása a Művelődési otthon rovatba.

Sűrű fejszólással fogadjuk ellenben Beke Pál *Művelődési otthonok Budapesten — ma és holnap* című tanulmányát. Beke Pál jócskán belekalandozik a közművelődési könyvtárak ügyébe, anélkül azonban, hogy figyelemre méltatta volna a céltudatosan, lépésről lépésre kiérlelt könyvtárfejlesztési szakirodalmat s annak évtizedes gyakorlati eredményeit. Mi indokolja például azt, hogy a könyvtárügyben már kipróbált és jó-részt megvalósított alap-, közép- és felsőfokú ellátás fogalmát minden elfogadható indok nélkül „alap, specializált és differenciált” ellátásra módosítsa? A könyvtárt is magába foglaló művelődési otthon térigényét anélkül állapítja meg, hogy figyelembe vennie a különböző fokozatú ellátást nyújtó könyvtárak nemzetközi tapasztalatok alapján kialakított és meghatározott térigényét. Összekeveri és önkényesen használja a könyvtári szakkifejezéseket. Az „alapellátás terében” szerepeltet pl. könyvtári övezetet, amelyben van szabadpolcos „könyvkölcsönző”, de külön megjelöl egy „szolgáltatási tér” elnevezésű övezetet is, amelyben feltünteti a „könyvek be és kiadását”, meg külön a „szolgáltató pultot”, a folyóirat-olvasó ellenben egy harmadik övezetben, a „szabad, közösségi övezetben” van. A középfokú ellátás intézménytípusában, tehát a „B” típusú könyvtárt is magába foglaló intézményben az úgynevezett „belépő, elosztó övezetbe” helyezi el a kézikönyvtárt és a tájékoztató szolgálatot. A felsőfokú intézménytípusban „szakkönyvtári övezetnek” nevezi a könyvtári részleget, s más könyvtári övezetet nem is említ. Egyáltalán van fogalma a szerzőnek arról, hogy mi a szak-könyvtár?

A példákból ennyi is elég, hogy indokoljuk fejszólásunkat. A folyóirat bevezető cikkében *Vitányi Iván* azt írja, hogy olyan cikkeket is közölnek, amelyekkel a szer-

kesztőség több vonatkozásban nem ért egyet, de ütköztetni kívánják az egyéni véleményeket, hogy tisztázódás követhesse a publikálást. Ez rendben is volna, Beke Pálnak a könyvtárak ügyébe való beleszólása azonban annyira szakszerűtlen és zavaros, hogy írásán nem lehet komolyan vitatkozni. (pr)

Olvasószolgálat?!

Olvasószolgálat helyett bizony néha unott hivatalnok-modorral találkozik az ember a könyvtárakban. Mint én a minap. Beültem a Széchenyi Könyvtár általános olvasótermébe átnézni egy régebbi nyelvtudományi kongresszus anyagát.

— Sajnos, kérem, ezt csak holnapra tudom meghozatni, ez az anyag már a Várban van! — mondta az ügyeletes.

Nem túl lelkesen — egy délelőttöm ime, rámentem —, de kértem „holnapra”. Ami az én esetemben nyilván azt jelentette — hiszen a szavaknak társadalmilag meghatározott jelentésük van —, hogy május 7-én, pénteken reggel 9-re. Igaz, azon a délelőttön két másik helyre voltam hivatalos, de némi telefonálás után áttették ügyeimet délutánra.

Május 7-én 10 órakor (gondoltam, akkorára már csak odaér a könyv) ismét megjelentem a Széchenyi-ben. Mondom egy igen kedves kisasszonynak, hogy milyen könyvet hoztak át nekem a Várból.

— Sajnos — mondta ő is —, azok a könyvek csak fél egyre érkeznek ide...

A fordulat lehangolt, és kevésbé kedvesen megkérdeztem: a tegnapi könyvtáros miért nem világosított fel tüzetesen a holnap szó sajátos helyi jelentéséről. Azt válaszolta, hogy az illető csak helyettesített.

Rosszul, szófukaron, az olvasót hiányosan tájékoztatva helyettesített. Ezért harmadszor is el kellett mennem a Széchenyi Könyvtárba. Most a késő délutáni órákban, előtte megint telefonálás: ve-

gyetek vacsorát, egyétek is meg, csak később megyek haza.

Tisztelt Ügyeletes-helyettesítő Könyvtáros, miért okozott egy olvasónak egész napi bosszúságot?

Dr. Szabó Ernő
a Népművelés
olvasószervezője

Hírek

AZ IFJÚ ZENEBARATOK KLUBJA — a helyi TIT-szervezet és a Móra Ferenc Általános Iskola támogatásával — már második éve működik a Győri Városi Könyvtár adyvárosi Petőfi Emlékkönyvtárában. Az általános iskolás gyerekek zenei alafogalmakkal, nagy zeneszerzők híres alkotásaival és zenekari hangszerekkel ismerkednek meg. Nemrég részt vettek a Győri Filharmonikus Zenekar egyik próbáján, két alkalommal kamarazenei hangversenyt is rendeztek részükre; vendégül látták a Budapesti Zeneművészeti Főiskola végzős hallgatóit, máskor neves művészekkel találkoztak és közösen láto-gatták hangversenyeiket. Legutóbb a Győri Filharmonikus Zenekar új karmesterének, Jancsovics Antalnak a bemutatkozó kamarazenei estjén vettek részt. (SZ. É.)

LETÉTI KÖNYVTÁRAT létesített a balatonszabadi-sóstói úttörőtáborban a szünetidőben a paksi nagyközségi és járási könyvtár. E helyen nyolc csoportban nyaralnak a paksi járás tanulói. Az egyelőre háromszáz kötetes könyvtárat úttörők kezelik: jó alkalom ez a könyvtárkezelési ismeretek elsajátítására. (SZ. L.)

ÖTLETPÁLYÁZATOT HÍRDET közművelődési könyvtárosok számára a Magyar Könyvtárosok Egyesülete olvasáskutató és pedagógiai bizottsága, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központ az olvasással kapcsolatos eddigi szociológiai, pszichológiai és pedagógiai kutatások gyakorlati alkalmazására. Az 1—5 gépelt oldal terjedelmű pályaművek minden eddig kipróbált vagy későbbi bevezetésre javasolt módszert elemezhetnek. A felhasználható, jó javaslatok beküldői 100—1000 forint jutalomban részesülnek. A javaslatok beérkezésének határideje: 1976. november 1. Cím: Könyvtártudományi és Módszertani Központ olvasáskutatói osztály. 1827 Budapest, Múzeum u. 3.

Marton László ex librise

A lelemény mozgósítása

Az Írószövetség közgyűlése után

Az Írószövetség május 17—18-án megtartott közgyűlésén sokkal több szó esett a közművelődésről, mint eddig bármikor. Az írásban előre kidolgozott témákban, felhívásokban egyaránt jelen voltak a szövetség közművelődési feladatai. Nincs ebben semmi meglepő, hiszen az Olvasó népert mozgalom indulása óta az effajta tevékenység szervezős része a szövetségi munkának.

Közművelődésünkben évek óta érlelődött az a megújulást ígérő felismerés, hogy ne csupán a művelődési intézményekből kiindulva, hanem elsősorban a művelődők, a műveltséget igénylők szempontjából mérjük fel, s határozzuk meg a tennivalókat. Tehát ne intézménycentrikusan tervezzünk és szervezzünk, hanem a művelődő ember legyen a középpontban.

Ezt a szemléletbeli és módszertani váltást az Írószövetség régóta szorgalmazta, meggyőződve arról, hogy napjainkban szükség van a közművelődés „visszatársadalmasítására”, ahogy azt annak idején Darvas József megfogalmazta. Az olvasók kezdeményező önművelődési igényét kell felkeltenünk és kielégítenünk — ehhez új művelődési formákat, módszereket kikísérleteznünk, majd a beváltakat széles körben elterjeszteni.

A múlt közgyűlés után, 1970-től kezdődően a szövetség vezetősége szívósan törekedett arra, hogy a belső műhelymunka és a külföldi kapcsolatépítés mellett részben kezdeményezésekkel, részben szervezéssel szorosan bekapcsolódjék a közművelődés egyéniség- és közösségformáló, művelődési igényeket serkentő és szolgáló tevékenységébe.

Az MSZMP közművelődési határozata új helyzetet teremtett; igazolta kísérletező törekvéseink helyességét, és feladatunkká tette, hogy területi életünkben még nyomatékosabban és következetesebben hangsúlyozzuk a közművelődési munka követelményeit.

Ebbeli munkánk során ráébredtünk — és ez is hangot kapott a mostani közgyűlésen —, hogy a közművelődés megújulásának, társadalmasításának elemi feltétele: mozgósítanunk kell az emberi leleményt szerte az országban. A legégetőbb feladat tehát az volt, hogy ennek a leleménymozgósításnak néhány hatékony módszerét kidolgozzuk, s rögtön alkalmazzuk is. Világosan látnunk kellett, hogy csak felhívásokkal, publicisztikai írásokkal — bármilyen szépen fogalmazottak is legyenek — nem érünk célt. Szükségesek ezek is, de többre van szükség: az írók személyes jelenlétére a közművelődésben.

Ennek a törekvésnek a jegyében alakult ki és izmosodott meg az elmúlt öt-hat év során az Írószövetség tervszerű és rendszeres együttműködése több megyével, várossal, társadalmi szervezetekkel, mindenek előtt a KISZ-szel, a SZOT-tal és a TOT-tal. Az utóbbi kettővel írásban is rögzítettük közös tennivalóinkat, együttműködési megállapodást kötöttünk.

A megyék, városok és szövetségünk között igen hamar olyan erős és sokoldalú kapcsolatrendszer épült ki — ahol erre lehetőség volt, vidéki csoportjaink közreműködésével —, amelynek jóvoltából új közművelődési hagyományok alapozódtak meg. Sorra veszem a legfontosabbakat:

- az évenként megrendezésre kerülő „Debreceni irodalmi napok”, a „Tokaji író-tábor”, a „Fóti őszt”, a Bács-Kiskun megyei „Könyv- és ifjúság” rendezvény-sorozat;
- a két évenként jelentkező kecskeméti „Szociográfiai tanácskozás”, a „Radnóti Miklós Biennálé” Győrött, az „Ifjúsági irodalom vitafóruma” Szekszárdon.

Ezek a találkozók, viták, rendezvény-sorozatok közművelődési kisugárzásúak akkor is, ha keretükben sajtós műhelykérdésekkel (a kortárs próza, vagy az ifjúsági történelmi regény helyzete); fontos irodalmi hagyományokkal (Móricz, vagy Csokonai); és akkor is, ha általános társadalmi feladatokkal (vidéki ipartelepítés, agglomerációs gondok, üzemekben dolgozó nők helyzete, stb.) foglalkoznak a meghívottak. Azzal is biztosítjuk ezt, hogy nemcsak írók, irodalomtörténészek vannak

jelen egy-egy ilyen találkozón, hanem az adott feladatkör más szakemberei, az irodalmat közvetítők — közöttük könyvtárosok, tanárok — és a befogadók, az olvasók is. Tehát a kibontakozó vita több-kevesebb sikerrel, de mindig többoldalú eszmecserevé szélesedik. Tapasztalataink szerint ez egyik fontos, hatékony módszerévé vált a már említett lelemény-mozgósításnak.

Régebben jobbadán csak a könyvhetek teremtettek szervezett kapcsolatot szövetségünk és a megyék, városok között. Ma is megvan ez az alapozó, rendszeres kapcsolatrendszer, sőt: gazdagodott, például az „Őszi megyei könyvhetek”-kel és a pár éve rohamosan népszerűvé vált „Ifjúsági könyvhetek”-kel.

A mindkét oldalról jelentkező igények lehetővé és szükségessé tették, hogy tágítsuk az együttműködés körét. Világosan bebizonyosodott: szerte az országban az írókat mint közéleti embereket is igénylik, akik a közművelődés dolgaiba közvetlenül is beleszólnak. Ennek az elemi igénynek és az írók nagy részében meglévő, erre irányuló törekvésnek találkozása teremtette meg az új, mozgósító erejű — nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk — mára hagyománnyá vált, közművelődési formák feltételeit.

Érdekes módon alakultak ki szövetségünk és az egyes megyék, városok szoros kapcsolatai. Van, ahol a megyei KISZ-szervezet a társunk (Tolna, Bács-Kiskun megye), van ahol a Hazafias Népfront megyei bizottsága (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár), van ahol a tanács és a művelődési központ (Hajdú-Bihar, Fejér megye). De a könyvtár mindenütt szövetségesünk, s nemcsak egyik, vagy másik, nemcsak az irányító megyei könyvtár, hanem a megyék egész könyvtárhálózata. Sőt, akad olyan megye is, ahol kizárólag a könyvtárakkal tudtunk eddig termékeny kapcsolatokat kialakítani.

Nem túlzás tehát, ha végezetül leírom, amit közgyűlésünk is igazolt, hogy az Írószövetség legcselekvőbb és legteleményesebb társai a közművelődési munkában a könyvtárak. Írótársaim nevében is köszönöm ezt a könyvtárosoknak.

F á b i á n Z o l t á n

Beszélgetés Molnár Gáborral

Százéves tölgyekkel övezett ház a Normafa közelében. Szinte múzeum: a szobák tele hazai, trópusi és belső-ázsiai néprajzi gyűjtések emlékeivel. Akad közöttük messzi tájról származott több ezer esztendősz kultikus tárgy és régi hazai néprajzi különlegesség. A szobákból áradó nyugalommal jól megfér a falakon levő indián íjak, nyilvesszők, harci eszközök sokasága, az indián törzsek egyéb néprajzi tárgyai, amelyek valaha más indulatokat szolgáltak. *Molnár Gábor* szabad-sághegyi otthonában írói munkásságának legújabb statisztikáját böngésszük: megjelent eddig 21 műve hat nyelven, egymillió példányban. Ez az alkotóereje teljében dolgozó 67 éves író életművének eddigi sommázata.

— *Könyveid többsége tulajdonképpen egyetlen téma variációja. A brazil őserdők növény- és állatvilága adja meg bennük az érdekes történetek keretét.*

— Az „egy” téma csak abban az értelmezésben igaz, hogy a színtér többnyire Brazília. Gyermekkorom óta szenvedélyesen érdekel ez az ország. Tömrdek szépsége nyújtja számomra mindazt a sok élményt, amely csakúgy, mint vadonbéli növény- és állatvilága: kimeríthetetlen. Mindig vonzódtam Brazília ősi, erdei népéhez, igyekeztem megismerni az indián törzsek életét. Kívánságom akkor teljesült, amikor csatlakozhattam a Brazíliába induló magyar rovarkutató expedícióhoz. Amazóniában sok

sikeres gyűjtés és vadászat után minden további lehetőségemnek véget vetett egy robbanás, melynek következtében látásomat elvesztettem.

— *A sors éppen attól fosztott meg, ami számodra addig a teremő munkát lehetővé tette. Úrrá lenni a pótolhatatlan veszteségen, ehhez bizonyára óriási akaraterőre lehetett szükséged.*

— Minderre igyekszem válaszolni az *Éjbe zuhant évek* című, 1973-ban megjelent kötetemben, melyben, mondhatni, a másodperc töredékeire bontva írtam le a Tapajos melletti vadonban történt robbanás drámáját. Az első percben tudtam, tudomásul vettem, hogy látásom örökre elveszett. Ott és akkor éppen úgy nem lehetett vitám a rám zuhant, életreszóló és változhatatlan esemény következményeiről, mint ma. A vakság tudomásul vétele, a retentő helyzettel, a koromszín világgal való ismerkedésem azonban nem volt könnyű, nem ment egyik óráról, egyik napról a másikra. Eleinte úgy éreztem, hogy látásommal együtt mindent elvesztettem. Ezt a tudatomban szüntelenül zajló küzdelmet a látott világ szépségének bensőmben történő ismételt visszaidézése, átélése enyhítette. Mintha emlékezve mindent visszanyertem volna. Ilyenkor mindig „visszatérek” Amazónia vadonába, a valaha látott kemény, egyben gyönyörű, élményekkel teli világba, az indián törzsekhez, ottani barátaimhoz. Ez mintha mindenkor segítene, könnyítene is. Az erdei törzsek, népek valamennyien segítőkészek voltak irántam. Így történt ez negyven évvel később is, az 1972. évi újabb amazóniai expedícióm idején, mikor brazil meghívásra ismét eljutottam erdei barátaimhoz, a vadonok mélyén élő indián törzsekhez. Minden erőt igénybe vevő, kemény vállalkozásnak bizonyult a valaha volt, látását veszített erdei gyűjtő útja, aki mint író, vakon tért vissza kedves vadonába, hogy újabb kötetben számoljon be az indián törzsekkel történt találkozásáról. Így született az 1975 végén megjelent *En kedves Amazóniám* című kötetem. Látásom elvesztése óta a legkisebb mértékben sem csökkent érdeklődésem életem apró és nagy dolgai iránt. Végzem a munkámat anélkül, hogy a néprajztudomány művelőjének, régésznek, történésznek vagy éppen szociológusnak vélném magam. Írónak tartom magam olyképpen, hogy aki mindazt, amit átélt, tapasztalt, valaha látott, a maga sajátos módján közvetíti műveiben.

— *Írásaid legtöbbszörében önmagad állsz a középpontban. Igazi, kifejezetten önéletrajzi műved azonban kevés akad.*

— Szoros értelemben vett életrajzi művem voltaképpen eddig kettő jelent meg, egyik a már említett *Éjbe zuhant évek*, a másik az 1972-ben kiadott *Makk és jaguár*. Könyveimben különben gyakoriak az életrajzi elemek, választott műfajom az útleírás lévén, szükségképpen jelen kellennem. Hangsúlyozni kívánom, amikor utazásaim közben távoli tájakon valamiféle tudományos értékű leletre bukkanok, örömmel adom át azokat a tudomány hivatott művelőinek, mivel a többi teendő, a lelet feldolgozása már az ő dolguk. Más téren is így tettem, példa rá zoológiai gyűjteményem. Az elevenen elfogott, hazahozott erdei, vízi óriáskigyókat 1932-ben csakhogy a budapesti Állatkertnek ajándékoztam, mint 1973-ban az amazóniai teknős-párt. A gyűjtemény preparált részét a budapesti Természettudományi Múzeumnak adtam. Mindenkor, így a legutóbbi brazil utazásomat követően is örömmel töltöttem el, hogy a hazahozott amazóniai és mato grossoi gyűjtés eredményét tudományos intézményeinknek ajándékozhattam.

— *Többfelé utaztál az elmúlt esztendőkből, így Mongóliában is többször jártál, s utazásaidról minden esetben művekben számoltál be. Olvasóid hogyan vélekednek a könyveidről?*

— Erre feleletet adnak a jóleső, baráti levelek és az író-olvasó találkozók. Ezek bizonyítják, elértém célomat, sikerült a természet szeretetének bűvkörébe vonni olva-

A jatapui nu-arua indiánok fjával, nyilvesszőjével, 1931-ben

sóimat. Különös örömmel gondolok rá, hogy közöttük igen sok, sőt legtöbb a fiatal, nem hiányzik azonban az idősebb korosztály sem.

— *Sok könyvtárhoz évtizedekre visszanyúló kapcsolat fűz. Mit köszönhetsz a könyvtáraknak, a könyvtárosoknak?*

— Mint minden író, jómagam is rengeteget köszönhetek a könyvtárosoknak, a könyvtáraknak. A művek sorsa, olvasottsága jórészt a könyvtárosokon múlik, mivel általuk jut el a könyv az olvasóhoz. Hivatottan szolgálják a kötetek „életútján” át a közművelődést, a nevelést, az ízlésformálást. A könyvtárosok szerepét kiemelkedő fontosságúnak tartom az író-olvasó találkozók rendezésében, általában a találkozók sikerében. Személy szerint is köszönetemet fejezem ki a könyvtárosoknak lelkes, hozzáértő munkájukért, az olvasók körében elért nagyszerű pedagógiai eredményeikért.

— *Író-olvasó találkozóid száma tudtommal meghaladta az ezret. Egyik alkalommal életelemednek nevezted az olvasókkal történtő találkozásokat.*

— Az író nemcsak ad a találkozókön egybegyűlt hallgatóságnak, hanem rengeteget kap is tőle. Nem egy esetben a feltett kérdések, a feleletek nyomán alakult, fogalmazódott bennem egy-egy új kötet témaköre, vagy éppen egy új útiterv, amelyből később könyv született. Az író-olvasó találkozók hangulata, a résztvevők sokféle kérdése, érdeklődése mindenkor üdítő. Ezért vállalom a némelykor hosszú utat, nem egyszer a külföldre szólító meghívásokat is. Minden meghívás a megbecsülés, az írói munka iránti tisztelet jele.

— *Hogyan összegeznéd életutad fontosabb tapasztalatait?*

— Írói hitvallásom, egyben legfőbb tapasztalásom: az írónak mélységes alázattal kell vállalnia életútja minden küzdelmét, megpróbáltatását. Hitet kell tennie választott hivatása mellett. A haladásba vetett hit, az emberiség, az emberszeretet mellett ki kell állnia a természet szeretetéért is. Ezek nélkül — így érzem — őszintén egyetlen sort sem lehet leírni. A természet bőkezősége, az embernek annyi gyönyörűséget, örömet juttató gazdagsága nem vég nélküli. Ajándékait óvnunk kell, hiszen ezzel önmagunk és utódaink életét védjük.

— *Látom, dolgozószobádban, a nem is egy művedben említett, vagy ötven esztendő előtti öreg Remington táska-írógépből friss, jórészt teleírt papírlap fehérlik. A gép mellett pedig a többi teleírt oldal. Mindez mai termés?*

— Szó szerint. Száguld velem az idő, sietnem kell gondolataim, az egykori történések rögzítésével. Most is ezt teszem, de visszalépve elmúlt századok, évezredek tűnő világába. A valaha élt tudósok hittel, tudással teli, ránk maradt köteteit vallatom. Ezernyi érdekességre, részben ma már tagadott, jelenünk cáfolta, máskor — ez az izgalmas — idő-erősítette momentumokra bukkanok könyvtáramban.

— *Könyvtár? Nem. Inkább mintha a könyvek századok előtti, s jelenünkbe érő múzeuma lenne nálad. A többi muzeális tárgy, emlék szomszédságában, külön helyen őrzött, idő sárgította könyvritkaságok ezek. De folytassuk a beszélgetést saját munkáidról. Mi kerül legközelebb az olvasókhoz?*

— Befejeztem és átadtam kiadómnak *A csendes halál démona* című új kötetem kéziratát. A kétszáz esztendővel ezelőtti Amazónia világába visz ez a történet, amely-

A corumbai ősi, talajszintű sziklavészetek előtt, 1972-ben

ben az indián törzsek hol egymás ellen, hol az aranyra éhes fehérbőrűek „civilizációja” ellen küzdenek. A „csendes halál” voltaképpen a *curare* nevű indián nyílméreg átvitt értelmezése. Ez a méreg gyors, két percen belüli pusztulását okozza az eltalált embernek, erdei vadállatnak. A kötet az indián törzsek világában szerzett néprajzi ismereteim ezernyi adatát közli. A *curare* használatának, hatásának ismertetésén túl például a kultikus győzelmi „trófea”: a zanza, a zsugorított indiánfej néprajzilag hiteles készítési módját is tartalmazza. Ismételten kiemelem, A *csendes halál démonában* szereplő régi, ősi indián törzsi szokások néprajzi szempontból valódiak és javarészt jelenünkben is élnek.

— *További terveid?*

— A következő kötet az ősi időkbe visz, a történet azonban nem a fauna, a flóra nekem annyira kedves világában, hanem, miként a készülő kézirat címe jelzi: *az Évezredek vadonában*... játszódik.

— *Hangoztattad, nem vagy sem néprajzos, sem régész, elhangzott az is, nem vagy nyelvész, „csak” író, közlője mindama hatásoknak, életutad során szerzett tapasztalataidnak, amelyekről műveidben szólsz.*

— Nem is kívánok ennél több lenni. Saját világom betöltésére pontosan elegendő mindaz, amit munkómról vallok. Vállalom a hitem szerinti krónikás egyszerű, szép szerepét. Új munkámban mondákat, regéket idézek — hadd tegyem hozzá — számoztalanul, melyeknek szépsége akkor is gyönyörködtet, ha ezek nem mások, mint — mondjuk — mesék. A rege, a mondavilág alapja azonban mindenkor valamiféle parányi valóság, amelynek igaza évezredek távolán át napjainkig él. Mint említettem, ennek az új kötetnek az *Évezredek vadonában* címet adom. Valójában az idő vadonába lépek vissza, onnan merítem, veszem a történeteket.

Pál Ottó

M Ű V E I

Kalandok a braziliai őserdőben, 1940
A kutyafejű szikla, 1942
Ry-ke a Mato Grosso ősvadonában, 1944
Magyar–portugál szótár és nyelvtan, 1948
Az őriáskigyók földjén, 1955
Jaguárországban, 1960
A fehér arany vadonában, 1961
Pálmakunyhó az őserdőben, 1963
Ahol az ősvény véget ér, 1964
Négyen a vadonban, 1966
Egymillió hős országá, 1966

A dzsungel doktora, 1967
Barátom, a vadon, 1967
Holdárnyékban az őserdő, 1967
Horgászom az Amazonason, 1968
Biborviskó, 1969
Négy hágó sziklavadonában, 1970 (Hegyi Margit társszerzővel)
Gyémántmosók, 1972
Makk és jaguár, 1972
Ejbe zuhant évek, 1973
En kedves Amazóniám, 1975

Olvasók és könyvtárosok pályázata

Pályázatot hirdetett a Szabolcs-Szatmár megyei SZMT Központi Könyvtár a megye 75 szakszervezeti könyvtárt tömörítő hálózatának olvasói és könyvtárosai számára.

„Az igazat mondd, ne csak a valódit!” című pályázat az elmúlt ötven év könyvterméséből húsz műre hívja fel a figyelmet, s az olvasók két kategóriában versenghetnek: a húsz műből kiválaszthatnak hatot, s elolvasásuk után könyvenként 5–5 kérdésre válaszolnak; a hibátlan válaszokat adók közül sorsolással döntenek el a tíz nyertes sorrendjét. A második pályázati formában a résztvevők a húsz könyvből csak egyet választhatnak ki, s annak szereplőiről, cselekményéről írják meg véleményüket, gondolataikat. A díjak — könyvek, könyvvásárlási utalványok — megkegyeznek az első kategória

díjaival. A különdíj, a kétszemélyes SZOT-beutaló elnyeréséhez pedig mindkét kategóriában sikeresen kell szerepelni. A pályamunkák beküldési határideje december 31., az eredményhirdetésre 1977 márciusában kerül sor.

A *könyvtárosok* versenyfeladata: növeljék az olvasók — főleg a munkásolvasók — és a kölcsönzött kötetek számát, és minél több olvasót vonjanak be „Az igazat mondd, ne csak a valódit!” című olvasómozgalomba, rendezzenek író-olvasó találkozókat, irodalmi esteket. Munkájukat az 1976. évi statisztika és az olvasói pályázatok alapján értékeli. A három legjobb jutalma üdülési beutaló, illetve könyvvásárlási utalvány. Az eredményhirdetés ugyancsak 1977 márciusában lesz.

Lengyel József:

Kötelezni: nem

Megszerettetni: igen

Lengyel József Kossuth-díjas író 1896. augusztus 4-én született. Az egy éve elhunyt kiváló íróra emlékeztetve közöljük az Irodalomtörténeti Szemle szerkesztőségének körkérdésére válaszul írt cikkét, mely Az őszinteség lépcsőin c. (1974. Magvető) gyűjteményes kötetében jelent meg.

Igen tisztelt Tanár Úr!

Nagy megtiszteltetés, hogy az Igéző és Oldás és kötés című írásaimat a gimnázium IV. osztályában „tantervileg kötelezően elemzik”.

De nem hallgathatom el, hogy félek az elemzéstől. Pontosabban, nem is annyira az elemzéstől félek, mint inkább az akármilyen kicsi, de mégis talán létező népszerűségemet félttem, melyet kétféle veszedelem fenyegethet.

Az elemzés — melynek menetét, bevallom, nem ismerem —, azt hiszem, a kisebbik veszedelem.

Attól félek — Önök tudják, okkal vagy ok nélkül —, hogy az iskolai interpretáció alapján tanító célzatúnak tekinti írásaimat, pedig azok lényegükben evokatívák, és információközlésük nem egyetlen síkon történik. Az elemzésre kerülő Igéző nem egyszerűen „a munka dicsérete”. Az igazságtalanságról, a hontalanságról is szól. És például a dresszuráról (nemcsak a kutya, de a lovak kapcsán) információkat közvetít, melyek a manipulációra is bizonyos aspektust nyitnak. Az ilyen többrétűség — melytől mi sem áll távolabb, mint a rossz értelemben vett kétértelműség

— szerintem az irodalomnak az a fajta különossége, mely a tudományban elérhetetlen. Ez nem csupán az író szándékából, hanem más, igen nagyszámú és különböző származású tényezőkből is ered. Ugyanakkor az irodalmi mű rezonanciát képes kiváltani olyanokból is, akik a műből kapják először a számukra eddig ismeretlen — és íme, most ismerősnek érzett — információt.

Szerencsére, az én frásaimnak van cselekménynek nevezhető — a most divatos irodalomkritikusoknál „alkatrész”-nek nevezett —, el is mondható váza. Ez a ma nem egészen divatos — feltehetőleg újra és újra „divatossá” váló — cselekmény megkönynyíti az elemzést. Talán lesznek olyan diákjai, akik majd úgy találják, hogy az Igéző és az Oldás és kötés arról is szól, ami az ő saját ügyük.

A „tantervileg kötelező elemzés” minőségénél, mely maga is javítható, és melyen az osztály összetétele szerint a tanárnak mindig javítóan kell változtatni, sokkal inkább aggasztó, hogy ezek az elemzések kötelezőek. Az a tény, hogy a gyerekeknek a gimnáziumban, pontosan IV. osztályos korukban muszáj „bemagolni”, vagy mondjuk enyhébben, tudni az L. J.-ről szóló elemzést.

Engedje meg Tanár Úr, hogy személyes élményeimre hivatkozzam. A görög-római klasszikusokat a középiskola úgy megutáltatta velem, hogy több évtizednek kellett elmúlni, míg végre élvezni is tudtam őket. Szégyellem (és tudom, hogy ebből csak nekem lett károm), hogy Eötvös József műveit mind a mai napig nem olvastam. Mert mikor kellett volna, nem volt erőm Eötvös olvasására, pedig hát én erősen az irodalom felé orientálódó érdeklődésű gyerek voltam. De ez az érdeklődés akkor éppen a János vitéz-t, Nick Carter-t és Shakespeare-t — együtt és összevissza — kívánta.

Készséggel elismerem, hogy az irodalomtanítás módszere ma sok tekintetben vagy talán minden tekintetben jobb, mint volt több mint fél évszázaddal ezelőtt. Noha akkor is voltak nagyszerű tanárok! De akármilyen jó a tanterv, sőt a tanár is, nem

lehet nem érteni vagy nem tudomásul venni, hogy vannak és lesznek IV. osztályosok, akiknek már nem kell, még nem kell vagy soha életükben nem kell L. J. írása, de mindazonáltal igen kiváló mérnökök, orvosok, matematikusok, piackutatók stb., stb. lesznek vagy lehetnének; és ami ennél fontosabb, nagyon tisztességes emberek.

Ami aggaszt, az, hogy ezek a leendő szakemberek és tisztességes emberek, egy azelőtt soha nem érzett nyomás alatt élnek. Mert még csak nem is elég, hogy úgyahogy átcúszszanak a vizsgán, hanem az irodalom nem-tudása — sőt már a közepes tudása is — az egyetemi felvételhez szükséges pontszámokat rontja . . .

Kereken kimondom: én nem tudnám jó lelkiismerettel elviselni, hogy pl. az Oldás és kötés vagy az Igézó nem-tudása következtében gyerekek az egyetemi felvételhez megkívánt pontszámból akár egyet is elveszítsenek! Nemcsak a talán hivatásától eltérített, potenciális nagy matematikus miatt irtózom ettől, de saját, jól felfogott, önző érdekemből is. Félek, hogy ekképpen egy nagyszerű és az átlagost felülmúló olvasót veszíthetek el, például ezt a matematikust. A jövőben ugyanis az embereknek több idejük lesz, vagy — fogalmazzunk óvatosabban — lehet az olvasásra, mint a mai embereknek . . .

Igazából csak az lesz olvasó, aki önként olvas, saját kívánságának engedve. Az iskola tehát igen gyengéd kézzel, palántázó ésszel irányítsa az olvasást. Szerettesse meg az olvasást, de ne nyomja szigorúan és követelődően a gyerek kezébe a könyvet. Irtózom a muszájtól! Bevallom: én valamikor „a kíméletlen jóra törekvő” kívántam volna lenni. De azt tapasztaltam — kis és nagy dolgokban egyaránt —, hogy a „muszáj” módszere végső soron célját téveszti. Nehezen és jó későn, nem iskolában, nem „fejtagító” szemináriumban tanultam ezt, de jól megtanultam. Erőszakkal semmilyen területen sem érhetünk el sikert, mint néha gondoljuk vagy gondoltuk; az irodalom megszerettetésére pedig egyenesen alkalmatlan. És ne feledjük el, hogy sok IV. osztályos gimnazistát — mint már említettem — csak a matematika vagy a fizika érdekli, vagy az irodalomból, mondjuk nem éppen L. J., vagy X. Y. A pontszám megszerzésén kívül is sokféle gondjuk van. Például pubertásuknak nem lekecsinylendő problémái. És éppen a legjobbaknál saját életcéljuk keresésének gondoljai, és — ne tessék túlzottnak látni a szót — a tizennyolc éveseket filozófiai nézeteik kialakítása vagy legalábbis erre irányuló kísérleteik is lekötik.

Abban nyilván egyezik a véleményünk: a gyerekeknek, hogy IV. gimnáziumig eljusson, már kisiskolás korában el kell sajátítani meghatározható tudásanyagot. Egyszeregy, írás-olvasás, természetrajz nélkül nincs később matematika, természettudomány, irodalom és történelem sem. Az alapvető, elemi fokú tudásanyag oly szükséges — egyénileg és társadalmilag egyaránt —, mint csecsemőkorban a himlő- és gyermekbénulás elleni oltás, vagy az anyák tanítása, akik anyanyelvünkre oktatnak bennünket. Később, a szükség szerint, még más oltások is kellenek. De minél inkább fejlődik az ifjú ember, már nemcsak vagy nem elsősorban a tudásanyag fejbe tömése a legfontosabb, hanem a szellem befogadóképességének nyitva tartása. Amit nevezhetünk: a matematika megszerettetésének, a fizika megszerettetésének, a történelem vagy irodalom megszerettetésének. Nem folytatom a felsorolást. A pedagógus örökletének titka a tudományok megszerettetése. Nagyon nagy és nehézségében szép feladat ez, mely összességében a bölcsesség szeretetéhez vezet a tudományok szeretetére irányított tanítványt. Ezt sugározza magából minden jól tanított „tananyag”. A jól válaszoló tanító és a jól kérdező tanítvány egységet alkot a jól tanító tanárral és az ő jól felelő tanítványával. És ez több kell hogy legyen, mint a tudás adta hatalom kapása és birtokba adása, mert ez — filozófia.

Őn, igen tisztelt Tanár Úr, aki egy ilyen cikket is elolvas, bizonyára a munkájukat szerető, lelkiismeretes tanárok közé tartozik. Kérem, tájékoztassa a gyerekeket az írásaimban található információs anyagról. Legfeljebb egészítse ki a Szende—Károly—Soltész kis könyvében (A szép magyar nyelv) található példákat még egy-kettővel. De ne dicsérjen. Mert félok, hogy a gyerekek, akikben oly erős az emberiséget előrevívő jó tulajdonság: a kételkedés, az ellenkezés örögdétől — szerintem angyaltól — ösztökélve megmakacsolják magukat, és viszolygást vált ki bennük a feldicsért mű.

Egy rossz tanártól pedig azt kérném: „Szídjon, Tanár Úr! Ennél jobbat nem is tehet!” Mert rossz tanárok szidalmi legalább annyit használtak például Adynak, mint az értők kis táborának dicsérete. Ebben szintén régi tapasztalataimra hivatkozhatom.

Vasvári Pál

1826—1849

Vasvári Pál (eredeti nevén Fejér Pál) Petőfi tündöklő alakja mellett halványabb, de ugyanazon eszményekért hevílő egyénisége volt az 1848-as magyar márciusnak. Amikor a tizenkét pontot együtt fogalmazták Petőfi Dohány utcai lakásán, Vasvári törös botja Bécs felé esett: jó jel — mondták egymásnak.

Vasvári Pál Tiszavasvárin született százötven éve, 1826. július 14-én. 1849. július 5-én, 23 éves korában már hősi halott volt. A pesti egyetemen Horváth István biztatására kezdett a történettudományokkal foglalkozni, és csakhamar a magyar történettudomány nagy ígérését látták benne. 1847-ben Teleki Blanka leánynevelő intézetének tanára. Szellemi hatása nem csekély mind Teleki Blankára, mind tanártársára, Leövey Klárára. Már ekkor követelte a jobbágyság megszüntetését. Történelemszemléletére a francia felvilágosodás írói, továbbá Michelet, Lamennais, Louis Blanc és Cabet hatottak erősen. Írásait szenvedélyes pártos fűtötte. Történeti és politikai munkák mellett szépirodalmi műveket is írt pályája kezdetén Sali bánk néven az irodalmi lapokba.

1847-ben benyújtotta a Kisfaludy Társaság pályázatára *Zrinyi Miklós, a költő* című tanulmányát, mellyel díjat is nyert, s közben dolgozott a *Történeti névtáron*,

mely 1848-ban került ki a nyomdából. De igazán csak jegyzőfűzetének vallhatta meg legbensőbb gondolatait. Így egy helyütt azt is, hogy ő óhajt a „magyar Marat” lenni.

A választójog áprilisi vitájában leszögezte, hogy a szabadság élvezetét „nemzeti tekintettől föltételezni” nem lehet és nem szabad. Petőfi, Vasvári és a többi márciusi ifjú érdeme, hogy a különlegesen nehéz viszonyok között őszintén törekedtek a szomszéd népekkel való egyetértésre.

Ügyszólván egyedül küzdött a céhlegények akkor még csekély számú csoportjának érdekeiért. Március 16-án a Közcseudi Bizottmány tagjává választották, majd titkár lett a pénzügyminisztériumban.

1848 szeptemberében honvédhadnagy, 1849 júniusától több szabadcsapatot szervez, majd őrnagyi rangban a Rákóczi-szabadcsapat vezetője. Az erdélyi harcokban, Funtinelli fennsíkján esett el. Emlékét kegyelettel jelölte meg a magyar ifjúság a Nemzeti Múzeum lépcsőjének párkányán.

Válogatott politikai írásai (Fekete Sándor szerkesztésében) 1948-ban, Válogatott írásai pedig 1956-ban jelentek meg.

Katona Jenő

HAZAI UTAZÁSOK címmel magyarországi útikönyvek válogatott bibliográfiája jelent meg a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár és a Komárom megyei Idegenforgalmi Hivatal közös vállalkozásában. A tetszetős füzet szép kiállításban, jó papíron, vonzó rajzokkal, kiválóan olvasható sokszorosítással 1000 példányban készült. Az összeállító, Kreitler Imréné, az ország egy-egy tájegységéről, városáról, az itt található nevezetes műemlékekről szóló jelesebb könyvekből válogat, s az ajánlott műveket a Magyarország útikönyv szerkeszti felépítése alapján csoportosítja (a nagyobb tájegységet átfogó munkáktól a részekkel foglalkozók felé haladva). A Komárom megyéről szóló ki-

adványok külön fejezetet kaptak, s ez bővebb a többinél, mert néhány fontosabb honismereti munkát is felsorol. A kiadványt hangulatkeltő vers- és próza-

idézetek színesítik, egyszerre ébresztvén kedvet utazáshoz és olvasáshoz.

NAGY LÁSZLÓ LÁZÁR grafikusművész ex libriseiből rendezett kiállítást a Pápai Városi Könyvtár, s ehhez szépen illusztrált katalógust bocsátott ki kisgrafikai fűzetsorozatának első számaként a Veszprémi Megyei Könyvtár. A hazai és külföldi kiállításokon sok elismerést aratott, Cegléden élő művész Veszprém megye tájait több könyvgyűjtőknek készített ex libriseket; bemutatásával a pápai könyvtár nemcsak művész és táj kapcsolatát erősítette, de népművelő feladatát is végzett: az olvasók figyelmét a kisgrafikára irányította.

Nagy László Lázár ex librise

Napjainkról — négy műfajban

Immár hagyományosan négy antológia: a Szép versek, a Körkép, a Rivalda és az Írószemmel ad nagy vonalakban áttekintést a magyar irodalom éves terméséről. Mind a négynek hagyománya van, mind a négyet érdeklődés övezi. E kötetek életünk művészi dokumentumai, jelenkorunk tükrői. A költemények, elbeszélések, drámák és riportok a magyar társadalom és a magyar szellemi élet gondolkodásáról és közérzetéről tájékoztatnak. Időről időre érdemes e tükrökbe pillantani.

Szép versek 1975

Nyolcvanhárom költő kettőszázharminchárom verse: egy mondatban ennyi a népszerű antológiásorozat idei kötetének mérlege. Új szerkesztője: *Bata Imre* szigorral, megfontoltan válogatott, s szigora mindenképpen a vállalkozás előnyére vált: a kötet karcsúbb, egyszersmind egységesebb lett. Az új kötet hitelesen mutatja a magyar líra mai helyzetét, törekvéseit, 1975-ös állapotát.

E helyzetnek nyomban szembeszökő vonása, hogy a mai magyar verset nem a hagyományos „szépség” igénye élteti. Éppen a legjellegzetesebb és legjelentősebb költemények, Illyés Gyula, Vas István, Zelk Zoltán, Juhász Ferenc, Nagy László vagy Csoóri Sándor versei tanúsítják, hogy korunk magyar verseinek, inkább a gondolati erő, a belső küzdelem a vezérlő elve. És az erő vagy a küzdelem kifejezése érdekében gyakran lemond a harmóniáról, a látványos képekről, a forma és a fogalmazás szép arányairól. Illetve a „szép vers” csak abban az értelemben lesz érvényes fogalom, amilyen értelmet József Attila adott a „szépnek”, a „szép szónak”. »Szép szó« magyarul nem fölcicmázott kifejezést, hanem testet öltött *érvet* jelent”. Ezt a „szépséget” szolgálja és fejezi ki napjaink magyar költészete is.

Az antológiában helyet kaptak mai költészetünk fiatalabb nemzedékei és korosztályai is, méltán, hiszen ma már felzárkóztak a fiatalabbak az idősebbek mellé. Évekkel korábban csak mutatóban, nemzedékük szerény követeként voltak jelen abban a nagynevű körben, amit a magyar költészet derékhada jelentett. Ma már természetes helyük és szerepük van olyan költőknek, mint Ágh István, Baranyi Ferenc, Bella István, Dobai Péter, Hatvani Dániel, Kiss Anna, Kiss Benedek, Oravecz Imre, Parancs János, Ratkó József, Szepesi Attila, Takács Zsuzsa, Tóth Bálint, Utassy József vagy Veress Miklós. Lassanként rájuk hárulnak a derékhad feladatai, nekik kell képviselniük és gazdagítaniuk a hétvésszázados magyar líra folyamatát.

Körkép 76

A *Körkép 76* huszonhárom mai magyar elbeszélést gyűjt össze: Bárány Tamás, Bereményi Géza, Csurka István, Galgóczi Erzsébet, Hernádi Gyula, Illés Endre, Kardos G. György, Karinthy Ferenc, Kolozsvári Grandpierre Emil, Marosi Gyula, Mándy Iván, Mesterházi Lajos, Sötér István és mások műveit. Érezhető, hogy a szerkesztő *Sik Csaba* nemcsak színvonalas gyűjtemény összeállítására, hanem változatosságra is törekedett.

A gyűjtemény valóban változatos. Galgóczi Erzsébet novellája: a *Halottbúcsúztató* mintha irodalmi riport lenne. Az író nő hazalátogat szülőfalujába, egy ismerőssel beszédbe elegyedik, hallgatja a falu életének újabb eseményeit. Tragikus történetről értesül: egy öregember, menekülve a családi zsarnokság elől, lázadni próbál, aztán felakasztja magát. A szűkszavú előadás emberi tragédiára nyit ablakot. Mértéktartó, szinte dokumentarista ábrázolás és a szemünk láttára megnyíló tragikus örvény: valójában ez az az írói világ, amelynek Galgóczi mindinkább mesteri birtokosa. Egy másik változat Sötér István *Piros pünkösdi* című elbeszélésében ölt alakot, amely akár „tényirodalomnak”, modern dokumentumnak is felfogható: a világhírű magyar nyelv- és irodalomtudósnak, a nemrég elhunyt Lotz Jánosnak állít emléket. A valóságos hős és a valóságos környezet ábrázolása mégis általánosabb jelentést kap. Sötér István a tudománnyal birkózó tudós és a hazájától távol élő ember (Lotz János amerikai egyetem tanára volt) emberi sorsát, drámáját és állandó küzdelmét ábrázolja. A valóság

hiteles, riporterejű bemutatásának szándékával született Kardos G. György *Hódítók* című írása is, amely valójában egy készülő regénynek, az Új Írásban részleteiben közölt A történet vége című műnek egyik, önmagában is megálló fejezete. A regény az Avraham Bogatir hét napja című népszerű kisregény világában játszódik: az angol gyarmati uralom alól felszabaduló Palesztinát, az arab—izraeli fegyveres konfliktusok kezdeti szakaszát mutatja be. Személyes hittel szól a történet, egyszersmind általános tanulsággal: a nemzeté szerveződés kollektív gyötrelmét, az egymással szembe állított népek közös tragédiáját festi elénk.

A novellák egy másik csoportja nem a valóság elemi világát ábrázolja, hanem groteszk, ironikus, esetleg fantasztiikus történetek révén próbálja megközelíteni, kifürkészni a valóság rejtett összefüggéseit, titkos törvényszerűségeit. Ilyen mindenekelőtt Hernádi Gyula szírirealisztikus képzelettel megírt novellája, az *Utolsó ítélet*. Látomása az „utolsó ítéletről”, a világ pusztulásáról minden ironikus vagy groteszk felhangja ellenére szorongató. A groteszk egy másik, játékosabb és derűsebb változata érvényesül néhány fiatalabb elbeszélő írásában, így Bereményi Géza *Műdal*, Temesi Ferenc *Történet, ami sehogy sem tetszett K.-nak* és Vámos Miklós *Váltás* című novellájában. E novellák a mai fiatalok köznapai életéről, tájékozódásáról és helykereséséről adnak számot, játékos iróniával ábrázolva a fiatalabb nemzedék és az idősebbek kapcsolatát, az ifjúság olykor szertelen próbálkozásait. Örvedetes, hogy a *Körkép 76* mennyi tehetséges fiatal író, (az említettek mellett Csaplár Vilmos, Marosi Gyula, Ördögh Szilveszter, Simonffy András) vonultatott fel.

Az elbeszélő változatok persze szaporíthatók lennének, hiszen csak néhány novellára utalhattunk a huszonhárom közül. Erezhető, hogy a kötet szerzői kísérleteznek, a maguk sajátos művészi egyéniségét szeretnék fokozottabb mértékben kifejezni — innen ered a változatok gazdagsága is. A kísérletezés mindenképpen azt jelenti, hogy prózairodalmunknak vannak tartalékai. S ki tudja, nem állunk-e ismét egy újabb fejlődés előtt?

Rivalda 74—75

Két esztendő magyar drámaterméséből válogat a *Rivalda 74—75* című kötet. Még emlékezünk azokra a panaszokra, amelyek évekkel korábban a színpadképes magyar drámákat hiányolták. Nos, az új drámai antológia azt igazolja, hogy irodalmunk sokat tett a színházi igények kielégítéséért. E kötetben is a gazdagság és változatosság ötlük szemünkbe. Hernádi Gyula műve: a *Vérkeresztés* igazi politikai dráma, amely az 1912-es „véres csütörtök” eseményeit idézve a magyar munkásmozgalom névtelen hőseinek állít emléket. Illés Endre *Egyszárnyú madarak* című színműve a képzelet birodalmában játszódik, mesejáték felnőttek számára. Illyés Gyula *Dupla vagy semmi, azaz két életet vagy egyet se* című drámája izgalmas történetben keresi az emberi élet és vállalkozás értelmét. Karinthy Ferenc *Hetvenes évek* című darabja a fiatalok és idősebbek nemzedéki összeütközését állítja színpadra, pergő cselekménnyel, szópárbaj számba menő dialógusokkal. Kocsis Istvánnak, a fiatal kolozsvári drámaírónak *Maggellán* című drámája a történelembé beleszóló nagy emberi egyéniség és környezetének viszonyát boncolgatja, modern kérdéseket fogalmazva meg a történelmi díszletek között: a földgolyó első körülhajózásának kalandos történetében. Németh László *VII. Gergely-e* ugyan nem most, hanem jóval korábban keletkezett, de szintén az egyéniség és a történelem kapcsolatát boncolgatja. Raffai Sarolta *Vasderese* a köznapai élet tragikus összeütközéseit ábrázolja. Végül Sánta Ferenc *Húsz órája* az ismert regény színpadi változata.

A válogatás a magyar drámairodalom jelenét világítja meg, egyszersmind arra is felhívja a figyelmet, milyen szerepet töltenek be a magyar színházak a drámai műfaj gondozásában. Különösen a vidéki színházakat illeti dicséret, amelyek következetes szervező munkával és sikeres előadásokkal szolgálják az új magyar dráma ügyét.

Írószemmel

Az *Írószemmel* 1975 című válogatás az elmúlt esztendő irodalmi riportjait gyűjti össze. Nemes György, a válogatás szerkesztője hetilapokból és folyóiratokból, elsősorban az *Élet és Irodalom* riportoldaláról válogatott. A kötet anyaga, hasonlóan az eddigi gyűjteményekhez azt bizonyítja, hogy az irodalmi riportműfaj továbbra is vállalja a magyar társadalom gondjainak felmérését. Ebben az antológiában is változatos anyaggal találkozunk; szocialista brigádokról, a munkások és a műszakiak, a munkások és a vezetők viszonyáról, a munkafegyelem helyzetéről, a paraszti élet történelmi változásáról, a közművelődésről, az alkoholizmusról, az oktatás gondjairól és a jövőendő nemzedékek helyzetéről olvashatunk írásokat. A válogatás jól mutatja a mai magyar irodalmi riport általánosabb törekvéseit, műfaji változatait, egyszersmind azonban

rámutat a műfaj problémáira is. Az irodalmi riport hagyományai művelődésünkben igen fontosak. Társadalmunk helyzetét, az egyes rétegek megoldásra váró gondjait nagyon gyakran az irodalmi riport is segített felszínre hozni. Időközben azonban olyan megoldások is kialakultak, amelyek leegyszerűsítik a valóság problémáit. Néhány gépelt oldalon ugyam is nehéz lehet a teljességükben megközelíteni társadalmunk gondjait. A rövid riport csak akkor töltheti be feladatát, ha az elemző vizsgálatban és ábrázolásban részt vevő írói személyiség mintegy művészi kvalitásával ad szélesebb körű jelentést és elevenebb hitelességet az anyag feldolgozásának. Ilyenek például Fekete Gyula, Lázár Ervin és Rákossy Gergely riportjai.

Pomogáts Béla

AZ ISMERTETETT KÖNYVEK

Szép versek 1975. Szerk. Bata Imre. 1976. Magvető
Körkép 76. Szerk. Sik Csaba. 1976. Magvető
Rivalda 74—75. Nyolc magyar színmű. Szerk. Kardos György. 1976. Magvető
Írószemmel 1975. Szerk. Nemes György. 1976. Kossuth

Arisztotelész: Eudemoszi etika. Nagy etika

Az időszámításunk előtt 384 és 322 között élt Arisztotelésznek, az antikvitás legjelesebb gondolkodójának neve alatt három erkölcstani mű — a *Nikomakhoszi etika*, az *Eudemoszi etika* és a *Nagy etika* — maradt az utókorra. Közülük az elsőt már régebben kiadták magyarul, a másik kettőt azonban — egy kötetben — csupán most veheti először kezébe a hazai olvasó. Míg a *Nikomakhoszi etikát* és az *Eudemoszi etikát* a tudósok Arisztotelész saját alkotásának tekintik, addig a *Nagy etika* eredetéről még ma is viták folynak (egyes kutatók szerint feltehető, hogy valamelyik követője írta). Am a szerző kilétének bizonytalansága jelen esetben nem különösebben zavaró, mert a mű tartalmi szempontból teljes egészében az arisztotelészi filozófiára épül.

Mivel az ókorban a társadalmi szempontból oly fontos erkölcsi kérdések tudományos elemzésében Arisztotelész jutott legmesszebbre, és az első rendszeres etika megteremtése az ő nevéhez fűződik, érdemes felidézni a két *Etikát*, illetve — általánosabban fogalmazva — az arisztotelészi erkölcstan alapvonásait.

Arisztotelész szembefordult a korabeli vallás és hétköznapi tudat ama nézetével, amely szerint az erkölcs transzcendens szférából fakad, és az egész realitás, mindenekelőtt az emberi világ felett isteni gondviselés munkál. Az 5. századi szofisták racionális-evilági szemléletéhez kötődve az etikum területéről mindenemű transzcendens tényezőt kiiktatott, és az erkölcsöt autonóm emberi képződménynek tekintette. Szerinte az ember zóon politikon (azaz közösségi lény) és az erkölcs csak társadalomban keletkezhet és funkcionálhat. Erről az elméleti

alapról kiindulva aztán részletekbe menő harcot folytatott Platón szélsőséges etikai idealizmusa ellen, amely szerint van valamiféle önmagában vett, a földi halandók erkölcsiségének transzcendens forrásául szolgáló abszolút jó. Arisztotelész mesterével, Platónnal szemben leszögezte: a jóról csak az emberrel, csak az emberi tettekkel kapcsolatban lehet beszélni.

Az emberi világra alapozó arisztotelészi etikának igen komoly érdeme, hogy leküzdötte a szókratészi erkölcstan egyik nagyon lényeges fogyatékoságát: Szókratész ugyanis az erényt a tudással azonosítva úgy vélte, hogy a jó ismeretéből elkerülhetetlenül következik a jó cselekvése is. Am Arisztotelész éleselméjű gondolkodóként a gyakorlati élet tényeiből indult ki, tehát világosan látta, hogy az ember tetteit nemcsak a tudás, hanem sok más tényező is befolyásolja. (Ha ismerem is a jót, nem feltétlenül teszem azt: előfordulhat például, hogy gyáván viselkedem, noha tudom, mi a bátorság.)

Ezen a ponton merült föl Arisztotelész előtt a kérdés: mi módon érhető el, hogy az emberek erényesek legyenek, hogy a felismert jó szellemében cselekedjenek? Válasza: az egyéneket szoktatni kell a tisztességes magatartáshoz, míg az belső készletésükké válik. Igen ám, de ki lássa el ezt a munkát? Másként fogalmazva: kinek a kezébe kell letenni a nevelés ügyét? Talán a családjába? A válasz, amelyet Arisztotelész az említett kérdésekre adott, igen figyelemre méltó. Az erkölcstan — hirdette — a politika (vagyis a társadalomtudomány) része, az egyéneket pedig magának az államnak kell elsődlegesen nevelnie. Úgy vélte: a fia-

talokat csecsemőkortól kezdve a polisznak, a közösségnek kell formálnia, és ebben az emberalakításban a család csak másodlagos szerepet játszhat.

Az elmondottakból kitűnik, hogy Arisztotelész a szofistákkal, Szókratésszal és Platónnal együtt nevelhetőnek tartotta az embert. Többször is hangsúlyozta, rajtunk múlik, hogy erényes vagy tisztességtelen emberré válunk-e. Am azt is látja, hogy az emberformálásnak bizonyos természeti korlátai vannak. Tudja, hogy némely születési adottság fölött a nevelésnek nincs hatalma. Mentés volt tehát azoktól az etikai túlzásoktól, amelyek már Szókratésznél előfordultak, majd pedig a hellenizmus több gondolkodójánál is megtalálhatók, s amelyek szerint az ember erkölcsének alakítása abszolút módon lehetséges. A nevelés lehetőségének korlátozott voltát elismerve, az olyan erényes egyéniség kibontakoztatását tűzte ki célul, aki tudja fekezni árthatmas utakra vivő vágyait. Ezt tekintette legfontosabbnak. Tisztában volt vele, hogy az esztelen szenvedély éppoly veszedelmes, mint a részegség. De az érzelmi szférából fakadó indulatokat mégsem akarta kiirtani — tudta, hogy ezek az emberi lény elválaszthatatlan sajátosságai —, hanem az ész, a belátás irányítása alá helyezve, civilizálni igyekezett őket. Ilyképpen aztán olyan nézetet fogalmazott meg, amely a későbbiek során számos gondolkodónál, többek közt Epikurosznál, a sztoikusoknál, Spinozánál, a francia materialistáknál és Hegelnél is előfordult.

Arisztotelész műveiben fölvetette a kérdést: mi az emberi boldogság? — és az élet részletes vizsgálatával kereste rá a választ. Álláspontja: az ember élőlény, s mint ilyen a fájdalom elkerülésére, illetve az öröm megszerzésére törekszik. Az askézist hirdető püthagoreusokkal szemben elfogadta az egyén boldogságához hozzájáruló, s a mások érdekeivel nem ellentétes gyönyöröket. Megállapította, hogy a boldogsághoz a külső és a testi javak (például a vagyon, az egészséges termet) éppúgy szükségesek, mint a lelki javak. Az utóbbiakat azonban az előbbieknél többre tartotta, és úgy vélte, hogy ezeknek kell a legfontosabb emberi örömforrásoknak lenniük. Számára azonban a boldogságot nem a pillanatnyi gyönyör, hanem a tartós jólét jelentette, amelyet akkor érhetünk el, ha cselekedeteinkben kerüljük a szélsőséges magatartásformákat és velük szemben a középutat választjuk. Egy konkrét példán bemutatva: erényesek, boldogok akkor lehetünk, ha sem gyáván, sem vakmerőn, hanem bátran viselkedünk. Ez a pozitív tartalmú boldogságtan a legszervezesebben kapcsolódik az arisztotelészi filozófia egészéhez.

Míg ugyanis Platón valamiféle transzcendens szféra tökéletlen-értéktelen utánzatának tekintette világunkat, az ember igazi létformájának a halál utáni életet tartotta, s a testet a halhatatlan lélek ideiglenes börtönének vélte, addig Arisztotelész nem akart a világ realitásától menekülni, hanem csodálattal tekintett rá, tudományos kutatásra méltó dolgot látott benne és az emberi boldogsághoz szükséges javak forrásaként értékelte.

A morál általános sajátosságait elemezve, igyekezett tisztázni minden kor nagy erkölcsi kérdését: a tettekről vajon az őket előidéző szándék vagy pedig a belőlük fakadó következmény alapján mondjunk-e ítéletet? Ő elsődlegesen a szándékot tekintette a véleményalkotás fő meghatározójának, ám megjegyezte: a szándék nem lehet a cselekedet megítélésének kizárólagos fokmérője. A másik ember bensőjébe közvetlenül nem pillanthatunk bele, nem tudhatjuk meg bizonyosan, milyen cél készítette őt a cselekvésre, s így — csupán a következményt ismerve — az esetek többségében mások tetteiről csak a mindenkori eredmény alapján ítéelkezhetünk.

Szólnunk kell arról is, milyen szociális tartalom hordozója az észbeli ügyességet és az erkölcsösséget egymástól árnyaltan elválasztó, önmagunk megismerésének fontosságát az erényesség elérése szempontjából hangoztató arisztotelészi etika? Míg az időszámításunk előtti 5. és 4. század több szofistája, cinikus gondolkodója általános humanizmust hirdetett, addig Arisztotelész mesteréhez — Platónhoz — hasonlóan a rabszolgatartói érdekek erkölcsi szöszelője volt. Szerinte a rabszolga természeti-biológiai okok miatt alacsonyabb rendű, mint a szabad ember,

Imets László ex librise

s voltaképpen nem más mint élő szerzőszám, amely csupán ural parancsának fizikai teljesítésére képes. Nyíltan kimondta, hogy az igazságos eljárás más a rabszolgák, mint a szabadok esetében; s ha az előbbieket az utóbbiakkal szemben valami rosszat követnek el, többszörösen kell bünhődniük. Mindez azt jelenti, hogy — a kor szellemével összhangban — elfogadta a rabszolgaságot, ezt a kimondottan társadalmi képződményt természeti okozatnak értelmezvén. Am — nagy gondolkodó lévén — e felfogása nem gátolja meg a felismerésben, hogy a rabszolgaság

a termelőerők fejletlenségéből fakad, s nem lenne rá szükség, ha a különféle eszközök maguktól, automaták módjára dolgoznának.

Az arisztotelészi etika e néhány főbb vonását felvázolva, kedvet kívántunk ébreszteni a most kiadott Eudemoszi etika és Nagy etika olvasásához, mivel ezt a két remekművet igen nagy haszonnal forgathatják mindazok, akik erkölcsi problémák és az ókori görög bölcsélet története iránt érdeklődnek. (1975. Gondolat, 360 l. 39 Ft)

Dr. Pais István

A Rákóczi-évforduló könyvei

II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulója alkalmából művelődéspolitikánk minden eddiginél teljesebb és igazabb képet igyekezett rajzolni a fejedelemről. Könyvkiadásunk is részt vállal az emlékezésből, s ez indokolt is, mivel adósságai vannak Rákóczi Ferencel és a kuruc kor irodalmával szemben. A *Thaly Kálmán* szorgalmazására és szerkesztésében megindult, múlt századi Archivum Rákóczián folytatásaként a felszabadulás óta *Ráday Pál* iratainak két kötete látott napvilágot (Akadémiai, 1955. és 1961.), ezzel a kuruc kor fontos diplomáciai, politikai iratai kerülhettek a kutatók kezébe, de Rákóczi fontosabb

műveit csak szemelvényesen vagy még úgy sem lelhetjük fel. (Az Emlékiratok — *Vas István* fordításában — 1951-ben jelent meg legutóbb; a levelekből pedig *Köpeczi Béla* válogatása 1958-ban.) Az Akadémiai Kiadó — a Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi és Irodalomtudományi Intézetének közreműködésével — Köpeczi Béla főszerkesztésével kritikai kiadás hatkötetes sorozatát indítja el, elsőként — még 1976-ban — az 1716–17-ben írott *Emlékiratok* (Mémoires) jelennek meg. Ezt a *Val-lomások* követi, majd az *Elmélkedések* és a főbb politikai és irodalmi alkotások. (Mivel az Emlékiratok franciául, a *Val-lomások* latinul, a politikai beszédek, levelek egy része szintén e két nyelv egyikén íródott — más részük és a fennmaradt versek viszont magyarul — a fordítás mellett az eredeti nyelvű szövegezés is helyet kap.) A köteteket jegyzetapparátus; a művek keletkezésének körülményeit, a kéziratok sorsát és változásait, az eddigi kiadások történetét megvilágító tanulmány egészíti ki. A tíz évre tervezett kritikai kiadás valóban hiánypótló lesz, bizonyára újabb lendületet ad majd a Rákóczi-kutatásoknak. Mint ahogy szintén eredményeket összegző és további kutatásokra ösztönző lesz az a *Tanulmánygyűjtemény*, amely hazai, illetve külföldi kutatók Rákócziról és a kuruc korról szóló írásait adja közre. (Az Akadémiai Kiadó gondozásában, előreláthatóan ez év végére készül el.) A tervekről szólva arról a *Szöveggyűjtemény*-ről is megemlékezünk, melyben *Varga Imre* — jó részt eddig kiadatlan — kuruc kori dalokat tesz közzé magyar, szlovák, német, román és latin lejegyzésekből.

Az immár körvonalazódó tervek után vessünk pillantást azokra a művekre, melyek az évfordulóra megjelentek.

Ezeknek felsorolását *Köpeczi Béla—R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc* című életrajzával kell kezdenünk. A mű második, átdolgozott és bővített kiadása a szerzők 1955-ben a Magyar Történelmi Társulat gondozásában megjelent könyvének. Az új kiadás azonban mélyrehatóbban elemzi a kor politikai-társadalmi viszonyait, felhasználja az elmúlt két évtized alatt feltárt dokumentumokat, szervesen építi be az új tudásanyagot a monográfiába. Mint az előszóból is kitűnik: Köpeczi Béla és R. Várkonyi Ágnes nemcsak Rákóczi-életrajzot ad, hanem a kuruc forradalom és szabadságharc történetét is felvázolja. Különösen a könyv első és második fejezete gazdagodott az első kiadáshoz képest: ezekben R. Várkonyi Ágnes olvasmányosan, ugyanakkor tudományos alaposítással, a legújabb eredmények felhasználásával rajzolja meg a szabadságharc kibontakozásának, diadalainak és elbukásának történetét, Rákóczi személyét helyezi az események középpontjába, de árnyaltan taglalja a „vitézlő rendek” és a jobbágy-ság kibékíthetetlen ellentétét, a nehéz harcok között épülő (vagy inkább: építeni szándékolt) új államrendet, a korszak gazdasági és közművelődési állapotát. E fejezeteken belül Köpeczi Béla ismerteti Rákóczi külpolitikai kísérletezését Franciaország és a nagy péteri Oroszország megnyerésére, küzdelmét a nemzetközi elszigetelődés ellen. Ugyancsak Köpeczi Béla munkája a kötet harmadik fejezete, amely a bujdosó Rákóczi útját kíséri nyomon Lengyel-, Francia- és Törökországban.

Az új Rákóczi-életrajz rendkívül alapos irodalomjegyzékkel közöl, és kitűnően használható időrendi táblázatokkal nyújt áttekinthető magyarországi és Erdélyi eseményekről, illetve az egyetemes történet eseményeiről. A kislexikonnak beillő névmutató a nevek után felsorolt életrajzi adatokkal igen sokat mond a kor szereplőiről. (Az időrendi táblázat, a bibliográfia és a névmutató összeállítása Varga István munkája.)

A kötet képanyagát (a szereplő személyek arcképét korabeli metszeteken, az eseményeket szintén metszetek és festmények reprodukcióin) *Rózsa György* válogatta.

A történelmi mű és a szépirodalom mezsgyéjén jár *Saint-Simon* herceg *Emlékiratai*-nak új, szemelvényekben minden eddiginél gazdagabb kiadása. *Saint-Simon* barokkos pompájú emlékirataiban a versailles-i udvar ezer apró története, pletykája bomlik ki, lelepleződik a Napkirály, XIV. Lajos szerelmi és politikai intrikákkal átszőtt korszaka, néhány oldalon pedig II. Rákóczi Ferenc alakjával is találkozhatunk. *Saint-*

Simon személyében a tárgyilagos külföldi úgy jellemzi a magyar történelem kimagasló alakját, ahogy a mi emlékeztünk is őrzi. Különösen hitelesnek tűnik a grosbois-i kamalduli szerzetesházban töltött időszak rajza az egyszerű étkeken élő, böjtölő, gondolkodó fejedlemről. A *Réz Pál* válogatásában, fordításában, jegyzeteivel és utószavával olvasható mű — éppen a Rákóczi-évforduló évében — jól egészíti ki a XVII—XVIII. századi Európára vonatkozó ismereteinket is.

Az évforduló kapcsán megjelent szépirodalmi, illetve az ifjúságnak szánt szépirodalmi és ismeretterjesztő művekre térve *Jókai Mór* regényét, az idén februárban megjelent *Rákóczy fiá-t* és *Laczkó Géza* könyvhétre megjelent *Rákóczi-ját* említhetjük, valamint *Krúdy Gyula* most új kiadásban megjelent történelmi elbeszéléseit (*Rákóczi harangja*). A kötet három kuruc kori írásában igazi krúdy-színekkel festi hőseit. Tény azonban, hogy ezekben az írásaiban, különösen pedig a kisregény terjedelmű, *A szabadság csillaga* címűben, több a történelmi realitás, mint más műveiben. Csak helyeselhetjük, hogy a Móra Könyvkiadó Krúdy történelmi elbeszéléseit a Rákóczi-évforduló idején újra megjelentette.

Vekerdy Tamás: Nagyapám iratai című könyve két regényt tartalmaz. Né-

hány párbeszéd Rákóczi korából — és néhány jelentés. A fiktív iratok nyomán lejegyzett írásmű filmforgatókönyvként hat: az olvasó előtt váltakoznak a képek, időben és térben századokat és országhatárokat ugrik át, tragikus hangvételű önvallomások, drámai párbeszédök töredékei, tréfás gúnydalok rímei, száraznak tűnő gazdasági bejegyzések és életszagú tréfák szövege tűnik fel; de a Rákóczi-kor eseményeiben jártasabb olvasó előtt mégis hitelesen bomlik ki a tragikus magyar szabadságharc története.

Új kiadásban jelent meg *Bárány Tamás: Rákóczi zászlai* című regénye, amely — bár a Móra Könyvkiadó gondozta — nemcsak az ifjú olvasók érdeklődésére számíthat. Bárány valóságos gondokkal küzdő, valóságos embereket vonultat fel regénye lapjain, hiteles történelmi légkörben.

Órsi Ferenc: A Tenkes kapitánya című ifjúsági regénye a szerző televíziós filmjéből készült. Ezt a filmszerűséget mindvégig magán viseli: mozgalmas, váltott színterű, izgalmas részletekben gazdag, igazi kalandregény.

Ugyancsak az ifjúság számára gyűjtötte össze krónikákból, levelekből, emlékiratokból, népköltési gyűjteményekből vagy írói feldolgozásokból *Lengyel Dénes: Magyar mondák a török világból és a kuruc korból* című rendkívül sokszínű könyvének anyagát. Könyvét számos korabeli metszet, rajz, tárgyak fényképe, továbbá tömörségében is jól tájékoztató szó-, személy- és helynévmagyarázat és rövid időrendi táblázat gazdagítja.

Az „*Igy élt...*” sorozat két újabb könyve is az évfordulóra készült: *R. Várkonyi Ágnes: Vak Bottyán*-ja a „paraszt-

generális” alakját mutatja be, végig kísérvé a „golyó nem fogta” tábornok életét jezsuita szolgadiák korától a török elleni harcok, az ország felszabadításának csatái során, a selleyi, a lévai, a komáromi vár katonaeletén keresztül Rákóczi táboráig. Hiteles történeti adatok alapján olvasunk győztes és vesztes csatáiról, s közben meglátjuk azt az emberi jellemet is, melyet szeretett fejedelme, II. Rákóczi Ferenc így örökített meg Emlékirataiban: „Szerette a népet, és a nép is nagyon szerette őt.”

Száva István és Vámos Magda Így élt II. Rákóczi Ferenc c. életrajza elsősorban „a szegénység édesurának” kívánt emléket állítani. A könyv Száva István poszetumusz életrajza (*A nagyságos fejedelem*) felhasználásával készült. Színesen és regényesen ábrázol, de mindvégig hitelesen, szép, emelkedett stílusban. Az egyébként jól illusztrált könyv képanyaga — érthető okokból — részben azonos a *Vak Bottyán* könyvet kísérőkkel.

A képek játsszák a főszerepet a *Képes történelem* sorozat *R. Várkonyi Ágnes: Két pogány közt* című összeállításában. Hangsúlyozottan így van, hiszen a kötetben közölt, rendkívül jó minőségű dokumentációs anyag válogatása — számítva a gyerekek kivágási hajlamára, albumok vagy tablók összeállításának igényére, mellékletként külön is megtalálható a kötetben, sőt néhányuk az időrendi táblázatban is felbukkan. Ez a vizuális nevelés szolgálatát célzó bőség talán pazarlásnak tűnnék, ha a képek nem szolgálnák mindenütt igen jól a rendkívül érthető, olvasmányos és tartalmas szöveg jobb áttekinthetőségét.

Végh Ferenc

A Z ISMERTETETT MŰVEK

- Köpeczi Béla*—*R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc. Gondolat, 1976. 533 + 84 old. képmelléklet. Saint-Simon herceg emlékiratai. Válogatta, fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Réz Pál. Európa, 1975. 806 l.*
Krúdy Gyula: Rákóczi harangja. Történelmi elbeszélések. Válogatta, szerkesztette és az utószót írta Udvarhelyi Dénes. Móra, 1975. 457 l.
Bárány Tamás: Rákóczi zászlai. Móra, 1976. 316 l.
Órsi Ferenc: A Tenkes kapitánya. Móra, 307 l.
Lengyel Dénes: Magyar mondák a török világból és a kuruc korból. Móra, 1975. 517 l.
Vekerdy Tamás: Nagypapám iratai. Két regény. Szépirodalmi, 1975. 262 l.
R. Várkonyi Ágnes: Így élt Vak Bottyán. Móra, 1975. 213 lap.
Száva István—Vámos Magda: Így élt II. Rákóczi Ferenc. Móra, 1976. 250 l.
R. Várkonyi Ágnes: Két pogány közt. (Képes történelem) Móra, 1975. 159 l. + 32 old. melléklet.
Jókai Mór: Rákóczi fia. J. M. Összes Művei. Akadémiai, 1975. 685 l.
Laczkó Géza: Rákóczi. Szépirodalmi, I—II. kötet 100 Ft.

IRKAFIRKA címmel *úttörőmozgalom 30. évfordulójának megünnepléséhez. Részletesen kidolgozott emlékműsor-tervezete után ajánló bibliográfiát közlő, melyben az úttörőéletéről szóló gyermekregények, elbeszélések, műsorfüzetek, gyermekeknek készült költői antológiák, az Úttörővezetőben megjelent versek, diafilmek, végül pedig szakirodalmi szemelvények címei sorakoznak.*

Természettudományi kisenciklopédia

Elődje — a nálunk már két kiadásban (1959-ben és 1963-ban) megjelent Természettudományok Zsebkönyve — kedvelt s egyetlen enciklopédikus összefoglalója volt a természettudományi alapismerteknek. Fontosságát nem halványították el az egymást követő nagyobb anyagot felölelő kézikönyvek pl. a hatkötetes Természettudományi Lexikon (1964—1968), a Természettudományi Kislexikon (1971), vagy a matematikai, csillagászati, fizikai kisenciklopédiák s más összefoglalók. Az új felismerések, a természettudományos világkép bővülése azonban szükségessé tette, hogy teljesen átdolgozott kézikönyv újra rendezetten összefoglalja a modern természettudományi ismereteket.

Ez a kisenciklopédia a Kleine Enzyklopädie. Natur 1971-ben Lipcsében megjelent immár 17. átdolgozott kiadása alapján készült, nagyobb része annak fordítása. Anyagát magyar vonatkozásokkal, s a német kiadásban még nem szereplő újabb, modern ismeretekkel egészítették ki. A mű tájékoztatni kívánja az olvasókat a természettudományoknak a hetvenes évek elejéig elért fejlődéséről, gyors eligazodás kíván biztosítani az egyes ágakat és az új felismerések mind bonyolultabbá váló rendszerében, segít a modern tudományos világkép kialakításában. A kötet az ismeretek gyors ütemű bővülésének meggyőző bizonyítéka a természettudományok minden ágában. Anyaga a mintegy évtizeddel „öregebb” ismereteket élénk táró Természettudományok Zsebkönyvéhez képest lényegesen bővült. Ez nem csupán mennyiségi változást jelent.

Fontos változás történt az anyag szerkezetében is. Az egyre szűkülő témakörökben történő feldolgozás, csoportosítás nemcsak a gyors és biztos tájékozódást, hanem az összefüggések jobb felismerését, a lavinaszerűen növekedő új ismereteknek a már kialakult világképbe való könnyebb beillesztését is segíti. Követésre érdemes megoldás, hogy az alapvető, általános megállapításokat piros színnel szedett szöveg emeli ki, ezzel is segítve a tájékozódást, a megértést. E kiemelések lexikon-szócikk jellegű összefoglalók, néha definíciók.

A kisenciklopédia tíz nagy fejezetben tárja élénk gazdag anyagát. A *világegyetem* c. rész megtanít tájékozódni az égbolton, megismerteti az időt és az időmértékeket, összefoglalja a Holdról, a

Napról, a Naprendszerrel, a csillagrendszerünkről s a galaxisok világáról eddig szerzett ismereteinket, s bevezet a csillagfizika (asztrofizika) alapjaiba is. Természetesen nem mellőzi az űrkutatás csillagászattal összefüggő eredményeit sem. A *Föld* c. rész bemutatja bolygónkat, mint égitestet, majd a légkört és az időjárási jelenségeket, a vízburkot, a földfelszín, a bioszférát és a közeteket vizsgálja s bevezet a Földön való tájékozódás alapjaiban.

Fontos és különösen sok új ismeretet közlő fejezet témája az *Élet*. Bemutatja az élet ismérveit, anyagi alkotóit, az élő anyag szerveződése, az anyagcsere a szaporodás, az ingerlékenység, az élet eredete, a szövetek és szervek, a populáció, a faj és az evolúció tárgykörének alapismereteit; majd összefoglalja élőlény és környezet (az ökológia) problematikáját. A *növény* c. fejezet áttekinti a növényvilág rendszerét, a növényi test felépítését és működését, a növény és környezet viszonyát, a szaporodás, az egyedfejlődés, a törzspejlődés alapismereteit, a növényföldrajz és a haszonnövények tárgykörébe tartozó legfontosabb tudnivalókat. Az *állat* c. fejezet az állatvilág rendszerét tárgyalja, a gerinces állatok legfontosabb csoportjait, az állati test felépítését és működését, sok új is-

Természettudományi kisenciklopédia

GONDOLAT

meretet közöl az állatok viselkedését kutató tudományág, az etológia területéről, foglalkozik az egyedfejlődés, az állatvilág törzsfelődése, az állatföldrajz alapjaival, a háziastás és a vadgazdálkodás biológiai kérdéseivel. Sok új ismeretet nyújt az ember c. fejezet, amelynek témája a törzsfelődés, a test méretei, vegyi összetétele, felépítése, az idegrendszer, az érzékszervek, az emésztő- és kiválasztó szervek, az anyagcsere és a táplálkozás. Foglalkozik a mirigyekkel, hormonokkal, a szaporodás, a növekedés, az öregedés és a halál biológiai kérdéseivel is. A fizika c. fejezet tárgyalja a mérés alapjait, módszereit, összefoglalja a mechanika, a hőtan, a hullámok, a hangtan, az elektromosság, a fénytán, a relativitáselmélet, a kvantumelmélet, a részecskefizika, az atommagfizika s a szilárd testek fizikájára vonatkozó alapismereteket.

Az ismeretek robbanásszerű gyarapodását bizonyítja a kémia fejezete, amely részletesen tárgyalja az anyagokat és azok megjelenési formáit, bemutatja a kémiai elemeket, a kémiai kötés, a molekulaszerkezet, a kristályos állapot, a kémiai reakciók témakörébe vágó, ré-

szint teljesen új ismereteket. Külön foglalkozik a kémia népgazdasági jelentőségével. A matematika fejezete a rövid történeti bevezetés után összefoglalja az alapoktól az automatikáig és a kibernetika küszöbéig a legfontosabb tudnivalókat. A kötetet részletes történeti áttekintés zárja a természettudományok ágazatainak fejlődéséről, s ezzel párhuzamosan a fejlődést elősegítő intézmények kibontakozásáról.

A kisenciklopédiát sok átgondoltan válogatott szövegközi ábra és képmel-léklet illusztrálja. Ez utóbbiból még többet és főleg több hazai vonatkozását várnánk el egy ilyen igényes, tartalmas kézikönyvben. A tájékozódást névmutato s mintegy ötezer fogalomra utaló tárgymutato segíti. A kötet nem hiányozhat egyik közművelődési könyvtárunk kézi- és gyermekkönyvtárából sem! Kissé magas ára ellenére ahol lehet, indokolt beszerezni kölcsönözhető példányt. Különösen hasznos kézikönyv középiskolásoknak, egyetemre készülőknek, pedagógusoknak, s természetesen a tájékoztató szolgálatban dolgozó könyvtárosoknak. (1975. Gondolat, 850 l. 185 Ft.)

Csomor Tibor

könyvtári szakirodalom

Az Osztrák Nemzeti Könyvtár története

A második világháború után a nagy könyvtárak vezetői átgondolva, hogy 1945-ben lezárult egy történelmi korszak, és ez könyvtáraikra is érvényes, munkatervük középpontjába állították könyvtáraik addigi történetének megírását. Ez a mindenütt jelentkező törekvés nálunk is észlelhető volt: Rózsa György a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Remete László a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Tóth András, majd Vértesy Miklós a budapesti Egyetemi Könyvtár, Móra László pedig a Műegyetemi Könyvtár történetét dolgozta fel; de a vidékiek sem maradtak el, gondolunk például Kulcsár Péter munkájára a szegedi Egyetemi Könyvtárról. A mi nemzeti Könyvtárunknak, az OSZK-nak a történetéről Dezsényi Béla és Berlász Jenő kezdtek tanulmányokat közzétenni, ezt a munkát Dezsényi Béla 1972-ben bekövetkezett halála miatt most Berlász Jenő folytatja.

Határainkon kitekintve több nemzeti és más nagy könyvtár történetének új feldolgozásáról beszélhetünk. Ezúttal az Osztrák Nemzeti Könyvtár megjelent történetével foglalkozunk.

A három részre tervezett műből eddig az első és második kötet hagyta el a sajtót. Az összefoglaló cím: *Geschichte der Österreichischen Nationalbibliothek*. A kötetek címei: Erster Teil: *Die Hofbibliothek* (1368—1922). Herausgegeben von DDr. Josef Stummvoll. Wien, 1968. G. Prachner Verlag 664. p., Zweiter Teil: *Die Nationalbibliothek* (1923—1967). Herausgegeben von DDr. Josef Stummvoll und Dr. Rudolf Fiedler. Wien, 1973. Brüder Hollinek, 308 p. + ill.*

Az OSZK-hoz hasonlóan, az osztrák nemzeti könyvtár is hivatalosan elismert rövidítésként az ÖNB-t használja, amelyel a továbbiakban mi is élünk. Az első és második résszel befejeződött az ÖNB története; a harmadik rész bio-bibliográ-

* Az Osztrák Nemzeti Könyvtár története. Első rész: Az udvari könyvtár (1368—1922) Szerk. DDr. Josef Stummvoll. Bécs, 1968. G. Prachner kiadó, 664 l. Második rész: A Nemzeti Könyvtár (1923—1967). Szerk. DDr. Josef Stummvoll és Dr. Rudolf Fiedler. Bécs, 1973. Hollinek testvérek [kiadóváll.] 308 l. + ill. [Josef Stummvoll nevével a DDr. kettős doktori címet jelez.]

fiai lexikon lesz, amely bemutatja a könyvtár valamennyi fontosabb munkatársának életrajzát és munkásságát.

Az ÖNB történetéről ezúttal írtak először átfogóan: a teljességre törekvő, tudományos módszerrel készült modern szempontokra épült mű *Josef Stummvoll* elgondolásait érvényesíti, aki 1945-ben foglalta el a könyvtár tisztviselői között a helyét és 1949. október 12-én főigazgató lett. Ő jelölte ki a mű megírásának fő szempontjait is. Szerinte az ÖNB történetíróinak meg kell vizsgálniuk a vezetőik emberi és hivatali magatartását, s azt, hogy szándékaikat összeegyeztették-e elődeik helyes célkitűzéseivel, a kor követelményeivel, s ha kellett, módosították-e őket a követelményeknek megfelelően. Napi feladatuk végrehajtása mellett gondoltak-e a vezetésük alatt álló könyvtárnak a humánus jegyében történő haladására, megalapozták-e a jövőjét?

Az első megjelent rész 1920-ig terjedően az udvari könyvtár története, majd 1920-tól 1922-ig az új Nemzeti Könyvtáré, melyet az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlása után az új államigazgatás hozott létre. Nyolc fejezetből áll, több szerző munkája. Tanulmányai 1368-tól, a kezdetől tükrözik az eseményeket, ekkor alapozták meg az első könyvgyűjtő Habsburgok az udvari könyvtárt, és így az Osztrák Nemzeti Könyvtár a legrégibb európai könyvtárak sorába tartozik (III. *Albrecht* herceg, 1365—1395). Fejlesztette ezt a könyvtárt a magyar *Zsámboki János* (Johannes Sambucus) is. A barokk korszakban kiemelkedő szerepet játszott *J. B. Fischer von Erlach* építész, ő tervezte ugyanis 1723 és 1726 között a császári várban elhelyezett könyvtár gyönyörű, galériás, márványoszlopos, gazdag aranydíszítésű, nagy barokk termét. Híres tetőfreskóját *Daniel Gran* festette. 1739-től 1803-ig a két *von Swieten*, *Gerard* és *Gottfried* fejlesztette a könyvtárt. Ekkor alakult ki a Josefpfplatz-i „otthon” nemes stílusa; tervező építésze *Pacassi* volt. A száz férőhelyes, *J. N. Bergl* nagyszabású tetőfreskójával díszített olvasótermet 1737-ben létesítették. Nyomon követhetjük a múben a könyvtár működését a napóleoni és az ún. „Vormärz” (1848 hajnala) időkben, majd a Ferenc József-i korban. Az utolsó fejezetben tárgyalt, az 1899-től 1922-ig terjedő időszak legkiemelkedőbb eseménye 1920. augusztus 6-án történt, mikor az Osztrák Köztársaság az udvari könyvtárt hivatalosan birtokba véve, nemzeti könyvtárrá nyilvánította.

A könyvtártörténet második része öt évvel később jelent meg, egyetlen szerzőnek, *Ernst Trenkler*nek, az ÖNB vezető tisztviselőjének tollából aki 1928 óta tisztviselője az intézménynek. A négy fejezetre tagolt második rész törés nélkül folytatja

az elsőt: ez is a személy-, az elhelyezés-, az állománygyarapodás és -fejlesztés kérdéseinek szempontjából vizsgálja az eseményeket. Hírt ad a különféle táruk megsokszorozódásáról, az állomány differenciálódásáról, amit elősegített, hogy a könyvtár a XVIII., de még inkább a XIX. század óta az írott és nyomtatott dokumentumok mellett más gyűjtemények őrzését is vállalta — pl. az emlékszobák tárgyi anyagát is — és mindez verteágazó, hatalmas fává terebélyesítette a könyvtárt, de a róla szóló történeti munkát is.

Ez a rész *Josef Bick* vezetői korszakát tárgyalja (1923—1938), ami az első világháborút követő stabilizációval kezdődött és az Anschluss-szal zárult. Bick működése nyomán alakult ki a minden ízében modern nemzeti könyvtár. *Josef Bick*et haladó politikai eszméi és törhetetlen hazafisága miatt a náci eltávolították, üldöztetése 1945-ben ért véget, ekkor állásába visszahelyezték és 1949-ben betegesen vonult nyugdíjba. Kiváló szakember volt, akinek érdemeit felettes hatósága azzal is jutalmazta, hogy a könyvtár vezetőjének rangját igazgatóiról főigazgatói rangra emelte. Bick kezdeményezésére vette fel hivatalosan a könyvtár az Osztrák Nemzeti Könyvtár = Österreichische Nationalbibliothek nevet: „nem szabad soha többé elfelejteni — mondta ezzel kapcsolatban —, hogy a náci rémuralom minden erejével arra irányult, hogy mindenünnen kiiktassa az „osztrák” szót és vele az osztrák nép nemzeti önállóságát, ezért azt a jövőben is mindenütt és minden alkalommal hangsúlyoznunk kell.” Az ÖNB állományában mindaz, ami osztrák történelem, irodalom, művészet, tudomány a nép számára őrződik meg és ennek az „öríző hely” elnevezésében is kifejezésre kell jutnia. Bick már nyugalomba vonulása előtt gondoskodott érdemes utódjáról *Josef Stummvoll* személyében. A könyvtár színvonalas személyi utánpótlását pedig könyvtárosképzési reformjaival biztosította.

Mielőtt még az ÖNB „aranykorát” ismertetné — a kortüntetet képviselő náci igazgató személyéről is szól a szerző. Elmondja, hogy 1938-tól 1945-ig a náci kalandorpolitikust, *Paul Heigl*, magasrangú SS-megbízottat neveztek ki igazgatónak. A szerző róla írott soraival adja leghűbb bizonyítékát tárgyilagosságának: éles elentétben rajzolódik ki az olvasó előtt a régi, kitűnően képzett könyvtári szakember és a politikai rövidlátással megvert egyén pszichikumában rejlő különbség. *P. Heigl* mindvégig hitt a német győzelemben és csak 1945. április 4-én, mikor a szovjet csapatok már körülzárták Bécs-et, döbbenet rá a valóságra, amikor is feleségével együtt öngyilkosságot követett

el. Vezetése alatt a könyvtár semminemű fejlődést nem mutatott, főtevékenysége az állományvédelem és annak menekítése volt. Így egyetlen „érdeme”, hogy a könyvtárt a háború idején nem érte károsodás.

Az utolsó fejezet Bick maga kiszemelte utódjának, *Josef Stummvoll*nak korszakát tárgyalja. Stummvoll nagy képzettségű ember, mérnöki és bölcsészettudományi diplomával és doktorátussal, hosszú bel- és külföldi könyvtári gyakorlattal, szak-tudással rendelkezett. Mint igazgató az örökölt és az új feladatok megvalósításának útjára lépett. Működését már „Az ÖNB kiteljesedése, új útjainak megvalósítása” fejezetcímmel is értékeli a szerző.

Az ÖNB számára Stummvoll igazgatása az ugrásszerű fejlődés időszakát jelentette. E 18 esztendő során eltűntek az épületkárok, restaurálásokkal, átépítésekkel jó időre megszűnt a helyhiány, amely azelőtt az állományt, a könyvtári személyzetet és a kutatókat nehéz helyzetbe hozta. 200 férőhelyes nagy olvasó- és 60 férőhelyes periodika-olvasóterem létesült. Raktárban, olvasótermekben, restaurálóműhelyekben, sokszorosító állomásokon a legkorszerűbb megoldások érvényesültek, modern gépesítéssel, világitó technikai berendezésekkel. 110 szekrényben — 30—36 fiókosak — új sokszorosított (szerzői és szak-) katalógust állítottak fel a kutatók számára. Az olvasóteremben a szabadpalcokon 10 000 kötet, minden tudományágat felölelő segédkönyvtár, a periodika-olvasóteremben 3000 szabadon hozzáférhető folyóirat, illetve újság vehető kézbe. A kutatók számára ezenkívül még nyolc — a tudományágak, illetve a könyvtár speciális gyűjteményeihez igazodó — kutatóterem nyílt meg. Van dohányszó-, étkező- és önkiszolgáló ruhatári helyiség is.

Stummvoll kítűnő pénzügyi politikája folytán az állomány 1,3 millió kötetről 2 millióra, illetőleg 3,3 millió darabról 4,8 millió darabra gyarapodott. Az állomány 80%-át bekötötték, restaurálták és további megóvása is biztosítva van. Sor került a teljes állományrevízióra és a duplumnyilvántartásra, értékesítésre. Szabályozták a bel- és külföldi kölcsönzést.

Megnőtt az ÖNB kiállító és publikációs tevékenysége is, mely elsősorban az állomány feltárását, ismertetését szolgálja. A speciális tárukban folyó gyűjtő- és feldolgozó munka differenciálódása, kiszélesedése biztosítja a jövőben is a kiállítások, publikációk folyamatosságát és gazdagságát. A könyvtári személyzet létszáma is megnőtt (123-ról 213-ra), a jól képzett könyvtárosok biztosítják a jövőt formáló, harmonikus munkaritmust is.

Stummvoll ugyanis modernizálta, továbbfejlesztette a könyvtárosképzést a

Andruskó Károly ex librise

kor haladó, tudományos követelményeihez igazodva.

Ez a példamutató, ritka képességű és képzettségű könyvtárigazgató hazájában és külföldön elismerést, magas kitüntéseket szerzett. Meghívták több külföldi nagy könyvtár — közöttük az ENSZ Könyvtára, az ankarai, az iráni könyvtár stb. — megtervezésére, megszervezésére és ezért több évet töltött külföldön. Elismert tagja volt bel- és külföldi könyvtári és dokumentációs szervezeteknek; szaktekintély osztrák és nemzetközi könyvtárügyekben; kongresszusoknak szervező elnöke, előadója.

Szemlénkhez még hozzátartoznék a feldolgozott magyar vonatkozású dokumentumanyag ismertetése, de ez annyira gazdag, hogy csak külön tárgyalható; kölcsönös kapcsolataink szempontjából érdemes volna foglalkozni vele.

Végül is megállapíthatjuk, hogy a két kötet valamennyi szerzője igen sok, tudományosan alátámasztott, történelemhű adatból állította össze az ÖNB több mint hat évszázados múltjának, fejlődésének krónikáját, ugyanakkor a mű felmutatja, mi a jelentősége egy nemzet társadalma, kultúrája, jövője szempontjából a jól vezetett nemzeti könyvtárnak.

47 szép illusztráció és gazdag mutató rendszer (eredeti iratok másolatai, jegyzetapparátus, rövidítési táblázat, névmutató, irodalmi forrásjegyzék) könnyíti meg a finom papíron, jó tipográfiával megjelentetett mű használatát.

D. Szemző Piroška

Állam- és jogtudományi bibliográfia

1970—1972

Az új kötet megjelenése után most már 1945-től 1972-ig regisztrálja anyagát az egyik legcondosabban szerkesztett és széles körben használható kurrens szakbibliográfia (megjelent ugyanis az 1960—1961. év feldolgozása is, bár a korábbi kötetek felsorolásából — alighanem a nyomda ördögének jóvoltából — ez a kötet kimaradt!)

Az összeállítás a Magyarországon megjelent műveken kívül a külföldön kiadott ún. hungarika-anyagot is felsorolja, a könyveket éppúgy, mint a folyóirat-cikkeket, valamint a sokszorosított egyetemi jegyzeteket, a kandidátusi és a tudományok doktora fokozat elnyeréséért benyújtott értekezések téziseit és a bibliográfiákat. Az összeállító a megszokott, bevált szakbeosztást alkalmazta ezúttal is, 16 tudományágra osztotta az állam- és jogtudományt.

Az egyes fejezetek bel- és külföldi anyagra, ezen belül három részre tagolódtak: összefoglaló munkák, az önálló kiadványok (könyvek), és végül a folyóiratokban megjelent tanulmányok és cikkek csoportjára. Ez utóbbiaknál további tematikus alcsoportokra oszlik az anyag, a tanulmányok tartalmától és mennyiségé-

től függően. Annak ellenére, hogy az alcsoportok jelölésére használt számok, a nagy- és kisbetűk, a latin és görög betűk, betűkettőzések, illetve háromszorozások nem teszik lehetővé az alá- és fölérendeltség gyors felismerését (mivel a sorrend nem látszik logikusnak), a bibliográfia egészének tagolása mégis jónak mondható, mert szakszerű, kellően részletező, az alcsoportok nem zsúfoltak, így áttanulmányozásuk sem igényel túl sok időt és fáradságot.

A kiadvány lábjegyzetben feltárja a szorosan vett jogi műveken kívül a kapcsolódó tudományágak (a filozófia, a történelem, a társadalomtudományok, a közgazdaságtudomány stb.) fontosnak ítélt irodalmát is. A leírások gondosak, világosak, és főként pontosak. A tájékozódást névmutató segíti. Az idegen nyelvű művek mutatója a tudományágak fejezetei szerint s ezen belül a nyelvek eredeti nevének (például césky, deutsch, français, hrvatski stb.) betűrendjében sorolja fel a tételszámokat. [Összeállította: Nagy Lajos. 1975. Közgazdasági és Jogi (Állam- és Jogtudományi Intézet tudományos könyvtára 28. sz.), 367 l. 48 Ft.]

Pálvölgyi Endre

Dr. Dersi Gyuláné: Kémiai szakirodalom-kutatás

A Budapesti Műszaki egyetem könyvtárának második, átdolgozott kiadásban megjelenő szakirodalom-kutatási tan-könyve a művelődési miniszter rendelete alapján látott napvilágot. Ez a tény mutatja; a műszaki felsőoktatás irányítói fontosnak tartják, hogy a mérnökhallgatók elsajátítsák a szakirodalom-kutatás alapelemeit, s azt is jelzi, hogy a csaknem 10 éve megjelenő első kiadás kedvező visszhangra talált mind az oktatók, mind a hallgatók körében.

A szakirodalomkutatás hazai oktatásában úttörő szerepe volt az 1966-ban első kiadásban megjelent kötetnek; az újabb kiadásig eltelt nyolc esztendő alatt két Kiegészítést tette állandóan naprakészé az egyetemi oktatómunkában hasznos szerepet betöltő összeállítást. A második kiadásban a szakirodalmi forrásanyag

1971-ig bezárólag található meg. Ez máris bizonyos elmaradást jelez, amin a kötet kiadója a továbbiakban kiegészítő füzetekkel kíván segíteni.

A második kiadás a szerkezet, a felépítés tekintetében nem tér el az elsőtől, csupán a fejezeteken belül részletesebb, áttekinthetőbb, szemléletesebb, ezáltal a hallgatók irodalomkutatási gyakorlataik során jobban hasznát veszik. Különösen a szemléltetés szempontjából értékes képanyag mutatja az új kiadásban sokkal árnyaltabban a legfontosabb szakirodalmi források egy-egy jellemző oldalát, „szolgáltatásaik” rendszerét. Ugyancsak árnyaltabb lett a könyvtári katalógusokról szóló bevezető rész, az első kiadás óta eltelt időszak változásait azonban leginkább „A kémiai szakirodalom felosztása” című fejezetben láthatjuk: itt

konkrét példák igazolják az információk mennyiségének robbanásszerű növekedését, szétágazását, olyannyira, hogy a szerző szükségesnek látta az új típusú forrásanyagokat külön fejezetben bemutatni.

Dersi Gyuláné, aki a kémiai szakirodalom-kutatási gyakorlatokat immár több mint egy évtizede vezeti, a gyakorlatban

szerzett tapasztalatok felhasználásával dolgozta át a sikeres első kiadást. Kár, hogy a szakmai tartalomra ügyelve nem vette észre a szöveg egy-egy nehézkes mondatát. (1974. Tankönyvkiadó, 176 l. + 6 mell.)

V. F.

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

GYORSTÁJÉKOZTATÓ a magyar könyvtártudományi irodalomról címmel az OSZK KMK kiadta a hazai szakirodalom analitikus feltárására 1965-ben indított bibliográfiai folyóirat 1965—1969-ben regisztrált lételeinek kumulált betű- és tárgyszó-mutatóját. 1970-től már füzetenként és évenként történt a mutatózás (1973-tól pedig a folyóirat címe is megváltozott, a magyar könyvtári szakirodalom bibliográfiája lett). A jelen kiadvánnyal a teljes magyar szakirodalom 1965-től kezdve közzétehetővé és visszakereshetővé vált. A kiadvány szerkesztője Tarr Lászlóné.

SOMOGY MEGYE tanácsai és szakszervezeti könyvtárainak 1975. évi ellátottsági és statisztikai adatait önálló füzetben jelentette meg a Kaposvári Megyei Könyvtár Kopházi Ferenc és Varga Róbert összeállításában. A 600 példányban kibocsátott adatgyűjtemény a könyvtárak fenntartóit, irányítóit és dolgozóit kívánja tájékoztatni. Az összesítő adatokból kitűnik, hogy a megyében az olvasóknak a lakossághoz mért százalékos aránya a két közművelődési könyvtárhálózatban együttvéve 25,5%, megegyezik az előző évivel. Kaposváron és vidékén nőtt az olvasók száma, a barcsi járás falvaiban csökkent. Magasabb az olvasóknak a dolgozókhoz viszonyított aránya a szakszervezeti könyvtárakban, míg a tanácsai hálózatban 22,2%, a szakszervezeti arány 31,4;

igaz, hogy az utóbbiak könyvbeszerzési kerete is magasabb: 8,60, a tanácsai hálózatban 7,50 Ft jutott egy dolgozóra, illetve lakosra. Az olvasók igényeinek fejlődését mutatja, hogy jelentősen emelkedett az ismeretterjesztő és szakirodalom kölcsönzése, különösen a társadalomtudományi, a politikai, valamint a műszaki könyvek olvasási aránya.

SZAKMÁM KÖNYVEI című ajánló bibliográfiájának második kötetét adta ki 1975-ben a Tolna megyei Könyvtár. A Frank József összeállításában megjelent kiadvány a mezőgazdasági szakirodalom mintegy tízéves terméséből válogat. (Az 1974-ben kibocsátott, azonos című előzménye az ipari témák területén gyűjtötte anyagát). A bibliográfia nemcsak a legfontosabb szakkönyvekre, de a tudományok fejlődését frissebben tükröző szakfolyóiratokra is felhívja a figyelmet; gondosan szer-

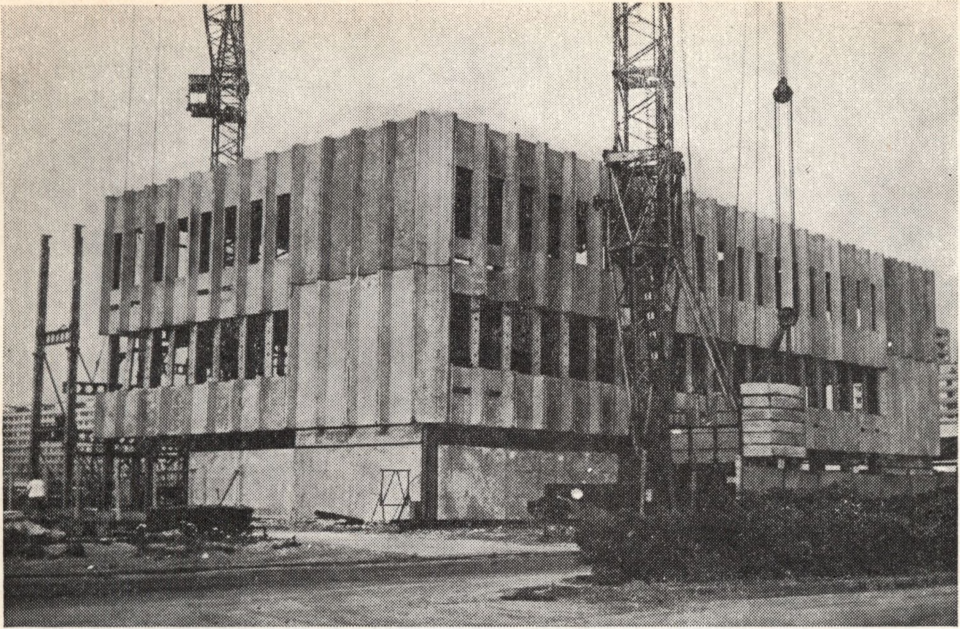
kesztett név- és tárgymutatója pedig megkönnyíti az eligazodást.

A „HARMINCÉVES AZ ÚTTÖRŐMOZGALOM” című füzet a Magyar Úttörők Szövetsége Budapesti Elnökségének és az FSZEK-nek közös kiadványa Gujgiczter Imréné összeállításában jelent meg. A magyar úttörőmozgalom hőskorára emlékezve, az elmúlt harminc év történetének kronológiáját tartalmazza. Ajánlójegyzéket, játékos vetélkedő forgatókönyvét és kiállítási ötleteket is mellékel (Z. I.)

KORROZÍO ELLENI VÉDELEM nem fémek bevonatokkal címmel jelent meg az OMKDK. A tudomány és technika újdonságai magyar nyelven című ajánló bibliográfiai sorozatának 78. füzeté. A kiadvány a téma hazai és külföldi irodalmát regisztrálja (könyveket éppúgy, mint folyóiratcikkeket) annotált címléírásokkal.

M. Kiss József ex librise

Felső képünkön: a kelenföldi lakótelepen előregyártott elemekből épülő művelődési központ, amelyben az FSZEK kerületi könyvtára is helyet kap (Cavalloni Gyöngyi felvétele). Alsó képünkön: a Miskolci Közlekedési Vállalat nemrég átadott szakszervezeti könyvtára

Ára: 6 forint